

**ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖYKÜ TÜRÜNÜN
ÇOCUĞUN KAVRAM GELİŞİMİNE ETKİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(GÜLTEN DAYIOĞLU ÖRNEĞİ)**

Mehmet DELLAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Hilmi UÇAN

Ağustos, 2010

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖYKÜ TÜRÜNÜN ÇOCUĞUN
KAVRAM GELİŞİMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA
(GÜLTEN DAYIOĞLU ÖRNEĞİ)**

**Hazırlayan
Mehmet DELLAL**

**Danışman
Doç. Dr. M. Hilmi UÇAN**

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çocuk Edebiyatında Öykü Türünün Çocuğun Kavram Gelişimine Etkileri” (Gülten Dayıoğlu Örneği) adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2010

Adı SOYADI

İmza

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. M. Hilmi UÇAN

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

: Yard. Doç.Dr. Mahmut BABACAN

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet DELLAL'ın “Çocuk Edebiyatında Öykü Türünün Çocuğun Kavram Gelişimine Etkileri” (Gülten Dayıoğlu Örneği) başlıklı tezini değerlendirmek üzere/..../2010 tarihinde, saat ...:....'de Lisansüstü Eğitim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

ÖZET

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖYKÜ TÜRÜNÜN ÇOCUĞUN KAVRAM GELİŞİMİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (GÜLTEN DAYIOĞLU ÖRNEĞİ)

Mehmet DELLAL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Temmuz 2010

Danışman: Doç. Dr. Hilmi UÇAN

Bu çalışmanın birinci bölümünde, dil, edebiyat, öykü, çocuk ve eğitim kavramlarını, ele aldık. Bu kavramların birbiriyle ilişkilerini açıkladık. Bu ilişkiyi ortaya koyarken, çocuk edebiyatından söz ederek bu alanın sınırlarını çizmeye ve çocuk edebiyatıyla ilgili tartışmalara dikkat çekmeye çalıştık. Dil ve edebiyat eğitimi, öğretimi konusunda bilgi vererek bu eğitimin çocuk için ne kadar gerekli olduğuna değindik. Çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevine, öykü türünün önemine dikkat çektik. Öykü türünü tanıtmayı ve öykü türünün çocuğa olan etkilerini incelemeye çalıştık.

İkinci Bölüm'de, yazılı anket çalışmasında uyguladığımız öykülerin çözümlemesini yaptık. Öyküler olay örgüsü, dil ve üslup bakımından, taşıdığı mesaj yönünden çözümlendi. Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu*, *Gökçen Kız Çeşmesi*, *Annemin Salataları* *Ninemnin Turpları*, *Neşeli Boyacı* adlı öykülerini, genel olarak çözümlememizin amacı belirlenen öyküler ve kavramlar ile ilgili genel bir hükme sahip olmaktır. Aynı zamanda öyküleri okumayanlar için bilgi sahibi kılmak amaçlanmıştır.

Üçüncü Bölüm'de öğrencilerin, belirlenen öyküleri okumadan önceki kavramlara bakış açılarını, tutumlarını, görüşleri tablolar halinde gösterdik. Okuma sonrası öğrencilerin bakış açısı, tutumları ve görüşleri tablolar halinde gösterdik. Her iki anket çalışması karşılaştırılarak değerlendirildi ve bir sonuca gidildi. Yine her iki anket arasındaki benzerlikler, farklar ve değişimler tespit edildi. Çıkan sonuca göre, öykü türünün çocuğa katkıları gösterildi. Öykü türünün çocuğun kavram gelişimindeki değişimi ortaya konuldu. İlköğretim 4. ve 5. sınıfların, öykülerden belirlenen kavramları öyküleri okumadan önce ve okuduktan sonra nasıl algıladıkları ortaya konuldu. Uygulamaya dayalı yaptığımız çalışmada öğrencilerin kavramları algılamalarında somut bir değişim meydana geldiğini gözledik. Bu değişiklikleri sayısal olarak tablolar halinde belirtmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Dil ve edebiyat, çocuk edebiyatı, öykü, eğitim.

ABSTRACT

A RESEARCH ABOUT THE EFFECTS OF THE STORY TYPE TO THE CHILD'S CONCEPT DEVELOPMENT IN THE CHILD LITERATURE (EXAMPLE OF GÜLTEN DAYIOĞLU)

Mehmet DELLAL

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF TURKISH EDUCATION

July 2010

Advisor: Assoc.Prof.Dr. Hilmi UÇAN

In the first part of the research we examined the language, literature, story and the concept of child education. We mentioned the relations of these concepts. We tried to take the attentions of people about the discussions of the child literature while trying to draw the borders of this field. We pointed the importance of education of child by giving information about language and literature education. We emphasized the functions of child literature in the education and the importance of story types.

In the second part, we studied about the results of the written questionnaire that we applied. The stories were identified according to subject, language, method and the message of the story. We studied the books of Gülten DAYIOĞLU (*Azat Kuşu, Gökçen Kız Çeşmesi, Annemin Salataları Ninemin Turpları, Neşeli Boyacı*) and the aim of this work is to have a general idea about these stories and concepts. We also aimed to inform the ones who haven't read these books yet.

In the third part, we showed charts about the attitudes, ideas of these books before they read. And we showed the charts after they read the stories, too. The similarities and differences are understood after both questionnaires. The questionnaires are applied to fourth and fifth grade students in primary school. According to the results; the benefits of the story types are appeared. It's found that there are concrete changes in their perception of concepts. We mentioned these changes by numerical charts.

Keywords: Language and literature, child literature, story, education.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL, EDEBİYAT, ÖYKÜ, ÇOCUK VE EĞİTİM

1.DİL VE EDEBİYAT.....	4
2.EDEBİYAT VE ÇOCUK	11
3.DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ – ÖĞRETİMİ	24
4.ÇOCUK EDEBİYATI	35
4.1.ÇOCUK EDEBİYATI VE EDEBİYAT.....	38
4.2.ÇOCUK EDEBİYATININ EĞİTİM İÇİNDEKİ İŞLEVİ.....	44
5.ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER ÖYKÜ TÜRÜ VE İŞLEVİ	55

İKİNCİ BÖLÜM

ÖYKÜLER VE ÇÖZÜMLEMELER

1.“NEŞELİ BOYACI” ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ.....	67
1.1.ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	69

1.2.ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ	69
2.“AZAT KUŞU” ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ	70
2.1.ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	70
2.2.ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ.....	71
3.GÖKÇEN KIZ ÇEŞMESİ ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ	71
3.1. ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	72
3.2. ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ	72
4.ANNEMİN SALATALARI NİNEMİN TURPLARI ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ.....	73
4.1.ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	74
4.2.ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

1.KAVRAMLAR VE OKUMA ÖNCESİ TUTUMLAR.....	76
1.1.ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ	77
1.2.YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	79
1.3.İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ	81
1.4.MECBURİYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ	82
1.5.ALIN TERİ KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	83

1.6. HELAL PARA KAZANMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ	85
1.7.DÜRÜSTLÜK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	86
1.8.YALAN DOLANLA PARA KAZANMA KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ	87
1.9.ÜRETİCİLİK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	88
1.10.YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ..	89
1.11.CAN SIKINTISI KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	90
1.12.İNSANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	91
1.13.YARDIMLAŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	93
1.14.İYİLİK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	94
1.15.FEDAKÂRLIK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ.....	95
2.OKUMA SONRASI TUTUMLAR.....	97
2.1.ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	98
1.2.YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	100
2.3.İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	102
2.4.MECBURİYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	104

2.5. ALIN TERİ KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	106
2.6.HELAL PARA KAZANMA HAKKINDAÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI.....	108
2.7.DÜRÜSTLÜK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİLERİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	110
2.8.YALAN DOLANLA PARA KAZANMA HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	112
2.9.ÜRETİCİLİK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI.....	114
2.10.YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	116
2.12.İNSANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	120
2.13.YARDIMLAŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	122
2.14.İYİLİK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI	124
2.15.FEDAKARLIK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMARI.....	126

3.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	128
3.1.ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	128
3.2.YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	129
3.3.İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	131
3.4.MECBURİYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	132
3.5.ALIN TERİ KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	133
3.6. HELAL PARA KAZANMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	134
3.7.DÜRÜSTLÜK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	135
3.8.YALAN DOLANLA PARA KAZANMA KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	136
3.9.ÜRETİCİLİK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	136
3.10.YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	137
3.11.CAN SIKINTISI KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	138

3.12.İN SANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI	139
3.13.YARDIMLAŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	140
3.14.İYİLİK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	140
3.15.FEDAKÂRLIK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	141
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
KAYNAKÇA	149
EKLER.....	153

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	78
Tablo 2. Yılmadan Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	80
Tablo 3. İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	81
Tablo 4. Mecburiyetten Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	82
Tablo 5. Alın Teri Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	84
Tablo 6. Helal Para Kazanmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	85
Tablo 7. Dürüstlük Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	86
Tablo 8. Yalan Dolanla Para Kazanma Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	87
Tablo 9. Üreticilik Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	88
Tablo 10. Yetinmeyi Bilmek Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	90
Tablo 11. Can Sıkıntısı Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	91
Tablo 12. İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	92
Tablo 13. Yardımlaşmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	93
Tablo 14. İyilik Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	94
Tablo 15. Fedakârlık Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri	95
Tablo 16. Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	98
Tablo 16.1. Çalışmak Kavramıyla İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi ..	99
Tablo 17. Yılmadan Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	100
Tablo 17.1. Yılmadan Çalışmak Kavramıyla İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	101
Tablo 18. İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	102

Tablo 18.1. İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	103
Tablo 19. Mecburiyetten Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	104
Tablo 19.1. Mecburiyetten Çalışmak Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	105
Tablo 20. Alın Teriyle Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	106
Tablo 20.1. Alın Teriyle Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	107
Tablo 21. Helal Para Kazanma Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları .	108
Tablo 21.1. Helal Para Kazanma İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	109
Tablo 22. Dürüstlük Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları ..	110
Tablo 22.1. Dürüstlük Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	111
Tablo 23. Yalan Dolanla Para Kazanma Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	112
Tablo 23.1. Yalan Dolanla Para Kazanma İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	113
Tablo 24 . Üreticilik Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları .	114
Tablo 24.1. Üreticilik Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi .	115
Tablo 25. Yetinmeyi Bilmek Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	116
Tablo 25.1. Yetinmeyi Bilmek İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi .	117
Tablo 26. Can Sıkıntısı Kavramı Hakkında Öğrencilerin Okuma Sonrası Tutumları	118
Tablo 26.1. Can Sıkıntısı Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	119
Tablo 27. İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	120

Tablo 27.1. İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	121
Tablo 28.1. Yardımlaşmak Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi.....	123
Tablo 29. İyilik Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları	124
Tablo 29.1. İyilik Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	125
Tablo 30. Fedakarlık Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları .	126
Tablo 30.1. Fedakarlık Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesi	127

KISALTMALAR DİZİNİ

AİO : Atatürk İlköğretim Okulu

İFİO : İncehisar Fatih İlköğretim Okulu

MFÇİO : Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb : Ve benzeri

GİRİŞ

Okuma alışkanlığı ve estetik bir hazzın edinimi, edebiyatı ve kitabı sevmekle başlar. Kitabı sevdirmenin, okuma alışkanlığı kazandırmanın, çocukları tutarlı bir dünya görüşüne sahip, kişilikli ve duyarlı yetiştirebilmenin yolu da nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinden geçer. Bu ürünleri, öğrencilere sunarken dikkat etmek gerekir. Çünkü her öykünün, her yaştaki öğrenciye okutulması uygun olmayabilir. Özellikle 6–12 yaş grubunun gelişim özellikleri diğer yaş grubundan farklıdır. Dolayısıyla bu yaş grubunun okuyacağı edebi ürünler de farklı olur.

Çocuklara edebiyat ve kitap sevgisini kazandırmalıdır. Bunun için çocuk edebiyatı tanınmalı ve bu konudaki araştırmalar çoğaltılmalıdır. 1980’li yıllardan günümüze kadar çocuklarımıza duyarlı bir kişilik kazandırmak için çocuk edebiyatıyla ilgili birçok kavramsal yayınlar yapıldı. Artık çocuk edebiyatıyla ilgili teorik bilgilere ulaşabiliyoruz ancak hala çocuk edebiyatıyla ilgili pratik bilgilere ihtiyacımız var. Tez çalışmamıza temel oluşturmak amacıyla okullarda bir anket çalışması uyguladık. Bu anketin sonuçlarını analiz ederek pratik bilgiler konusunda eksikliklere dikkat çekmeye çalıştık. Çocuğa kazandırılmak istenen olumlu tutum ve davranışların çocuk edebiyatı türlerinden, özellikle öykü türünden faydalanarak kazandırılabilceğini göstermeye çalıştık. Bunun yanında öğrencilerin kavramla ilgili zihinsel gelişimini değerlendirmeye, uygulamaya dönük araştırmalara katkı sağlamak istedik.

Araştırmamızın temel amacı, çocuk edebiyatında öykü türünün çocuğun kavram gelişimine etkilerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, Gülten Dayıoğlu’nun *Azat Kuşu*, *Gökçen Kız Çeşmesi*, *Annemin Salataları* *Ninemnin Turpları*, *Neşeli Boyacı* adlı öykülerinde bazı kavramları tespit ettik. Bu kavramların 4. ve 5. sınıf öğrencilerin görüşlerini, bakış açılarını ve kavram gelişimine etkilerini ortaya koymaya çalıştık. Bu öykülerde yer alan “çalışmak”, “alın teri”, “mücadeleci olmak”, “helal para kazanmak”, “dürüstlük” gibi bir biriyle alakalı kavramları ilköğretim 4. ve 5. sınıfların nasıl algıladıklarını, belirlediğimiz öyküleri okumadan önce ve okuduktan sonra görüşlerini, bakış açılarındaki değişimleri ölçmek istedik.

Bunun için öğrencilerin öykülerden belirlediğimiz kavramlara yazılı olarak, açık uçlu sorulara cevap vermesini istedik.

Çocuk edebiyatında öykü türü, kaynakçada belirtilen kaynaklardan araştırıldı. Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu*, *Gökçen Kız Çeşmesi*, *Anemin Salataları Ninemin Turpları*, *Neşeli Boyacı* öyküleri okundu ve bu öykülerden kavramlar çıkarılarak anket soruları hazırlandı. Bu öykülerde genel olarak şu kavramlar geçmektedir: “Çalışmak”, “yılmadan çalışmak”, “işini zevk alarak yapmak”, “mecburiyetten çalışmak”, alın teriyle çalışmak”, “helal para kazanmak”, “dürüstlük”, “yalan dolanla para kazanmak”, “üreticilik”, “yetinmeyi bilmek”, “can sıkıntısı”, “insanlara faydalı olmanın mutluluğu”, “yardımlaşmak”, “iyilik”, “fedakârlık”. Bu kavramlardan yola çıkarak öğrenciye yukarıda adı zikredilen öyküleri okutmadan belirlenen kavramlar hakkında yazı yazdırıldı. Bu öyküler okutulduktan sonra aynı kavramlarla ilgili öğrencilerden yeni bir yazı yazmaları istendi. Yazılar, öğrencinin kavramlara yaklaşımı bakımından incelendi. İki yazı arasındaki farklar ve benzerlikler ortaya konarak bu yazılar değerlendirildi.

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Atatürk İlköğretim Okulu, Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu, İsehisar Fatih İlköğretim Okulu, birinci kademe 4. ve 5. Sınıflara üzerinde yapıldı. Öğrencilere öyküler okunmadan bir sayfa yazı; öyküler okunduktan sonra da bir sayfa olmak üzere, toplam iki sayfa yazı yazdırıldı. Toplam 222 öğrenciye bu anket uygulanmış olup 132 kişinin anketi değerlendirilmeye alınmıştır. Öğrencilere okutulan öyküler ortalama 5- 6 sayfadan oluşmaktadır. Öğrenciler toplam olarak 25- 30 sayfalık öykü okudular.

Biz, araştırmamızın birinci bölümünde dil, edebiyat, çocuk ilişkisini vermeye çalıştık. Bu ilişkiyi ortaya koyarken, çocuk edebiyatından söz ederek bu alanın sınırlarını çizmeye ve çocuk edebiyatıyla ilgili tartışmalara dikkat çekmeye çalıştık. Dil ve edebiyat eğitimi öğretimi konusunda bilgi verdik. Çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevine, öykü türünün önemine dikkat çektik. Öykü türünü tanıtmayı ve öykü türünün çocuğa olan etkilerini incelemeye çalıştık.

İkinci Bölüm'de, yazılı anket çalışmasında uyguladığımız öykülerin çözümlemesini yaptık. Gülten Dayıoğlu'nun *Azat Kuşu*, *Gökçen Kız Çeşmesi*, *Annemin Salataları Ninemin Turpları*, *Neşeli Boyacı* öykülerinin çocuğun kavram

gelişimine etkilerini araştırmak için bu öyküleri genel olarak çözümledik. Öyküler olay örgüsü, dil ve üslup bakımından, taşıdığı mesaj yönünden çözümlendi.

Üçüncü Bölüm’de uygulanan her iki anket çalışması analiz edildi. Çocuk edebiyatında, çocuğa öykü türünün katkıları uygulamalı olarak gösterildi. İlköğretim 4. ve 5. sınıfların, öykülerdeki belirlenen kavramları okumadan önce ve okuduktan sonra nasıl algıladıklarını ölçtük ve bunları tablolar halinde sunduk. Bu algılamaları karşılaştırarak bir sonuca gitmeye çalıştık. Uygulamaya dayalı yaptığımız çalışmada öğrencilerin kavramları algılamalarında somut bir değişim meydana geldiğini gözledik. Bu değişiklikleri sayısal olarak tablolar halinde belirtmeye çalıştık. Çalışmamızda desteklerini esirgemeyen Doç.Dr. M. Hilmi Uçan ve Doç.Dr. Celal Demir’e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL, EDEBİYAT, ÖYKÜ, ÇOCUK VE EĞİTİM

Çocuk eğitimi ve öğretimi geleceğini teminat altına almak isteyen her ulus için önemini ve güncelliğini her zaman korumuştur. Son yıllarda ülkemizde de çocuk eğitimi üzerine bir hayli araştırmalar yapıldı. Bu araştırmalar dilin, edebiyatın, çocuk edebiyatı ürünlerinden öykünün çocuğun eğitim-öğretiminde kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Günümüz eğitim anlayışında çocuk önemsenmekte, kendi kişiliğini kurma fikrine öncelik verilmektedir. Öğrencilerimize kuru bilgi yüklemenin bir faydasının kalmadığı anlaşılmıştır. Okullar, ruh sağlığı yerinde, dengeli, estetik hazzı, sanat duygusuna önem veren, bireyler yetiştirmek istemektedir. Çocuk edebiyatının bütün türleri, özellikle bizim de incelemeye çalıştığımız öykü türü, çocuğun duygusuna, sağlıklı düşünme biçimine katkıda bulunabilir. Bunun için çocuk eğitiminde edebiyat eğitimi güncelliğini korumaktadır. Çocuk edebiyatı da her şeyden önce “edebiyat”tır ve dilsel bir üründür. Çocuk edebiyatını incelemeyen önce dil ve edebiyat hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

1. DİL VE EDEBİYAT

Dil yetisi, insana Tanrı tarafından doğuştan verilen bir yetidir. İnsanı dilsiz düşünemeyiz. Duygu ve düşüncelerini gerek sözlü gerek yazılı olarak anlatmaya ihtiyacı olan insanı dilsiz düşünmek başka bir varlıktan söz etmek olur. Çünkü insanı insan, topluluğu millet, ilkel olanı medeni yapan dildir.

İnsan ve dil, et ve tırnak gibi birbirinden ayrılmaz. İkisinde de bir yapı, bir düzen, bir sistem vardır. Dilin yapısı biçimbilim, sebilim, anlambilim, söz dizimi vb. birçok açıdan incelenmiştir. Ancak soyut bir varlık olan dil incelemekle tüketilecek bir varlık değildir. Dil ile ilgili birçok tanım yapılmıştır:

“İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir” (Ergin, 1998: 7).

Uygur ise dil olgusunu şöyle açıklamaya çalışır:

“Konuşan bir varlığım ben. İlkece, içinde kendimi dil olmadan bulduğum hiçbir zaman kesiti anımsamıyorum. Baştan beri birlikteyiz onunla. Gerçi zaman zaman susmaktayım. Öyle olabilir ki herhangi bir neden yüzünden (sözgelimi hastalık yüzünden) konuşmaktan yoksun kalabilirim. Gelgelelim ilkece dilsiz olsaydım, başka türlü dindikte, dile ilişkin tüm etkinlikleri yerine getiremeseydim, bunlara yatkınlık ve anlayıştan uzak, bunları gerçekleştirme gücünden yoksun olsaydım, kimse bana “insan” diyemeyecekti. Bu apaçık gerçeklere dayanarak insan varlığını ortaya koyan temel bir doğruya varırım: Dil, insan olarak yazgım benim; dil var olma koşulum benim” (Uygur, 2006: 13 -14).

Akerson (2000: 18) ise dilin tüm insanlar için ortak bir paydada birleştiğini, insanın doğuştan gelen bir dil yetisi olduğunu, dil yetisi sayesinde anadilimizi öğrendiğimizden bahseder. Dil yetisi kavramının sahibi olan Saussure (Vardar, 1999: 17) ise dili, dil yetisinin toplumsal ürünü, bu yetinin bireylerce kullanılabilmesi için toplumun benimsediği zorunlu bir uzlaşma bütünü olarak görür. Bu zorunlu uzlaşma ile de bir toplum, toplumsal bir yapı oluşur. Dil “fertlerin üstünde bütün bir millet topluluğunu ilgilendirir, bütün bir milli cemiyeti içine alır. Bütün bir milletin sesidir, bütün bir milletin duygu ve düşünce hazinesini teşkil eder” (Ergin, 1998: 10). Bireyin dili, toplum tarafından, toplumsal ilişkilerle gelişir, geliştirilir. Bireyin dil yetisinin gelişiminde edebi ürünler önemli bir araçtır.

Dili çok genel olarak ve kısaca tanımladıktan sonra dilin işlevlerinden söz edebiliriz. Dilin, ilk bakışta iletişim kurma, bilgi aktarma, düşünceyi geliştirme olmak üzere üç temel işlevi vardır (Akerson, 2000: 18). R. Jacobson, dilin işlevini konusunda 6 etkenin varlığından söz eder: Jacobson, bir iletide bu “iletiyi, bir alıcıya gönderen bir gönderici; alıcının iletiyi algıladığı bir bağlam ya da gönderge; gönderici ve alıcının arasında ortak bir kod; dilsel alışverişi sürdürme olanağı veren bir kanal” olduğunu belirtir (Uçan, 2006: 221). Sözü edilen her öge, dilsel bir işleve karşılık gelir. “Gönderge işlevi, anlatım işlevi, yazınsal işlev, çağrı işlevi, ilişki işlevi ve üst dil işlevi” (Uçan, 2006: 221).

Konuşan-özne, alıcı ile bir ilişki kurmayı amaçlıyor ya da mevcut ilişkiyi devam ettirmek istiyorsa dilin bu işlevi **ilişki işlevi**dir. Bir öğretmenin “beni anlamayan var mı?” demesi, bir müdürün “söylediklerim anlaşıldı mı?” demesi telefon konuşmalarında alıcının göndericiyi dinlerken araya girip “evet” “anladım”, demesi **ilişki işlevine** örneklerdir (Uçan, 2006: 221).

“İleti, alıcı üzerinde odaklaşıyorsa alıcıda bir davranış değişikliğini amaçlıyorsa bu işlev, dilin **çağrı işlevi**dir.” **Çağrı işlevi**nde en önemli amaç tanıtımdır. Dilin çağrı işlevine örnek olarak Hundai araçla birlikte bir kadının sunulması (cinsellik); Toros otomobille doruğa çıkılması (güç engel tanımama) verilebilir (Uçan, 2006: 222).

Uçan, dilin iletişim yönünü dilbilime dayandırarak açıklar:

“İnsanın, insanların sustuğunu düşünemeyiz bile. İnsanız, konuşuruz; duygularımızı, düşüncelerimizi bir başkasına aktarır, paylaşırız.... Dil ile buyruk veririz; dil ile dilekte bulunuruz, gönül kırarız veya gönül kazanırız. Korkular, sevinçler, hayranlıklar, nefretler... Hepsini dil ile, özellikle de ana dilimizle daha iyi anlatabiliriz. Anadilimizden başka bir dilin konuşulduğu bir ülkede dilsiz, sağıra döneriz. Düşünce dünyamıza da dil kılavuzluk eder. Göstergelerle düşünürüz. Düşündüklerimizi, hissettiklerimizi en iyi şekilde dil aracılığı ile aktarırız. Yine de dil, zaman zaman duygu ve düşüncelerimizi aktarmakta aciz kalır. Ne var ki dilden başka da içimizi dışa vuracağımız bir araç yoktur” (Uçan, 2008: 11).

İletişim iki kişi (gönderici/alıcı) arasında olur. Okumayı da sessiz bir iletişim olarak kabul edebiliriz. Okurken ikinci kişi bir kitaptır. Bir metni okuyanla kitap arasında sessiz bir iletişim vardır. Dil, edebi ürünlerde salt bilgi iletme ya da öğretme amacıyla kullanılmaz. “Yazınsal metin-okur etkileşiminde, her okurun kurmaca bir dünyada dolaştığını bilmesi, ona göre de bir iletişim konumuna girmesi gerekir (Sever, 2003: 7). Kurmaca dünyanın dil sayesinde önce düşüncelere sonra tutumlara yön vermesi de kaçınılmazdır.

“Konuşan-özne, göndergenin niteliği hakkında duygu ve düşüncelerini ortaya koyuyorsa, sevdiğini ve sevmediğini, sevincini veya üzüntüsünü, söz ettiği nesnenin küçük veya büyük olduğunu dile getiriyorsa bu işleve **anlatım işlevi**” denir (Uçan, 2006: 222).

Uygur, dilin bir başka işlevi olan **düşünme işlevi**ne dikkat çeker: “Düşünme denince, genellikle gerekçe öne sürme, öncülden sonuca yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbiriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme, tanıtlama ve benzeri şeyler anlaşılır” (Uygur, 2006: 15). Bütün bunlar dil olmadan gerçekleştirilemeyen edimlerdir. Uygur, dil olmadan düşünülemeyeceğini savunur.

Aksoy, dilin yaratıcısının düşünce olduğunu, önce düşüncenin var olduğunu savunur:

“Dil, insanların düşüncelerinden doğmuş; doğduktan sonra da düşüncelerin yaratıcısı olmuştur. Bilgilerimizi, öğrenmemizi, başkalarının düşüncelerini dil yoluyla elde ederiz. Kendi düşüncelerimiz de kafamızın içinde dilin yardımıyla oluşur, olgunlaşır. Sanki içimizden konuşarak, sessiz bir dil kullanarak düşünür, yeni yeni düşüncelere ulaşırız. Ulaştığımız yeni düşünceleri yeni dil biçiminde ortaya koyar, onları başkalarına ulaştırırız. Böylece sürekli olarak düşünce dili, dil düşünceyi geliştirir” (Aksoy, 1975: 11-12).

Dil, düşünce ilişkisini Kaplan, kültürle bağlantı kurarak açıklar: “Dil duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesile aktarılır” (Kaplan, 1998: 139).

Dilin diğer işlevi **bilgi aktarmaktır**. **Bilgi aktarımı**, aynı zamanda bir kültür aktarımıdır. Bu bilgi aktarımı, bilgi verme işine gönderge işlevi de denir (Uçan, 2006: 221). Gönderge işlevine birkaç cümleyle örnek verebiliriz. Kış yağışlı geçti, tatilimiz yarın başlıyor gibi cümleler alıcısına kuru bir bilgi aktararak dilin gönderge işlevini yerine getirir.

Kuru bilgiyi kişi, beyninde işleyebilir ya da saklayabilir, bilgi alışverişini bu yolla yapar. Dildeki yazınsal işlevde ise kişiye bilmediklerini öğretmenin yanında hissetmeyi, sözcüklerin kavramların içindeki duygu yükünü öğretmek söz konusudur. Edebi ürünlerde kullanılan dilde **yazınsal bir işlev** söz konusudur. **Yazınsal işleve** sadece şiirde veya öyküde rastlanmaz, “bir reklam filminde de bir yazınsallık bulunabilir. Konuşan-özne bu işlev, dili yabancılaştırarak, dili hem biçim hem içerik açısından değiştirerek gerçekleştirebilir” (Uçan, 2006: 223).

Üst-dil işlevi, “dili açıklayan, dilden söz eden dildir” (Vardar, 1982:46). Türkçe sözlük, tıp bilimleri sözlüğü, eğitim bilimleri kavramları, İslami terimler, hukuk kavramları terminolojisi gibi açıklama gerektiren, tanımlama, tarif isteyen dilde dilin **üst-dil işlevinden** söz etmek mümkündür.

Yazınsal bir metin işlenirken, yorumlanırken, sadece yazınsal işlev değil dilin bütün işlevleri dikkate alınmalıdır. Edebiyat eğitiminde, yazınsal metin incelenirken dilin bütün işlevleri düşünülmeli, ölçüt alınmalıdır (Uçan, 2006: 223). Böyle olursa

sağlıklı yorumlama ve yazınsal inceleme gerçekleşir. Sadece yazarın yaşamı, kişiliği, toplumun yapısı ölçüt alınarak yapılacak yorumlamalar eksik kalacak, yanlış yorumlamalara sebebiyet verecektir.

Dilin işlevini bilen yetişkin, çocuk karşısında kullandığı dile dikkat eder, çocukların sorularını geçirmez, onlara güzel bir dille cevap verir. Çocuğun söylediklerini pekiştirir, özel durumlarda çocukla çocukça konuşur, çocuğa kitap okur ve anlatırsa dilin düşündürme, iletişim ve **bilgi aktarma** işlevini yerine getirmiş olur (Yıldız, 2006: 23).

Çocukların düşüncelerini, yaratıcı fikirler üretmesini isteyenler, dil çalışmalarına ve dil öğretimine dönük eğitim politikaları üretmelidir. Düşünceler ifadesini dilde bulur. Dille kültür arasında tartışılmaz bir bağ vardır. Dilin işlevleri, çocuk eğitiminde ve dil öğretiminde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan dil çalışmaları, çocukların düşünce dünyasını yönlendirip genişletmeye çalışmalı, dili kullanma becerisine zaman içerisinde işlerlik kazandırmalıdır (Cemiloğlu, 2003: 17). Yapılan ve yapılacak olan dil çalışmalarının düşünen bireyler yetiştirmede, düşünen bireylere kültürü aktarmada büyük faydası olacaktır.

Dilin tanımını yapıp, dil yetisine ve dilin işlevine değindikten sonra dil, kültür ve edebiyat ilişkisini açıklamaya çalışalım. Bu üç kavramın birbiriyle olan ilişkisini anlamak dil ve edebiyat eğitiminin önemini daha iyi ortaya koyacaktır.

Dil, kültür, edebiyat kavramları birbirini tamamlayan, birbirini etkileyen kavramlardır. Biz öncelikle dil ile kültür ilişkisine değinerek bu etkilenmeyi ortaya koymaya çalışalım. Kaplan, dili, kültürle bağlantı kurarak değerlendirir. Ona göre dil “insanın yüzyıllardan beri edindiği ve denediği gerçek ve hikmetleri saklayan bir hazine”dir (Kaplan, 1998: 121).

Bir milletin dili geçmişin ve geleceğin kültür hazinelerini içinde barındırır. “İnsanın dili atasözlerin, destanlarının, hikâyelerinin, masallarının, deyimlerinin dilidir. Rüyalarının, sayıklamalarının, yalnız şuurunun değil, şuur altının da dilidir. Aşkının, şevkinin, neşesinin, feryadının, korkusunun, duasının dilidir” (Ergin, 1998: 11). Kısacası dil geçmişin hazinesini, geleceğe aktaran bir araçtır. Dil aktarılırken beraberinde kültür de aktarılır. Geçmişin hazinesine sahip olmak isteyenler dilin

en güzel ifade edilmiş şekliyle başka bir deyişle edebiyatla olabildiğince erken tanışmalı ondan yararlanmalıdır.

Geçmişimizi ne kadar tanırırsak, kendimizi o kadar iyi anlarız. Kaplan, Türk edebiyatını “en eski çağlardan bugüne kadar bütün sahaları, devirleri ve sosyal tabakaları ile Türk milletinin hayatını, zevkini, dünya görüşünü, yaratma gücünü gösteren bir duygu, düşünce ve hayal dünyası” olarak kabul eder (Kaplan, 1998: 46-47). Bu denli zengin bir kültür hazinesi olan edebiyatla ilgilenmek insana estetik bir duyarlık, milli bir ruh kazandıracaktır. Dili, edebiyatın temeli, edebiyatı ise milletin ruhu saymalıyız. Milli bir birlik sağlayamayan devletler incelendiğinde “edebiyata sahip olmayan ve edebiyatı gelişmemiş olan milletler” ile karşılaşırız (Kaplan, 1998: 117). Milli kültürünü gelecek nesillere aktararak, milli bir birlik vücuda getirmek isteyenler edebi ürünlerden mutlaka yararlanmalıdırlar.

Dil, toplulukları, kitleleri millet haline getirir. Milletın kültürünün mayası da dildir. “Bir milletin kültürü binlerce yıllık hayatın mahsulüdür. Kültür denince özellikle yazılı ve sözlü, edebi ürünler anlaşılır. “Gerçek dil hakkında bir fikir edinmek için sözlüklere değil, konuşmaya veya yazılı metinlere bakmak lazımdır” (Kaplan, 1998: 35). Dil “kuru diltçilerin gördükleri gibi sadece lügat ve gramer kaidelerinden ibaret değildir. Dil, milletin yüzyıllar boyunca duygu, düşünce ve çeşitli hayat tecrübelerini anlatmak için icat ettiği sayısız “ifade şekilleri” ile doludur (Kaplan, 1998: 163). Tecrübeyle, kültürle işlenmiş olan ifade şekilleri gelecek nesillere aktarılmak üzere dile emanet edilir. Bir milletin bireyleri tarafından ortak olarak oluşturulmuş, soyut ve somut birçok değeri ifade eden, saklayıp geleceğe taşıyan dil, geleceğe aktarılarak yaşamını devam ettirir (Cemiloğlu, 2003: 13).

Dil ve edebiyat milli kültürün temel ögesidir. “Aynı dili konuşan ve dil birliği sağlanan toplumlarda bireyler arasında köklü bir yakınlık, sevgi ve saygı bağları oluşur.” Dili, milli kültürün temel ögesi yapan da budur. Milli kültürün temel ögesi olan dil ve edebiyat bireyin kişiliğini oluşturur, çeşitlendirir. İletişim, düşünme, milli değerleri gelecek nesillere aktarma aracı olan dil ve edebiyat, insan kişiliğinin gelişip zenginleşmesinde, kişiliğın dengeli olarak gelişmesinde büyük paya sahiptir (Kavcar, 1999: 141-142). Edebiyat malzemesi olan dili işler ve toplumun hizmetine sunar. İşlenen dil gelişir, gelişen dil, ulusu birleştirir, kültür birliği oluşturur. “Edebiyat;

geçmişi, bugünü, geleceği kucaklar. Edebiyat kökü geçmişte olan bir gelecektir” (Karaalioğlu, : 10).

Dilin ve edebiyatın evrensel bir niteliği vardır. Yazınsal bir araç hem bu ürünün üretildiği toplumu, hem de bağlı kişileri anlatır. Seçkin bir dille oluşan edebiyat, hem milli hem de evrenseldir. Edebi ürünler, dil vasıtasıyla o ülkenin insanlarını, gerek kendilerine gerekse bütün bir insanlığa anlatır. Edebiyat ürünleri her ne kadar milli kültürü yansıtsa da “bir dilden diğerine, değerini yitirmeden çevrilebilir, çoğaltılabilir; bu özelliğiyle ulusal niteliğinin yanında evrensel bir nitelik de taşır” (Mutluay, 1987: 7).

Edebiyat bir sanat dalıdır ve malzemesi dildir. “Her sanatın bir malzemesi, her sanatçının kullandığı bir ham maddesi vardır. Ressam boyayı, müzisyen sesleri, heykeltıraş taşı şekillendirerek sanat eseri meydana getirir. Edebiyatçının kullandığı malzeme de dildir.” Edebi ürünlerde dil, farklı, güzel, estetik değer taşıyan bir biçimdedir. Dilin en güzel tezahürü edebi ürünlerde mevcuttur (Cemiloğlu, 2001: 18). Bu edebi ürünler, toplumun yazılı kültürünü oluşturur. Edebi ürünler yazılı olması sebebiyle, kurallı, kalıcı ve seçkin bir özellik de taşır. Nesilden nesile bir gelenek köprüsü oluşturur.

Edebiyatın, ham maddesi dildir. Bu bakımdan edebiyat medeniyet köprüsüdür. Edebi ürünlerde, devirler ve devirlerin anlayışları o günün ifade şekilleri, o günün dil özellikleri vardır. On ikinci yüzyıldaki edebi ürünlerle on dokuzuncu yüzyıldaki edebi ürünleri dil ve kültür özellikleri bakımından hatta anlayış ve olayları ele alış şekilleri bakımından farklı niteliktedir.

İnsanın anadilini öğrenmeye başlamasından itibaren bir kültür edinimi başlar. “İnsan dilde ne denli güçlenirse, kültürde kök salan kökleri de o denli derinlere gidip yayılacaktır” (Uygur, 2006: 27). Bu açıdan dil ve edebiyat eğitimi ister planlı bir şekilde verilsin isterse düzensiz bir yoldan olsun insan dil yoluyla kültürlenir.

Dilin işlevini, dil, kültür ve edebiyat ilişkisini açıklamaya çalıştık edebiyat ve çocuk ilişkisini de açıklamaya çalışmamız uygun olacaktır.

2. EDEBİYAT VE ÇOCUK

Arapça “edep” kelimesinden türetilmiş olan edebiyatın “iyi terbiye, naziklik, usluluk, zariflik” anlamı vardır (Devellioğlu, 2000: 203). Eskiler, eğitim kelimesinin anlamdaşı olarak terbiyeyi kullanmışlardır. Çocuğun eğitiminde, edebiyat son derece önemli bir yere sahiptir. Bugün eğitim, çocukları iyi terbiyeyle yetiştirmiş, kibar, zarif ince ruhlu insanlar olarak yetiştirmek ister. Sadece emir vererek bir çocuk eğitilmez. Edebiyat, emir vermeden, eğitimin yapmak istediğini, gönüllere hitap ederek, gönül olarak ve işe gönüllülük katarak yapar. Bu bağlamda eğitim içinde, kişisel duyarlık kazanımında edebiyatı küçümseyemeyiz.

Edebiyat, dille yapılan, dilin her türlü imkânından yararlanıp insanlara hissettirerek eğiten, duyarlılık kazandıran bir sanat dalıdır. Kişinin karşılaştığı ruhsal, toplumsal sorunlar, yaşamın dar kalıpları yeni bir ufuk kazandırma, insanlar arasında iletişim, edebiyat sanatıyla halledilebilir. (Uçan, 2008: 19).

Kaplan, da edebiyatın dile dayandığını, edebiyattaki etkileyiciliğin dille doğrudan ilişkili olduğunu söyler: “Bir şiirde, hikâyede, romanda, tiyatrodaki bize heyecan veren o derin ve ulvi hisler, kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler, varlıklarını ve tesirlerini dile borçludur” (Kaplan, 1998: 159).

Edebiyatı “insanın dış dünyası ile iç dünyası arasında, dil yolu ile kurduğu ilişkinin ürünü olarak ifade” etmek mümkündür (Oktay, 1998: 175). Her insanın bir duygu yanı, duygusal bir yanı vardır. Duyarız, düşünürüz, zengin bir hayal gücüne sahip oluruz ama sanatkâr bir başka düşünür. Sanatçı bir olayı, bir olguyu başkalarından farklı bir şekilde yorumlayabilir. “Sanatkâr, dünyayı başkalarından farklı gören insandır” (Kaplan, 1998: 159). Dünyayı, olayları farklı algılayan, edebiyatçının dilinden istifade eden kişi, tekdüzelikten, kalıp düşünmekten kendini kurtarır.

Edebiyat, yaşama bir anlam kazandırır. Büyük sanatçıların duygularını, fikirlerini bize tanıtarak benliğimizi geliştirir, ufkumuzu açar. Edebiyat, “Her şeyi anlamak, her şeyi sevmek isteğini uyandırarak hayatımızı, kalbimizi renklendirir.” Karşılıksız sevmeyi öğretir, ahlaki hayata hazırlar (Karaalioğlu,(?) : 111).

Edebiyat sadece yetişkinlere seslenmez. Her yaşın, her zekanın, her ruhun bir edebiyatı vardır. Çocuğa seslenen bir edebiyat vardır. Edebiyat, duygu ve düşünceleri günlük, dilden kat kat daha kuvvetli ve daha güzel bir şekilde ifade ettiği için çocuğu sıradanın dışına çıkarıp ona yaratıcılığı, farklılaşmayı, dille oyun oynamayı öğretir. Çocuğu tekdüzelikten kurtarır, onu farklı dünyalarla tanıştırır. Ona karşılıksız sevmeyi öğretir, ahlaki ve sosyal hayata onu hazırlar.

Edebiyat ve dil eğitimiyle “söz ve davranışta herkesin beğendiği yollar” çocuğa kazandırılabilir (Karaalıoğlu, (?) : 9). Duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir biçimde anlatılma sanatı, sözcüklerle yapılan bir güzel sanat, dil sanatı olarak tanımlanan edebiyat, çocuğun duygu, düşünce dünyasını doldurucu bir niteliğe sahiptir (Kavcar, 1999: 123).

Edebiyat, çocuğun dil gelişimini hızlandırır. Edebiyat, çocuğun dil gelişiminde önemli, bir araçtır. Çocuğun, dil ve kişilik gelişimi için küçük yaşlardan itibaren edebiyatla hemhal olması gerekir. Çünkü edebiyat, “kişilik taşıyan sanatçıların özellikleri ile yoğrulmuş eserlerle uğraşır” (Karaalıoğlu, (?) : 9).

Çocuk, edebi ünlerle zamanında karşılaştırılırsa, çocuğun kullandığı dil, hem güzelleşir hem gelişir. Bu nedenle çocuğun kullandığı dili güzelleştirmek ve geliştirmek isteyenler, çocuğa nitelikli ürünler vermelidir. Dilin yanıltmak, yönlendirmek, inandırmak, kandırmak gibi işlevleri de vardır. Edebiyatçı kendi ideolojisini de okuyucuya dayatmak isteyebilir. “Ahlak, din, bilgi, politika vb. alanlarda olumlu ya da olumsuz olabilecek etkiler” edebiyatın yan etkisidir. (Kavcar, 1999: 124). Çocuk, bu yan etkilerden korunmalıdır.

Çocuk nitelikli ürünlerle karşı karşıya getirilirse edebiyat, dil aracılığıyla çocuğu sıradanın üstüne yerleştirip özgürleştirecektir. “Çocuğun her gün çevresinde gördüğü yaşantıları, sıradan ve bilinen sözlerle yineleyen bir kitap, çocuklarla sloganlaşmış genel yargıları paylaşmayı ilke edinen kitaplar” (Sever, 2003: 12) çocuğun gereksinmelerine yanıt vermeyeceği gibi üstelik zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacaktır.

Çocuk ve yetişkin için edebiyat, hayatın her aşamasında güzel bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacı Cemiloğlu, şöyle dillendirir:

“İnsanların çok eski çağlardan beri edebiyatla ilgilendikleri, ruhsal ihtiyaçlarını çeşitli edebiyat türleri ile giderdikleri, sanatçıların eserler vererek, sanat tüketicilerinin ise o eserleri okuyarak veya dinleyerek rahatladıkları, insanlıklarını yaşadıkları bir gerçektir. Bu bakımdan, tarihin çok eski dönemlerinde oluşturulmuş destanları anlatarak coşan bir ozanın duyguları ile o destanı dinleyerek kahramanlık hislerini doyuran geniş kitlelerin duygularını aynı anlamda değerlendirmek gerekmektedir. Gene aynı benzer duyguları bugünün şairinde ve okuyucusunda bulmak da mümkündür. O nedenle, hem eser veren sanatçı, hem de o eseri okuyan geniş yığınlar açısından bakıldığında edebiyatın bir ihtiyaç olduğu yargısına hemen ulaşılabilir. Bu bir çeşit güzellik ihtiyacıdır. Bu güzellik ise hem içe doğan duyguların estetik bir biçimde dışa yansıtılması, hem de o estetik anlatımların iç dünyada yeniden yaşanmasıdır” (Cemiloğlu, 2001: 17).

Edebiyat, çocuklar için ihtiyaçtır ancak salt ticari endişelerle yazılan edebi ürünler de yok değildir. Çocuk edebiyatı ticari endişelerin ötesinde “çocuğa görelilik” ilkesini yakalamalıdır. Çocuğa görelilik, ilkesini yakalayan eserleri çocuğa vermek daha iyidir. Estetik haz veren edebi ürünler, çocuğu edebiyatın dünyasına çeker.

“Şiir, roman, öykü, vb türlerde; atasözlerinde, özdeyişlerde, sloganlarda gerçekleşen söylemlerden oluşan edebi ürünler imgeler, benzetmeler, vurgular, yinelemeler, çokanlamlı sözcükler okuyucuyu başka bir evrene götürür” (Uçan, 2008: 45). Estetik bir hazla harmanlanan edebi ürünlerin çocuğun zihin evrenine de katkı sağlaması, ona kucak açması amaçlanmalıdır. Unutmamak gerekir ki “iyi eser hem zevk verir hem eğitir” (Kavcar, 1999: 123).

Sever, edebiyatın ve edebi ürünlerin işlevi ile ilgili şu bilgileri verir:

“Edebiyat (yazın) bize, sanatçı duyarlığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlığı ile kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Her yeni pencere, yaşama ve insana ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar. Dilin en yetkin kullanım örnekleriyle bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder....

Edebiyat, gereksizleri bir yana iterek, gerekliye odaklanır, önemli noktaları açıklar. Yazınsal metinleri okudukça çıkarımlarımız, olayları ve onların olası etkilerini görmemize, anlamamıza yardım eder. Karar verme cesaretini, gerilimin yarattığı heyecanı duyumsar, başarının gururuyla seviniriz. Edebiyat, yaşamın kesitlerden oluştuğunu söyler; ancak yaptığı farklı bir şeydir: Edebiyat, okurda, yaşamın bir bütün ve anlamlı olduğu duygusunu yaratır... Edebiyat yapıtlarıyla tarihe, kültür tarihine ilişkin çeşitli deneyimler ve bir hayat felsefesi edinebiliriz. Çünkü okur, hayata yönelik deneyimlerini yalnızca kendi yaşadıklarıyla değil, okuduğu edebiyat yapıtlarıyla da oluşturur, bunlarla ruh dünyasını zenginleştirir. Edebiyat, okurun ‘güzel’e karşı duyarlığını güçlendirir, onda estetik ilgi uyandırır” (Sever, 2003: 3-5).

Çocuk, duygularını, düşüncelerini ve hayallerini, edebi eserde bulur. “Edebiyat bu manada en derin, en yüksek, en ince ve en kuvvetli ifade şeklidir. Edebiyat terbiyesi bundan dolayı, bir insanın şahsiyetini geliştirici bir tesiri haizdir” (Kaplan, 1998: 162). Öyle ki edebiyat her şeyden önce insanı işler. “Bir başka söyleyişle edebiyat, insanla ilgili her konuyu işler” (Önal, 1999: 33).

Edebiyatın temel özelliklerinden birisi çokanlamlı olmasıdır. Edebi değeri olan bir ürünün çağrışım gücü yüksektir: Düşündürür, hissettirir. Bu nedenle edebiyatın çocuğun hayatına girmesi gerekir. Bu durumda dil ve edebiyat eğitiminin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Edebiyat, bazı çevrelere göre sadece yetişkinlere hitap eder. Çocuğun edebiyattan, sanattan uzak kalması yıllar yılı süren bir ihmali doğurmuştur. Çocuk edebiyattan ve sanatta mahrum kaldı. Edebiyatın çocuk için lüzumunu 1980’li yıllara kadar fark edemedik. Bugün, araştırmalarla bir gerçek ortaya koyuldu. Çocukla ilgili edebiyatla ilgili araştırmalar, edebiyatın sadece yetişkinlere yönelik olmadığını ortaya koydu. Artık edebiyat hem çocuk hem de yetişkin için vardır.

Çocuğun ne olduğunu ortaya koyalım. Kime çocuk dendiğinin sınırlarını çizersek çocuk ve edebiyat ilişkisini daha esaslı inceleme olanağı bulabiliriz. Kaynaklar, çocuğun “iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek” yahut “bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlamaktadır (Oğuzkan, 2001: 1-2).

Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, (2007: 1) da “bireyin doğduğu andan iki yaşına kadar geçirdiği süreyi bebeklik; iki yaşından ergenlik çağına kadar geçirdiği süreyi ise çocukluk dönemi olarak” değerlendirir.

Yukarıda çocuk, iki yaşından ergenlik dönemine kadar olan süreci temsil ederken bu dönemi 0-14,16 yaş olarak ele alanlar da vardır: “Genellikle çocuk, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubu için kullanılan temel bir kavramdır. Ancak, bu sınırlamanın her zaman geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Nitekim bazı bilim adamları, bu dönemi 0-14 yaş grubu olarak almaktadırlar” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 1).

Çocuk kavramının ne olduğunu söyledikten sonra çocuktan türeyen ve edebiyatla bağlantılı olan çocukluk, çocuksu ve çocuklaşmış kavramlarını da ele

alalım. Çocukluk, çocuksu ve çocuklaşmış kavramlarını Şirin (1998: 19) şöyle açıklar: “Sözlüklerdeki anlamı ile çocuksu, ‘çocuğa ilişkin bazı özellikleri taşıyan kimse, bu kimselerin davranışları, düşünceleri ya da görünümü’dür. Çocukça, çocuklara yakışır şekilde; çocuklaşmış ise çocuk gibi olmak anlamında”dır. Çocukluk, çocuksu ve çocuklaşmış kavramları daha çok yazarın çocuğu algılayışıyla ilgilidir. Yazar çocuk gibi düşünmek, olayları, durumları çocuk gibi algılamak için bu kavramlara sığınır. Edebi ürünler bu kavramlarla yetişkin edebiyatından ayrılır.

Çocukluk döneminin çocuğa özgü nitelikleri vardır. İnsanoğlunun masumiyeti ve temizliğini kötü duygulardan arınık hali bu dönemde çocukta temsil olunur. Çocukluk döneminin niteliklerini Uçan, şöyle açıklar:

“Çocuk denilince ilk akla gelen bu safiyettir, temizliktir. Çocuğun gözlerinin arkasında ikinci bir göz olduğunu düşünemezsiniz. Olduğu gibi ortadadır, önyargısızdır. Kimsecikler “kral çıplak” demeye cesaret edemezken, “kral çıplak” diyecek, diyebilecek saflıktaki varlıktır çocuk. Sevilmesinin nedeni de bu olsa gerek. Çocuk temiz bir cevherdir. Güzellikleri veya çirkinlikleri kazanma yeteneğine sahiptir. Aileye, okula, topluma emanet edilmiştir” (Uçan, 2005: 18).

Geleceğimizin teminatı ve umudu olan çocuklarımız “hilesiz, katıksız, yalansız bir dünyadır. İnsan oğlunu kazanma hırsı, yalan dostluklar, roller, “evet efendim”, “baş üstüne”, doğal olmayan “iki yüzlülük” onun tertemiz yüreğinde bulunmaz” (Güleryüz, 2006: 4).

Ruh, hayal, düşünce, mantık kurma dünyası bakımından çocuklar yetişkinlerle kıyaslanamayacak ölçüde farklı yapıdadır. “Çocuklar, yetişkinler gibi akla uygun ve nesnel düşünceler üretmezler. Kendilerine ait dünyalarında her değer onlar için mutlaktır. Yani doğru mu, yanlış mı diye kararlar vermek yerine, kendi dünyalarında alabildiğine özgür ve kendi hayalleriyle yaşarlar” (Dilidüzgün, 2003: 41).

Çocuğun kritik dönemlerde doyurulması gereken ruhsal ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların çocukluk döneminde doyurulması çocuğun ileriki yaşantısında çok önemlidir.

“Çocuklar temel ruhsal ihtiyaçlarını doğumdan 12 yaşına kadar kazanır. Çocuk ruhunun ihtiyaçlarının doyurulması çok önemlidir. İhtiyaçların doyurulmaması halinde ise yaşam sürecinde toplum içinde bazı uyum problemleri ortaya çıkar....Çocuklar ailelerinin küçük birer kopyası değil, kendilerine has özellikleri olan canlılardır. Çocukların gelişim dönemleri dikkate alınarak onların ruhsal ve

bedensel ihtiyaçları karşılanmalı ve bu ihtiyaçları hususunda doyuma ulaşmalarına yardımcı olunmalıdır” (Gürel ve diğeri., 2007: 11).

Çocuğun ruh dünyası ve algılama gücünün artırılmasına yönelik araştırma yapılması gerekir. “Özellikle ruh dünyası ve algılama gücünün artırılmasına yönelik olarak yapılacak çalışmaların taşıdığı bilimsel derinlik, titizlik ve başarı, çocuğun gelecekteki başarısını da büyük oranda etkileyecektir” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 1).

Araştırmamıza ve anketimize konu olan çocuklar 4 ve 5. sınıf öğrencileridir. Bu çocuklar 10 ile 11 yaşlarındaki çocukları temsil ederler. Bu yaştaki çocuklar Piaget’e göre somut işlemler dönemine denk gelir. Çünkü “Piaget 7-11 yaş arası **“somut işlemler”**, olarak kabul eder” (Senemoğlu, 2005: 39). Bu dönemdeki çocuğun özellikleri ve öğrenme ilkeleri ise şöyledir:

“Bazı zihinsel işlemleri yapabilmekle birlikte ‘somut işlemler dönemi’ndeki bir çocuk, kuramsal ve soyut bilgi yığınlarını anlamakta zorlanır. Kendisine bir çocuk, kuramsal ve soyut bilgi yığınlarını anlamakta zorlanır. Kendisine öğretilmeye çalışılan yeni şeyleri, daha önce bildikleriyle birleştirerek ve somutlaştırarak anlamaya çalışır. Şüphesiz bu durum Türkçe öğretimi açısından da dikkate alınmalıdır. Özellikle, ilköğretim birinci kademeye yönelik hazırlanan ve çocuğa öğretilmesi hedeflenen kuramsal bilgiler, önce onun dünyasından ve tanıdığı unsurlarla örneklendirilip somutlaştırılmalı, sonra genellemelere gidilerek bütünü kavramaları sağlanmalıdır. Öğrencilerin bilişsel gelişim düzeyi dikkate alınarak yürütülecek ana dili dersleri, onların bilişsel davranışlarını örneğin, yüksek tahmin, muhayyile gücü, algılama, dikkat ve düşünme becerilerini (problem çözme, yaratıcı süreç) büyük oranda geliştirilebilir” (Gürel ve diğeri., 2007: 10).

Anlaşıldığı gibi çocuk yetişkinlerden farklı düşünür, olay ve durumları farklı algılar, dünyaya bakışı ve öğrenme şekli yetişkinden çok farklıdır. Aynı şekilde 10-11 yaşlarındaki çocukların ilgi alanı, sosyal ilişki alanı, edebi anlayışı da farklıdır. Yalçın ve Aytaş, 10-11 yaşlarındaki çocukların ilgi alanı, sosyal ilişkisi, edebi anlayışını ele alarak şöyle bir sonuç ortaya çıkarırlar:

“Bu dönem çocukları hayatlarının üçüncü sakin devresini yaşarlar. Kendi benliklerinden uzaklaşarak artık grup ilişkilerine önem vermeye başlarlar ve düşünce dünyasına girerler. Temel ve soyut kavramları elde etmeye başlarlar (vatan, millet, çevre, arkadaşlık, özveri vb.). Sosyal baskılara karşı duyarlıdırlar. Bu dönemde aile içi olumsuzluklar Çocuğun kişiliğini etkiler.... Varlıklara, tabiata ve olaylara canlılık verirler ve kendilerine göre yorumlar yaparlar. Olaylar karşısında duyarlı olup karşılaştırmalara giderler. Özellikle 9-10 yaşlarında tabiatta meydana gelen olayları daha mantıklı bir şekilde kavrarlar. Bu grup çocuklar sorgulayıcı özellikleri sebebiyle daha önceki yaşlarda bazı olayları masal motifi içerisinde algılamakta, bu yaş grubunda bilimsel araştırma sonuçlarını öğrenerek çevreyi algılamaktan hoşlanırlar.... Bu çağ çocuklarının ileri yaşlarında mantık, derinlik kavramı ve gramer bilgisine dayalı bir

anlamlandırma yavaş yavaş gelişir. Beyninin sol üst yarısını kullanmaya başlarlar” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 26-27).

10-11 yaş gurubu çocuklar mantık kurmayı öğrenmiş, masal çağından çıkmış artık dünyaya biraz daha gerçekçi bakmaktadırlar. Arkadaşlarıyla vakit geçirmekten onlarla organizasyon kurmaktan hoşlanırlar. Bireysel hareketten çok grupla hareket onlar için önemli olmuştur. 10-11 yaşlarındaki çocuklarla ilgili eleştiri, adalet duygusu, hayal durumu, bilgi alma alanı hakkında yapılan tespitleri de dikkate almak gerekir:

“Eleştiri duygusu bu yaş grubundan itibaren gelişmeye başlar; adalet duygusu ayrıntıları olmamakla birlikte ana hatlarıyla oluşur.... Bu yaş grubu çocuklarda eğer hayal ve imgelere yer verilmezse hayal etme eksikliği görülmeye başlar. Tarihi olaylara karşı ilgi duyarlar.... Paylaşım duyguları gelişmiştir. Kendi üzerinde kurulan baskılar sonucunda bu yaş grubu çocuklarda hayal dünyasındaki gerilemeler sonucunda dini duygularda zayıflama görülür. Olağanüstü bilgilerden çok gerçekçi bilgiler etkili olur” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 26-27).

Eleştiri duygusu gelişen, adalet anlayışı genel olarak oluşan çocuklar, eğer hayal ve imgelerden uzak yetişirlerse çocuğu en büyük gücü yaratıcılık hayal etme gücü sönecektir. Hayal etmeyen birinin umudu, parlak fikirleri olmayabilir. Bunun için hayal eden, hayal ettiklerini gerçekleştirmeye çalışan, gelecek için bir hedef belirleyen gençler için çocuğun hayalleri beslenmeli desteklenmelidir. Sözcük bilgisi sınırlı, kavram bilgisi ise oluşum halinde olan hem bedeni hem de ruhu gelişen çocuğun çevreye bakışının, çevreyle iletişiminin olumlu olması için, çocuğun çevresini yorumlaması, kendine has bir kişilik oluşturması için edebiyatla beslenmesi gerekir.

Edebiyatın amacı, ansiklopedik bilgileri çocuğa dayatmak değildir. Edebiyat, sezdirerek, hissettirerek, günlük hayattan örnekler vererek, bir bakıma somutlaştırarak, öğretir. Edebiyatın yüksek tahmin, muhayyile gücü, algılama, dikkat ve düşünme becerilerini geliştirdiğini göz önüne alır, edebiyata bu açıdan bakarsak çocukluk dönemi için edebiyatın hayati önem taşıdığını görebiliriz. Edebi eseri okuyan ister çocuk olsun, isterse yetişkin, zevk alma, haz duyma, estetik beğeni kazanma ortak bir kazanım olacaktır.

Çocuk kavramına, çocuğun ruhsal ihtiyaçlarına, zihinsel, sosyal gelişimine ve ilgi alanlarına değindikten sonra edebiyatın çocuğun gelişim dönemlerini desteklediğini, geliştirdiğini anlatabiliriz.

Geleceğimizin teminatı, yarının anne ve babaları, ülkemizin cevheri olan çocuklarımıza yatırım yapmak gerekir. En iyi yatırım da çocuğun maneviyatına, kişiliğine yapılan yatırımdır. Çocuğu edebiyatla tanıştıırıp haşır neşir etmek “çocuğa edebiyatı sunmak, edebiyatı okutmak onun geleceğini inşaaya kalkışmak, geleceğinin temellerini atmaktır” (Alver, 2005: 307).

Çocuğun edebi eserlerden istifade etmesi, onun gerek eğitim gerekse günlük hayatı için elzemdir. “Çünkü edebiyat, engin tecrübe dağarcığı ile çocuğa dünyanın, hayatın tüm hallerini göstermekte, onu bu hallere tanık kılmaktadır. Böylece çocuk kendi dünyasını, hayatını örerken edebiyatın deneyiminden yararlanmaktadır.” Çocuk, edebiyatın düşündürtükleriyle, mantığıyla kendi dünyasını kuracaktır (Alver, 2005: 307).

Bilindiği gibi çocuk, sürekli bir gelişme içindedir. “Başlangıçta çocuğun ihtiyaçları dar bir sınır içindedir ve tamamıyla kişiseldir; ama çocuk geliştikçe bu ihtiyaçların alanı genişler ve genellikle toplumsal bir nitelik kazanır. İhtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk” kişisel ihtiyaçları ve toplumsal beklentiler arasına sıkışıp kalır. Bu konuda dengenin sağlanması gerekir. Muhakkak ki bu dengeyi de sağlayacak olan edebiyattır (Oğuzkan, 2001: 8).

“İnsanların olumlu özellikler kazanması, başkalarına yararlı olması, kalbinde insanlığa ve milletine karşı muhabbet beslemesi, en azından zararsız bir birey olması, her şeyden önce kendi milli kültürüne, evrensel ve ulusal değerlere sahip olmasıyla ilgilidir.” Milletler bu değerleri yeni nesillerine aktarmak ve bu değerleri sürdürmek ister. “Bu ise ancak bir kültür aktarımıyla mümkündür. Kültür aktarımı ise o kültürün içinde yaşayarak ve o kültürü yansıtan eserleri okuyarak, o kültürün izlerini taşıyan sohbet ortamlarında konuşulanları dinleyerek gerçekleşir.” İşte bu notada edebiyatın çocuk, millet için gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Uslucan, 2005: 40).

“Çocuk için edebiyat bir harman yeri, bir gezinti alanı, bir gözlem sahasıdır. Kendince ürünler devşirdiği, hasat kaldırdığı, beslenme kaynaklarına ulaştığı bir harman yeri.” Harmanın, çabayla gelen mahsul olduğunu, çocuğa ancak verileni

biçtiğimizi düşünürsek, edebiyatın çocuğun hayatında ayrı bir öneme sahip olduğu görürüz. Aynı zamanda edebiyat çocuk için büyü, albenili, hayret verici, heyecanlandırıcı bir gözlem sahasıdır (Alver, 2005: 308).

Çocuğa ait bir dünya, çocuk saflığı, dürüstlük, erdem, sevgi şefkat gibi kavramları önemseyenler, bu duyguların çocukta var olmasını isteyenler için edebiyat bir eğitim, terbiye aracıdır. Edebiyat, eğitim ve terbiye görevini kitaplar aracılığıyla yapar. Çocuk kitapları aynı zamanda “çocuk eğitimindeki arayışların sonucudur.” Edebiyat, çocuğun dünyasına kitaplar vasıtasıyla girer ve çocuğun dünyasını renklendirir (Şirin, 1998: 15).

“Çocuk için sevgi, şefkat ve güven duygusu çok önemlidir. Bu yüzden çocuklar öncelikli olarak bu duyguları içeren kitaplara ihtiyaç duyarlar.” Eğlendirici ve dinlendirici nitelikte olan edebi kitaplarla çocuk, bir yandan hoş vakit geçirirken diğer yandan kişiliğini geliştirir, kendini daha iyi tanır. Çocuk, edebiyat vasıtasıyla düşünmeye başlar birtakım görüşler kazanır. “Hayatı, insanları ve doğayı sevdiren, çocuklara sağlam ve geçerli inançlar aşılayacak ve milli değerlere karşı belledikleri saygıyı daha güçlü hale getirecek... mizah duygusunu geliştirecek” kitaplar sayesinde çocuğun mizah duygusu gelişir, milli ve manevi değerler kazanır (Çılgın, 2007: 80).

Alver, çocuk, edebiyat ilişkisini, edebiyatın çocuğa kazandırdıklarını çarpıcı, sanatsal bir üslupla açıklar:

“Çocuk, edebiyat ile çıktığı yolculuğunda hem eğlenir, hoşça vakit geçirir, hem de öğrenir, beller, keşfeder, kavrar. Dolayısıyla hoş vakit geçirmese dahi bu yolculuğa ve edebiyat gibi bir azığa ihtiyaç duyar... Edebiyat çocuğa hayatın bin bir halini, türlü türlü yüzünü gösterir. Mutluluk ve acının, varlık ve yokluğun, kavga ve barışın, doğum ve ölümün hayatın temel sütunları olduğunu keşfeder. Edebiyat, bir yönüyle çocuğa rehberlik eder. Çocuğun gelişiminde, kendi dünyasını oluşturmasında, çevreyi, ortamı, toplumu tanıyıp içselleştirmesinde önemli işlevler yüklenir. Değerler oluşturur, değerler aşılır edebiyat. Çocuğun kalbine, ruhuna, zihnine toplumsal ve insani değerleri kazır. Çocuğa ait bir değerler levhasının oluşumunu ve bu levhanın dolmasını sağlar. Çocuğun, toplumun paylaştığı temel değerleri tanınmasını, iyi-kötü, doğru-yanlış ayırmasını yapmasını amaçlar. Edebiyat, çocuk için aynı zamanda bir sosyalleşme yolu da olabilir. Okuma eyleminin kendisi ilk elden yalnızlığı, bireyselliği gerekli kılar, ancak okuma aynı zamanda çoğullaşan bir eylem olduğundan açılma, paylaşma, tecrübe etmedir de. Okunan ve bellenen şey başkası ile girilen iletişim ortamında aktarılır. Dolayısıyla edebi okuma, okura (çocuğa) toplumu işaret ederek onun topluma katılmasını sağlar. Toplumun sahip olduğu kültürü tanıtır ve ona çocuğun o kültürel ortam içinde var kalmasını kolaylaştırır. Edebiyat çocuğun ruhunu besler. Açlığını giderir. Çocuğun tanık olduğu deneyimlerle daha bir çoğalmasını, kendi

gerçekliğinden sıyrılıp başka gerçekliklerle yüzleşmesini sağlar. Çocuğun dışarıya açılmasını, dışarıyı tanımasını kolaylaştırır. Bir mürebbiye, bir öğretmen, bir arkadaş ve ebeveyn gibi çocuğun gelişmesine, yetişmesine destek olan edebiyat, onun için vaz geçilmez bir rehber halini alır” (Alver, 2005: 308).

Hayatın bin bir türlü zorlukları vardır. Bu zorluklarla başa çıkmasını öğrenmek gereklidir. Edebiyat, hayatın sıkıntıları karşısında bize rahatlamak, estetik zevk almak için kapı açar. Bu kapı hem yetişkin hem de çocuk için geçerlidir. “Hayat can sıkıcı bir hal aldığı zaman, kitaplar bunun her zaman böyle olmadığına inancımızı güçlendirir.” Yani edebiyat ve onun vasıtası olan kitaplar moral kaynağı, kara gün dostudur. “Hayat çetinleştiği vakit, bizi bir süre üzüntülerden kurtarır veya sorunlarımızın çözümünde bize yeni bir anlayış kazandırır. Yahut muhtaç olduğumuz huzur ve dinlenmeyi sağlar bize.” Rahatlamak ve zevk almanın kaynağıdır kitaplar. Bütün bunlar “hem çocuklar için hem de yetişkinler için doğrudur. Ancak bu, özellikle çocuklar için daha doğrudur” (Oğuzkan, 2001: 7).

Edebiyatın başka bir yönü de **duygu ve düşünce eğitimidir**. Bir okuyucu, yazarla iletişim içine girer. “Yazar, birikimlerini okura edebiyat vasıtasıyla hissettirir, sezdirir.” Şüphesiz yazarla okur arasındaki iletişim çocuk için düşünüldüğünde “**duygu ve düşünce eğitimi**” ön plana çıkar (Sever, 2006: 34-35).

Duygu ve düşünce eğitimi nitelikli eserlerle olur. “Çocuklar, nitelikli yapıtlarda; sanatçıların sezme, duyma, duyumsama ve düşünce gücünün sözcük ve tümcelere, paragraflara ve bir bütün olarak metne nasıl yansıtılabildiğine tanık olurlar” (Sever, 2006: 22).

Nitelikli bir edebiyatın ve onun yansıması olan kitabın taşıması gereken bazı özellikler vardır. “Bir kitap ancak çocuklar ondan zevk alıyorsa iyi bir kitaptır. Yetişkinlerin gözünde klasik de olsa eğer çocuklarca okunmuyorsa veya içeriği onların canını sıkıyorsa böyle bir eser, kötü bir çocuk kitabıdır” (Oğuzkan, 2001: 8).

Nitelikli bir kitap odur ki, çocuk, okurken hem eğlensin, hem bilgilensin, hem de ileride bir edebiyat okuru olma hevesi uyansın içinde. “Aslında sadece edebiyat okuru da değil, kültür ve sanat yönünden gelişmiş, en bildik anlamıyla çok yönlü bir insan olması için temeller atılabilmeli okuduklarıyla (Hızlan, 2005: 457).

Nitelikli bir kitapta “yazarın öncelikli sorumluluğu, çocukları kendi deneyimleriyle bilgilendirme ve yetiştirme anlayışından çok, dilin anlatım olanaklarıyla kurgulanmış; çocuğun kendini, insanı ve yaşamı tanımasına olanak sağlayacak yaşam durumları yaratmak olmalıdır (Sever, 2003: 23).

Nitelikli bir kitabın olmasa olmazı estetikliğidir. Hızlan, “çocuğun okuduklarıyla, seyrettikleriyle, dinledikleriyle bir estetik duyu kazanmasını ön koşul” sayar (Hızlan, 2005: 457). Uçan, çocuğa iyi bir davranış modeli kazandırmanın estetik değeri olan edebi ürünlerle olacağını vurgular (Uçan, 2005: 18).

Yalçın ve Aytaş, çocuğa sunulacak edebi ürünlerin, niteliklerini ve çocuğa sunarken uyulması gereken eğitim ilkelerini verir. Bu ilkeler özetle şöyledir:

“Çocuk kitapları okullardaki programları destekleyici olmalıdır.... Çocuk edebiyatı metinleri yaşanan gerçeklerle ilgili olmalıdır.... Çocuk edebiyatı metinlerinde verilen hayal unsurları ve masalsı yapılar sonunda mutlaka çocuğun yaşadığı çevrenin gerçeğine uygun sonuçlarla bitirilmelidir. Çocuk, kendi yaşantısından yola çıkılarak yazılmış olan eserlere daha büyük bir ilgi duymakta ve bu tür eserler, çocuklar tarafından daha çok okunmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünleri duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici olmalıdır....Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların kavrama düzeylerini geliştirirken yanında, kendilerinin de okuduklarından, dinlediklerinden ve gözlediklerinden yola çıkarak duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlamalıdır....Kitaplar çocuklara, içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretmelidir.... Çocukların karamsarlıklar konusunda çok hassas olduğu gerçeğinden yola çıkarak, onları umutlandırıcı, hayata bağlayıcı eserlerle yüz yüze getirmek gerekir.... Üretme duygusunun çok erken yaşlarda oluşmaya başladığı gerçeğinden yola çıkarak, çocukların üretmeleri, ürettiklerini paylaşmalarını sağlamayı teşvik eden eserlerin yazılmasının önemi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Eserler, çocuğun girişimci ve katılımcı olmasını sağlamalıdır....Çocuk edebiyatı metinleri, şiddet öğelerini içermemelidir. Çocuklara yönelik yazılan eserlerde estetik duyarlılık geliştirilmeli, çocuğun tercihlerini yaparken bu duygusundan yararlanması sağlanmalıdır.... Çocukta eleştirme yeteneği geliştirilmelidir. Çocuk edebiyatı eserlerinde, zaman zaman eleştirinin nasıl yapılması gerektiği, tepki koymanın ölçüleri konusunda çocuğun bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Kişiliğin oluşması bir süreçtir. Çocukların, kendilerine özgü kişiliğin gelişmesine çocuk edebiyatı eserleri katkıda bulunmalı, onların toplumda uyumlu olmasını sağlamalıdır. Çocuk kendini fark etmeye başladığı andan itibaren kendini sorgulamakta, kimliğini ve kişiliğini bulmaya çalışmaktadır. Bu durumda yapılacak yanlış yönlendirmelerin onun bütün hayatını olumsuz bir şekilde etkileyeceği gerçeğinden yola çıkarak, çocuklara yönelik eserlerde, kişilik ve kimlik geliştirilmesini sağlayıcı güzel örneklere yer verilmesi yararlı olacaktır. Çocuğun toplum içinde değerli bir varlık Olduğunun hissettirilmesi, kendisinin toplumdan soyutlanmaması gerektiği belirtilmelidir. Dil becerileri içerisinde yer alan okuma, konuşma, yazma ve dinleme becerileri erken yaşta gelişir. Çocuk eserlerinde bu becerilerin gelişip yerleşmesine özen gösterilmelidir. Son olarak çocuk eserleri, çocuğu kaderciliğe ve ön yargıcılığa sürüklememeli, onun kötü bir mantıkla yetişmesine engel olmalı ve çocuğun doğasına uygun şekilde, onu geliştirici nitelikte olmalıdır” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 34-37).

İyi bir kitabın çocuğa kazandırdıkları çocuğun hayatı boyunca kullanacağı, ilkelerdir. Kitap çocuğun ileride iyi insan, iyi vatandaş olmasını sağlayan bir araçtır. Bunların yanı sıra nitelikli ürünlerin çocuğa kattıkları şunlardır:

“İyi bir çocuk kitabı çocuğa canlılık kazandırır ve kısa bir süre içinde günlük yaşam etkinliklerine katılmasını sağlar. Güzel bir şiir ya da güzel bir hikâye okuyan çocuk sıkıntı verici nedensiz kaygılardan uzaklaşır; içinde bulunduğu ruhsal gerginlikten kurtulmak için taze bir güç kazanır. ... Çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, türlü insan tiplerini tanınmasında, başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesinde çok zengin imkânlar sağlar. ... Çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzlukta bulunur. İyilik, ahlaklılık, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder. ... Çocuğun resime, dramatik etkinliklere, müziğe vb. sanat alanlarına karşı ilgi duymasına yardım edebilir. Ondaki beceri duygusunu kamçılar, çeşitli sanat alanlarıyla ilişki kurmasını sağlar. Böylece, çocuğun daha zengin bir kültür ve daha renkli bir kişilik elde etmesine katkıda bulunur. İyi bir çocuk kitabı, çocuğun anadilini geliştirmesine büyük ölçüde yardımcı olur. Türkçenin gücünü ve güzelliğini çocuklarımız, ancak edebi değer taşıyan kitapları okuya okuya kavrayabilirler” (Oğuzkan, 1998: 215-216).

Edebiyat, bir yandan çocuğun zor anında ona koşan çocuğa sadık dost olurken, bir yandan da onu ahlaki, sosyal, edebi olarak eğitmektedir. Günümüz sanal dünyasında çocuğun gelişemeyen hayal dünyası, edebiyat ürünleri sayesinde zenginleşir, gelişir. “Çocuk bu ürünler aracılığı ile bir yandan kendi sınırlı dünyasında oluşturabileceği hayalleri için yeni ve zengin başka dünyalar keşfederken, öte yandan da dilin en güzel örneklerini duyma fırsatını bularak dilini sevmeyi ve onu incelikleri ile kullanmayı öğrenir” (Oktay, 1998:176).

Çocukların hayat tecrübeleri kısıtlıdır. Karmaşık iç içe girmiş girift olayları her çocuk anlamayabilir. Bunun için “çocuklar için yapılan edebiyat öncelikle çocuğa göre ve çocukların dünyasını yansıtmalıdır. **Çocuğa göreliği** çocuksu tema, tip, dil ve anlatım bütünlüğe ulaştırır.” Çocukların anlama becerileri de yeni bir gelişim süreci yaşadığından, düşüncelerin anlatılması da yapı ve dil olarak daha basit, yalın ve anlaşılır olmalıdır. “İçindeki çocuğu sanatına ve edebiyatına katabilen sanatçı ve yazar duyarlılığı çocuğa ulaşmayı başarabilir. Çocuğa göre yapılacak edebiyat, türleri çocuksu bir alana yakıştırır” (Şirin, 1998: 20).

“Sanatçının amacı, sözcükleri, çocuğa göre, onun ilgi ve gereksinmelerini de kuşatan bir anlayışla kullanabilmek, onu okumaya özendirilemek; okuma

eyleminden sonra çocuğun yüreğinde ve belleğinde insanca duyarlıklar ve düşünceler oluşturabilmek olmalıdır.” Bu amaca ulaşmak için çocuğun anlayabileceği eserler vücuda getirmek; iletileri, çocuğun anlam evrenine uygun bir biçimle sunmak gerekir (Sever, 2003: 22).

Çocuklara “hitap edecek eserler; bütünden parçaya gitmelidir. Örneğin; önce aile, sonra ailenin üyeleri anlatılmalıdır.” Bu prensip de sanatçının çocuğa yaklaşımını belirler (Yalçın ve Aytaş, 2002: 26).

Çocuğa göre yazmak, onu edebiyat âlemine davet etmektir. Bu davet “çocuğa edebiyatı sunmak” ile olur. Edebiyat âlemine davet edip edebiyatı çocuğa sunanlar, her şeyden önce çocuğa modeller sunar. Çocuğun, nasıl bir insan olmasına yönelik, modeller çocuğun hayat tarzının hangi çizgide, çerçevede belirleneceğine ilişkin teklifler sunulan modellerde yer alır. Edebiyatı çocuğa sunarak, “hayata, insana ve ilişkilere dair ona pencereler” açılır, bakışlar sunulur. Elbette çocuk, sunulandan istifade edecek, model ve örnekleri kendisine uyarlayacaktır (Alver, 2005: 307-308).

Yazarla okur arasındaki ilişki “yazınsal iletişim süreci”dir. Çocukların dil gelişimini destekleyen, onlara, anadilinin kullanılışını, olanaklarını, yaratıcı gücünü sezdiren, çocukların kavramsal yeterliliğini belirleyen; anlama, yorumlama ve yeni anlamlar yaratma becerilerini kullandıran, yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinmesini sağlayan ilişki de bu edebi ilişkidir (Sever, 2006: 22).

Çocukla yetişkinlerin her bakımdan farklı olduğunu belirtmiştik. Edebi ürünler bakımından da yetişkinle çocuk farklıdır. Edebiyattan aynı estetik hazzı yaşamak mümkünse de her birey için bunu söylemek zordur. Çünkü yetişkinin beklentileri, ihtiyaçları, ilgi alanı, düşünceleri, yaşam tecrübesi çocuğunkiyle bir değildir. Onun için çocuk edebiyatı diye yeni ve yetişkin edebiyatından farklı bir edebiyat türü vardır. Yetişkinlerin edebiyatından farklı olan çocuk edebiyatını açıklamaya, sınırlarını ve kapsamını, eğitim içindeki işlevini belirtmeden önce, dil ve edebiyat eğitimiyle ilgili bilgi verelim

3. DİL VE EDEBİYAT EĞİTİMİ – ÖĞRETİMİ

İnsanı eğitmek belli bir süreci gerektirir. Günümüzde bu süreç hayat boyu eğitim gerekliliğiyle daha çok uzamıştır. Eğitimde kişiye istendik davranışlar kazandırmak hedef olarak alınır. Kişiyi kazandırılacak herkesin onayladığı davranışlar, dil ve edebiyat eğitimi ile daha kolay kazandırılabilir. Bu konuya geçmeden önce eğitime, eğitimden beklenene değinmek gerekir. Kavcar, bu konuda şunları aktarır:

“En geniş ve genel anlamıyla eğitim, çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun, insanlarda sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır. Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bir biçimde uyum yapabilmeleri için insanları etkilemektir. Bu etkileme, geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, bugünün gereklerini gösterme ve geleceğe dönük değerler, hünerler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı, dünü koruyarak yarını güven altına almaktır. Bu durumda eğitimin geçmişe, bugüne ve geleceğe dönük olmak üzere üç temel yönü var demektir. Kısacası eğitimden beklenen üç esas, dünü tanıtmaya, bugünü kavratmaya ve yarına hazırlamadır” (Kavcar, 1999: 1).

İnsanın düşünen, üreten, yorumlayan, hisseden, güzelin peşinde koşan, yaratan yönü onu diğer varlıklardan ayırır. İnsanın bu şekilde çok yönlü olması edebiyata kaynaklık eder. Edebiyatla eğitim arasında da sıkı bir bağ vardır. “Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve “terbiye=eğitim” anlamına gelen “edeb” kelimesi de bunu açıkça gösterir.” Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilirlir. Öyle ki edebiyat ve eğitim insanı anlatır onu konu alır (Kavcar, 1999: 2). Eğitim ve edebiyatın bir başka ortak noktası da şudur: Eğitim, bireyin kendisini geliştirme, başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilme, kendisini başkalarına ifade edebilme, kendisiyle ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamasını sağlaması için faaliyet sürdürür. Edebiyat eğitiminin amacı da bireyi kendi ayakları üstünde duran, ayakları yere basan, iletişim gücü kuvvetli bireyler yetiştirmeyi gaye edinir.

Edebi ürünü veren sanatçı toplumu en iyi tanıyan, onun ihtiyaçlarını görüp anlatan kişidir. Edebi ürünler veren sanatçı insanları ruh ve zevkçe birleştirmeyi, kişinin yaratıcı gücünü geliştirmeyi, insanlık niteliklerini yüceltmeyi, yaşamı kolaylaştırmayı, iyiye, güzele ve doğruya yöneltmeyi, güzellik duygusunu geliştirmeyi ve toplumunu ilerletmeyi düşünür ve kendine gaye edinir. Bu bakımdan edebiyat sanatı/sanatçısı ve eğitim ile aynı amacı taşır. Edebiyatın ve eğitimin

amacının ortak noktaları düşünülürken “edebiyatın bir eğitim malzemesi olarak kullanılabilirliği görülecektir” (Uçan, 2008: 61).

Edebiyat, öyle bir eğitim malzemesidir ki eğitirken, düşündürür, hissettirir ve haz vererek duyarlılık kazandırır. Kişinin kendisine, ülkesine, insanlığa yararlı olmasında edebiyat eğitiminin yeri büyüktür. “Tiyatro eserini izleyen ya da güzel bir öykü veya romanı okuyan bir kimse, ruhsal açıdan rahatlar.” Bir öyküyü rahat koltuğunda okuyan kişi kendi hareket etmese de “iç dünyası büyük bir hareket ve kaynaşma yaşar.” Okuduğuyla sevinir, üzülür, coşar durulur adeta “sanat eserinin bir parçası olur, onunla bütünleşir” (Kavcar, 1999: 3). Edebiyat bu açıdan keyif vererek, estetik haz vererek eğiten, malzemesi dil olan bir sanattır.

Eğitim, insana çok çeşitli duyma, düşünme, bilinçli hareket etme, demokratik düşünme, yaratıcı olma gibi meziyetler kazandırmak ister. Eğitimin hedefleri büyük olsa da temel gayesi öğrenciye/çocuğa kişilik gelişimi kazandırmaktır. Çocuğa/öğrenciye hayat boyu kullanacağı kişiliği vermek ister. “Edebiyat insana, her şeyden önce kişilik verir. Bu kişilik hayat yolunu hazırlar. İnsana gidilmesi gereken yolu çizer. Bunun için görmesini, düşünmesini öğretir” (Karaalioğlu, (?) : 22). Görüldüğü gibi edebiyat, eğitimin şahsiyet kazandırma hedefini de destekler.

Çocukları, “güzel”i düşünen, “iyi” bir kişiliğe sahip, doğruyu söyleyen, sağlam karakterli bireyler yetiştirmek her ülkenin eğitiminden beklenir. Bu nitelikler ahlakla da ilgilidir. Edebiyat ve onun parçası olan edebi ürünler, çocukların kişilik gelişimine olduğu gibi ahlak gelişimine de katkı sağlar. Gülten Dayıoğlu’nun “Azat Kuşu”nu okuyan dürüstlüğü, dürüstçe para kazanmanın huzurunu hissedecektir. Neşeli Boyacı’yı okuyan azmin, mücadelenin, sabrın mükâfatını görmeyi, alın teriyle para kazanmanın, insanlara yardımcı olmanın mutluluğunu anlayacaktır. Edebi ürünler insanın iç dünyasını yumuşatır. Kısacası “edebi eserler hem bireysel hayatla, hem de sosyal hayatla ilgili olarak, iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda, yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir” (Kavcar, 1999: 4-6). Görüldüğü gibi edebiyat eğitimiyle, evrensel değerler kazandırılır. Çocukta/öğrencide yanlış olan tutumlar düzeltilmeye, törpülenmeye çalışılır.

“Edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili bir biçimde ortaya koyan bir sanat”tır (Kavcar, 1999: 4-5). Edebiyatın içinde yaşanmış ve yaşanması muhtemel örnekler vardır. Okuyucu ancak böyle bir geniş ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü kazanır. Okuyucu bir öyküyü okuduğunda, öyküdeki kişiler kadar farklı düşünür, farklı hareket eder, başa gelmeden tecrübe eder. “İşte edebiyat, insana yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar ayrı mizaç ve kişilik olduğunu canlı örneklerle gösterir” (Kavcar, 1999: 4-5). Edebiyat yaşanmadan, başa gelmeden tecrübe kazandırır. Yaşanmış ve yaşanması muhtemel durumlarla okuyucuyu baş başa bırakır. Okuyucunun özgürce yorum yapmasını sağlar. Okuyucunun çıkardığı kişisel yargıları, hayat karşısında kullanmasını sağlar. Bu hasletleri kazandırmaya yardımcı olacak bir edebiyat eğitiminin de, “güzel, zevki geliştirici bir hususiyet taşıması şarttır” (Önal, 1999: 114).

Edebiyat, herkesin her zaman yaşayamayacağı duyguları, olayları gündeme getirip yaşatır. Okuyucuya olumlu olumsuz modeller sunar. Bu yönüyle edebiyat zengin bir kaynak durumundadır. Bu yönden çocukların eğitiminde edebiyat merkeze konmalı hatta yön gösterici olmalıdır. “Ancak, bu yön verme sırasında ahlaki değerleri işliyor, moral değer kazandırmak istiyor diye basit ve yapmacık söyleyişli, dil dokusu zayıf, estetik değerden yoksun eserleri öğrencinin karşısına çıkarmamak gereklidir.” Davranış eğitimi için estetik beğenilerin yok sayılması çocukları kitaplardan soğutabilir, zevksizliğe yol açabilir (Cemiloğlu, 2001: 20). Çocukların ve okuyucular için tehlike oluşturacak bir diğer yanlış anlayış da edebiyatın salt bilgi veren bir ders olarak algılanmasıdır. Edebi metin, bir bilgilendirme nesnesi olarak düşünülemez, düşünülürse edebiyat eğitiminin sanat boyutu geçirtilmiş, edebiyat dersi bilgilendirmeye dayalı bir edebiyat tarihi dersine dönüşmüş olur. “Öğrenci/okuyucudan beklen, bir romancının, bir şairin doğum ve ölüm tarihlerini ezberlemesinden çok, o romancı ve şairden bir metin okuyup algılayabilmesi, okuduğunu eleştirebilmesi, beğendiğini bir davranışa dönüştürebilmesidir” (Uçan, 2006: 224).

Şunu da hemen ekleyelim ki “bir şiir, bir öykü stoklanacak bir bilgi aracı değildir. Verilen bilginin, alıcının gündelik yaşamında, sezgisel dünyasında bir karşılığının olması gerekir. Kuru bir bilginin öğrenciden istenmesi estetik bir değer

yaratamaz” (Uçan, 2006: 224-225). Edebiyat, ders kitabı gibi ansiklopedik bilgileri aktararak eğitmez. Estetik haz vererek eğitir. Bu bakımdan Edebi ürünlerin güzel bir şekilde sunulması gerekir. Öğrenciye güzel şekilde sunulan edebi ürünler öğrenciye farklı bir duyarlılık, farklı bir algılama yeteneği kazandıracaktır. “Edebiyat eğitiminin hedeflerinden birisi, öğrenciye sadece rasyonel bir düşünce sistemi kazandırmak değil, bunun yanı başında sezgisel bir yetenek edindirmektir” (Uçan, 2008: 62).

Rasyonel bir düşünceyle ilgilenen daha çok bilimdir. Edebiyat bilimden farklıdır. Bilim, kalbe değil daha çok düşünceye hitap eder; edebiyat ise sadece düşünceye değil gönüllere de hitap eder. “Okuduğumuz edebiyat ürünleri bizde birtakım özlemler, hayaller, tutku ve sevgiler uyandırır. Bilinç düzeyimizi yükseltir” böylece biz okurken eğlenir, haz duyar ve öğreniriz. Zaten eğitim de aynı hassasiyet için uğraşır (Kavcar, 1999: 5).

Uçan, edebiyat ürününün bilgilendirme aracı olarak görülmemesini yanlış bulur. Asıl olanın “anlamak, kavramak, sezmek, hissedebilmek olduğunu” belirtir. Öğretmenin görevini doğru zamanda öğrenciyi dayatma olmadan uyarmak olarak görür (Uçan, 2008: 98). “Öğrenci okur, yazar; öğretici en uygun zamanda öğrenciyi uyarır, doğru anlama ulaşmasına ve yazmasına katkıda bulunur. Sözgelimi kendisi öykü yazan bir öğrenciye, kurguda nerelerde hata yaptığı söylenirse, o öğrenci bir daha o hatayı tekrarlamayacaktır” (Uçan, 2006: 225). Bilgi, küresel dünyada çok basit elde edilebilir. “Sevmek” kavramıyla ilgili internetten onlarca bilgi bulabiliriz ancak sevmeyi internetten hissedemeyiz. Sevgiyi hissetmek, nitelikli bir öykü okumakla olabilir (Uçan, 2008: 98). “Aşkın tanımını sözcüklerde bulabiliriz; merhametin, şefkatin tanımını ezberleyebiliriz. Ne var ki aşkın, şefkatin, merhametin sözcük anlamının bilinmesi değil, sevebilmek, merhameti, şefkati hissedebilmek, merhametli ve şefkatli olabilmek önemlidir” (Uçan, 2006: 225).

Dilin, sözcüklerin duygu yüklü olduğunu unutmamak gerekir. Dili, sözcükleri sadece ezberlemek dildeki duygu büyümesini karartır. Öğrencinin sadece bilgi düzeyinde kalması da kavramlardaki ruhu idrak etmemesi anlamına gelir (Uçan, 2008: 98). Kısacası “Edebiyat eğitimi bir bilgilendirme eğitimi, “haber verme” eğitimi olmaktan çok, bir yorumlama, çözümlenme, güzel olanı araştırma, öğrenme,

hissetme eğitimi durumuna” getirilirse okuyucu veya öğrencide kalıcı değişiklikler oluşturur ve o zaman edebiyat eğitimi asıl maksadına ulaşmış olur (Uçan, 2008: 99).

Edebiyat eğitiminin amacı, eserde dile getirilen anlamları ezberlemek değil; okuduklarını kendi bilgi ve yaşantı süzgecinden geçiren okurlar oluşturmak olmalıdır. “Edebiyat eğitim, nesnelere ve olayları yorumlamada okuyucu/öğrenciyi kişisel bir dikkate çağırır. Edebiyat eğitiminin amacı herkesi yazar yapmak değildir, duyarlı insanların yetişmesine katkıda bulunmaktır” (Uçan, 2006: 226). “Yapıcı, yaratıcı ve üretici olmanın, eleştirel okumanın, metinle hesaplaşmanın, kuru ve ölü bilgilerden kurtulmanın yolu da budur. Öğrencinin okumayı bir görev olarak değil de tat aldığı için okumasına yardımcı olmak gerekir” (Kavcar, 1999: 126). Ancak böyle olursa eğitimde gönüllülük ön planda olur. Öğrenciye hayat boyu öğrenmenin kapıları aralanır.

Edebiyatın asıl amacı, öğrenciye önce okumasını, dinlemesini öğretmek, okuyup dinlediğini anlamayı sağlamak, bunları eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmek, duygu ve düşüncelerini sözlü ya da yazılı olarak doğru ve düzgün bir biçimde dile getirmek olmalıdır. Yine edebiyat eğitimi “öğrenciye stok bilgi yüklemekten çok, dilimizi sevdirmek, dilin düzgün kullanılmasını öğretmek ve güzel yazılardan hoşlanma zevkini öğrenciye aşılama, öğrencilerde güzeli arama duygusu ve yaratıcılık zevki uyandırmak” amaçlarını da taşımaktadır. Dil bilinci ve okuma zevki kazandırmakla bu amaca ulaşacağımız da bir gerçektir (Kavcar, 1999: 127).

Edebiyat eğitiminin öğrenciye kazandıracığı en önemli katkı “öğrencinin duyuş ve algılayış inceliği edinmesidir.” Şunu tekrar vurgulayalım ki kavramları öğrenciler ezberleyebilir, öğrenebilir ancak onların bu kavramları hissetmesi, idrak etmeleri ayrı bir olaydır. “Edebi ürünün işlevi bilgi aktarmak değildir, bilinen bir duyguyu, bir düşünceyi hissettirmektir” (Uçan, 2008: 96). Unutmamak gerekir ki “öğrenmek ayrı bir edim, hissetmek, gereğini yapabilmek ayrı bir edimdir” (Uçan, 2008: 67). Edebiyat eğitimiyle öğrenciler, hissetmeyi, hassasiyet kazanıp değiştirmeleri gereken tutumlarını değiştirmeyi başarırlar. Günümüz eğitimi, öğrencilerin bilgi düzeyinde kalmaları bakımından, kavramları, bilgileri hissederek idrak etmemeleri bakımından eleştirilir. Nitelikli bir edebiyat eğitimi ile bu eleştirilen hususun giderileceği de başka bir durumdur. Nitelikli edebiyat eğitiminde de işin

uygulayıcısı öğretmene büyük görev düşmektedir. “Bir edebiyat öğretmenin en büyük başarısı... düşündüklerini doğru bir şekilde aktarabilen, eli kalem tutan, okuyan ve düşünen, az sayıda da olsa, öğrenciler yetiştirebilmektir” (Uçan, 2006: 226). Edebiyat eğitiminde anlama anlatma ve doğru bir şekilde yorumlama becerisi başta gelir. Eğitimin amacı da öğrencin kazandırılmak istenen bu yetenekleri geliştirmek olmalıdır. Bunun için geleneksel eğitim sistemi olan ezber yönteminden sıyrılmamız şarttır. Yine edebiyat eğitiminde “eleştirel bir tavırla metne yaklaşabilmek” gerekir (Uçan, 2006: 226). “Eleştirisiz edebiyat... bazı yazarları ve görüşleri kutsallaştırmayı beraberinde getirir ve ‘düşünme’yi öldürür” (Uçan, 2006: 226).

Nitelikli bir edebiyat eğitiminde edebi metin çözümlenmeleri olmalıdır. Edebi metin çözümlenmelerinde yazarın yaşam öyküsünün çözümlenmeye karışmaması gerekir. “İster yazılı ister sözlü iletişimde olsun, metinden hareket etmeyen, söylediklerini metin üzerinden kanıtlamayan bir çözümlenme, dedikoduya, öznel ve ideolojik yargılara dönüşecektir” (Uçan, 2006: 227). Anlatıcının/yazarın söyledikleri, yazdıkları esas alınmalıdır. Kelime düzeyinde çözümlenme yapılırsa edebiyat eğitimi bir bilgilendirme etkinliğine dönüştürülebilir. “Edebiyat, sınıfında okutulan bir şiirin, bir öykünün, bir romanın stoklanacak bir bilgi aracı olarak görülmemesi gerekir” (Uçan, 2008: 97). Öğrenciye ezberletilip ondan tekrar istenen bilgiler güzel değerler yaratamaz, iyi hasletler oluşturamaz.

Karaalioğlu, da edebiyat eğitiminin, “bir zevk eğitimi, bir sanat eğitimi, bir eleştiri eğitimi olmaktan çıkıp; tarih gibi, coğrafya gibi bir bellek dersi durumuna” girmesine karşı çıkar (Karaalioğlu, (?) : 94). Edebiyatın bellek dersi gibi olmaması için de öğrenciye dil bilinci verilmeli, okuma zevki kazandırılmalıdır. Nitelikli bir dil bilinci için öğrencilerin zevk alabileceği metinlerle öğrenci tanıştırılmalıdır. “Bunun için, öğrencilerin önce kendi sosyal ve kültürel çevrelerine uygun edebiyat ürünleriyle yüz yüze gelmelerinde sayısız yarar vardır. Onlara okunması ve anlaşılması güç metinler yerine, kolay anlaşılır ve öğrencinin zevkine, ilgisine uygun metinler verilmelidir” (Kavcar, 1999: 128). Ancak bu sayede çocuk/öğrenci edebiyatın büyüklüğüne sokulabilir ve ondan yararlanabilir.

Dil ve edebiyat eğitimi ve nitelikli edebi ürünlerden beklenen öğrencinin okuma zevki kazanması, kitapların dünyasında heyecanlanması, yeni dünyalar keşfetmeyi öğrenmesi, bilip de hissetmeyi, düşünmeyi ve farklı düşünmeyi, karşılaştırma yapmayı öğrenmesi olmalıdır (Uçan, 2008: 70). Dünya edebiyatından edebi değeri olan, özgün eserler öğrenciye tanıtılarak, öğrenciye bir karşılaştırma yapma, başka kültürleri tanıma imkanı yaratmalıdır. Böylelikle öğrenciye edebiyatın evrenselliğini görme imkanı tanırız.

Okullardan mezun olup da doğru dürüst yazamayan, konuşamayan, anlamayan kişilere rast geliriz. Bunun sebebi eğitim ve dil edebiyat eğitimindeki eksik ve yanlış uygulamalardan ileri gelir. Doğru ve düzgün anlatım, anlayış, doğuştan getirilen bir yetenek değildir. Etkili bir dil ve edebiyat eğitimi sayesinde elde edilen bir beceridir. “Çalışan, iyi eğitim gören, bilinçli çaba gösteren herkes, dilini öğrenebilir, dilin inceliklerine sahip olabilir. Duygu ve düşüncelerini doğru anlatabilir, amacını düzgün olarak dile getirebilir” (Kavcar, 1999: 129). Toplumumuzun kendini ifade eden, kendini anlatarak sorunlarına çözüm bulan bireylere ihtiyacı vardır. Şunu da tekrar belirtmekte fayda vardır ki böyle bireyler öğretmenlerin elinde yetişir. Bir öğretmenin, “düşündüklerini doğru bir şekilde dile getirebilen eli kalem tutan üç-beş öğrenci yetiştirmesi” toplumun beklentisi olup, topluma büyük yarar sağlayacaktır (Uçan, 2008: 97). Edebiyatın amacı “herkesin yeteneğine göre bir dil bilincine, estetik bir tutum kazanmasına, olabildiğince doğru ve etkili konuşmasına ve yazmasına katkıda bulunmaktır (Uçan, 2008: 26). Böyle bir düşünce de edebiyat eğitimindeki toplumsal yararı dile getirir.

Edebiyat ve dil eğitiminin çocuğun kelime hazinesinin artmasını sağladığını söylemeden geçmeyelim. “Çocuk, dünyayı, bildiği kelime sayısı kadar bilir. Bu yüzden çocuğun dünya ile ilgili bilgisi ve aktif anlama kabiliyeti kelime dağarcığı ile ölçülebilir.” Kelime bilgisini çocuk geçmiş bilgileriyle ilişkilendirmeli ve çocuğa buna yönelik eğitim verilmelidir (Yıldız, 2006: 31). “Çocuk, zamanla kelime dağarcığını geliştirirken aynı zamanda bir sözcüğün birden fazla anlama da sahip olduğunu öğrenir” (Yıldız, 2006: 34). Çocuğun/öğrencinin, edebiyatın çok anlamlılığı geliştiren unsurundan eğitimin her aşamasında yararlanılması beklenir ve elzemdir.

Kavcar, eğitimin, edebiyatın gücünden faydalanması gerektiğini şöyle açıklar:

“Gerçekten güçlü olan eserler insanı derin bir biçimde etkiler. Hiç bir çocuk güzel bir masal ve öyküyü sonuna kadar dinlemekten kendini alıkoyamaz. Gençler hoşlarına giden bir romanı, uykularını feda ederek hatta yasak edilse bile gizli gizli okumaktan geri kalmazlar. Yaşlı bir insan da çekici bir kitabı elinden bırakamaz. Bütün bunları yaptıran sanatın insan ruhuna işleyen derin etki gücüdür ve bu güçten eğitim için mutlaka yararlanmak gerekir. Çünkü edebiyatın temel işlevlerinden biri, eğitime, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. Bu işlevine, duyguları geliştirme, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Çünkü insanoğluna sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede edebiyat önemli bir görev üstlenir. Kişiyi sığılıktan, bencillikten ve onun doğurduğu yalnızlıktan kurtarır” (Kavcar, 1999: 5).

Bu derece kuvvetli olan edebiyatı toplumun değişmesinde, gelişmesinde, eğitilmiş şahsiyetler yetiştirilmesinde bir araç olarak görebiliriz. “Hiçbir eğitim alanı, insanın ruhunu, insanın kafasını edebiyat kadar geliştirmek kudretini gösterememiş, toplumun dününü bugününü anlatmakta, yarınını yaratmakta edebiyat kadar etkileyici olamamıştır” (Karaalioğlu, (?) : 32). Bu düşünce de edebiyatın bireyleri ve toplumu değiştirmedeki araç olma özelliğini destekler.

Gelecekle ilgili hayali ve umudu olan, içinde yaşadığı toplumu düşünür ve ona faydalı olmaya çalışır. Toplumuna faydalı olmak için öncelikle içinde yaşadığı toplumu anlamak gerekir. Çocuklar, gençler şiirlerin, öykülerin, kişileri ile tanıştıkları zaman gerçekteki insanları, içinde yaşadıkları toplumu da daha iyi anlarlar (Karaalioğlu,(?) : 23). Çünkü “edebiyat toplumsal bir kurumdur ve toplumun yapısındaki değişime bağlı olarak da değişir. Edebiyat ürünleri sadece yaşamı yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda yaşamı biçimlendirir. Böylece okuyucuları dolayısıyla da toplumu derinden etkiler” (Kavcar, 1999: 4). Edebiyatın önce gönülleri, vicdanları eğitmesi esastır. Gönülleri vicdanları terbiye olan, olgunlaşan bireyler topluma da yön verecektir.

Hayal etmek için, yeni yaşamlar keşfetmek için edebiyata ihtiyacımız vardır. Sanatçının üstün kişiliği, hayal gücü, zengin iç dünyası eserlerinde dile geldiği için okurlar, kendi kişisel hayatlarında hiçbir zaman tadamayacakları bu duygu ve yaşantıları sanatçıyla paylaşmak imkânını edebiyat sayesinde kazanırlar (Kavcar, 1999: 124).

“Edebiyatın birincil amacı dil aracı ile tahayyül sınırlarını zorlamak, yaşama dair farklı imkânları deşifre etmek, yeni yaşam alanları kurmak” olduğuna göre birey edebiyat sayesinde gelecekle ilgili toplumuyla ilgili hayal eder (Çağan, 2005: 332). Edebiyatçı kültürümüzün yaratıcısı ve yaşatıcısı olan dili en güzel kullanan kişi olduğu için, gençlerimizi bu dille eğitir, bu dilin güzelliklerini edinmelerini, bu dille hayal kurup umut beslemelerini sağlar (Cemiloğlu, 2003: 20).

Bir ana dil eğitimi almayan bir toplum düşünelim. Dilini yeterince kullanamayan duyuş, düşünüş, hayal, tasarı, yorum ve anlatım gücü gelişmemiş bir yığın insan... Kendini ifade etmek yerine kavgaya başvuran, dinleyemeyen, okuyamayan, yazamayan, söyleneni de yanlış anlayan bir yığın insan... Elbette bu toplumda kargaşaya yol açacaktır. Böyle bir toplumu düşünemeyen, üretemeyen tüketici bir akıbet bekleyeceği açıktır. Her ulus, geleceğini kurtarmak ve medeni bir devlet kurmak için dil eğitimine önem vermiş, kafa yormuştur.

Üzerinde en fazla araştırma yapılan bilim dallarından biri olan dil eğitimi, köklü bir geçmişe sahiptir. Günümüzde ise iletişim sahasındaki gelişmeler dilin insan ve toplum hayatındaki önemini bir kat daha artırarak dil öğretimi ile ilgili çok ciddi araştırmalara zemin hazırlamıştır. Artık dil sadece bir iletişim aracı olarak düşünülmemekte, dilin düşünce, toplum, kültür vb. ilişkileri de en ince ayrıntısına kadar araştırılmaktadır (Gürel ve diğerleri, 2007: 21). Bu araştırmalar bize dil eğitiminin önemli olduğunu ve ailede başlayıp planlı olarak okulda devam ettiğini belirtir.

“Milli kültürün öğelerinden biri olan dil ve edebiyatı, çocuk, örgün anlamda okulda öğrenir” (Kantemir, 1981:1). Dil eğitimi- öğretimi aslında ana kucağında başlar. Çocuk, annesinin ve yakın çevresinde konuşulan dilin genel yapısını ve kurallarını eğitim hayatına kadar çözer. Yakın çevresinden gelişigüzel kültürlenme süreciyle öğrendiği dil okullarda “kasıtlı kültürleme” yoluyla dilin kurallarının ve doğru kullanımlarının bireylere kazandırılması” etkinliğine dönüşür dil eğitimi düzenli bir hal alır (Demirel, 2000: 6). Belli bir süre sonra çocuğun hayatında eğitim ve öğretim dile dayalı olarak gelişir, dil de eğitim-öğretimle gelişir. “Bireylerin dil gelişimleri toplumsal gereksinim ve zihinsel gelişimlerine dayalı olarak örgün eğitim kurumlarında sistemli ve planlı olarak desteklenmektedir. Eğitim politikasının en

önemli yönü, yetişen çocuk ve gençlere çağdaş uygarlığı, dil ürünleriyle, edebiyatla vermesidir (Yıldız, 2006: 14).

Okullarda dil eğitimi dendiğinde dilin dört temel becerisi aklımıza gelir. Bunlar dinleme, konuşma, okuma, yazmadır. “Bu dört beceriyi anlama ve anlatma diye özetleyebiliriz. Çünkü anlama, dinleme ve okumayı, anlatma ise konuşma ve yazmayı içine alır.” Dil eğitiminde asıl hedef, sayılan dört temel becerinin kazandırılması ve geliştirilmesi olmalıdır (Kavcar, 1999: 144). “Anlama ve anlatma becerisi gelişmiş, düşündüğünü doğru ve etkili anlatabilen bireyler yetiştirmek, ana dili eğitimine gereken önemi vermekle olur” (Demir, 2006: 214).

Cemiloğlu, dil eğitiminde dört temel becerinin dışında yakın ve uzak hedefler belirlemiştir. Öğrenciye dil eğitimiyle kazandırılmak istenen biri yakın biri de uzak olmak üzere iki amaç vardır. Birinci amaç “sağlam dil kullanımını” ikinci amaçsa dilin estetik kullanımınıdır (Cemiloğlu, 2001: 21). Öyle ki bu iki amaç yine nitelikli edebi ürünler sayesinde gerçekleşebilir.

Dilbilimciler dil eğitimine farklı bir açıdan bakmaktadır. Onlara göre “dil, öğrenmeyle kazanılmaz; zaten insanda gizemli bir şekilde var olan dil ve dil yetisi, eğitim ve öğretim sayesinde dışa vurur.” Ayrıca dilbilimciler, bu görüşlerinden hareketle “ana dili edinilir ama ikinci dil öğrenilir” tezini savunurlar (Yıldız, 2006: 46).

Dil, bireyin kültürünün temel ögesi dolayısıyla insanları birbirine yaklaştıran en güçlü araç olduğuna göre dil eğitimi hem okulda hem de hayatta kişiye yardımcı olur. Öyle ki “dili iyi bilme ve düzgün kullanma hem okul başarısı için hem de hayatta başarı kazanmak için çok önemlidir” (Yıldız, 2006: 14).

Dili iyi bilmek ve düzgün kullanmak gerekir. Okuldan hayat tecrübesinden edinilen herhangi bir konuda bilgi eksikliği bir dereceye kadar hoş görülebilir. “Ama kişi kendi dilinde doğru ve düzgün bir anlatım becerisinden yoksun kalırsa ayıplanır, ayıplanmalıdır. Özellikle yazılı anlatım yetersizliği, her düzeydeki okullarımızda bir sorun” olarak devam etmektedir (Meb, 2000: 9).

Ülkemizde, ilkokul çocuğundan yükseköğrenim görmüş kimselere kadar “Türkçeyi kullanma açısından eksikliklere rastlanmakta, anlatım, yazım ve

noktalama bakımından genelleşmiş yanlışlar” gözlemlenmektedir. Bu sorunun çözümü yine okuldaki dil eğitiminde aramak gerekmektedir.

Esas olarak temel eğitimde anlatım bilgi ve becerisi kazandırmalıdır. Daha sonraki aşamalarda ise Türkçeyi anlama ve anlatma becerisi geliştirilmeli, güzelleştirilmelidir. Bunun için de öğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları gerekir. “Milli kültür ile evrensel kültürün birbirini tamamlayıp geliştirmesini ve öğrencilerin hayata ve dünyaya en geniş açıdan, en iyi, en insancıl ve sağlıklı duygularla bakmaları” yine dil ve edebiyat eğitimi sayesinde olacaktır. Bunun için öğretmenin temel görevi “öğrencilerine önce kitap okuma alışkanlığı ve zevki kazandırmak, onların, değerli eserleri kendi başlarına arayıp bulacak ve okuduklarını değerlendirebilecek düzeye gelmelerini” sağlamak olmalıdır (Meb, 2000: 9).

Dilin, düşünce üretme ve iletişim işlevi üzerinde durmuştuk. Dilin bu iki işlevi, dil eğitiminde ön plana çıkar yani dil eğitimi kişilerin düşünce ve iletişim becerilerini geliştirmeyi de amaçlar. “Türkçenin söz değerleriyle düşüncelerini biçimlendirme yetisini kazandırır” (Özdemir, 1990: 856).

Genel olarak okullarımızdaki yabancı dil öğretiminden beklenen verimin alınmadığı bir gerçektir. Bunun nedenini dil eğitiminde aramak gerekir. “Kendi dilini doğru ve düzgün öğrenip kullanabilen bir kişi, herhangi bir yabancı dili çok daha kolay öğrenir” düşüncesi bilinen bir gerçektir (Kavcar, 1999: 143). Bizim yıllardır süren dil öğrenememe, öğretememe sorunumuz da bilinen bir gerçektir. Çocukların yaşla gelişen yeteneklerini ve değişen ilgilerini, öğrencilerin gelişim özelliklerini göz önüne almadığımız takdirde dil öğretimi aksamaya devam edecektir. Dilimize hâkim olmayı, onu en güzel kullanıp geliştirmeyi öğrenmenin yolu dil ve edebiyat eğitiminden geçer. Çocuğun durumu ve sınıfın atmosferi değerlendirerek yapılan dil ve edebiyat eğitiminin olması gerekir (Öz, 2001).

Yukarıdaki düşüncelerden hareketle akıllara, çocuk için ayrı bir dil ile farklı edebiyat eğitimi uygulamak mı gerekir? sorusu gelmektedir. Çocuk edebiyatı kavramı etrafında bu konuyu daha iyi açıklamaya çalışalım.

4. ÇOCUK EDEBİYATI

Eğitimde birey, ayrı bir öneme sahiptir. Her bireye aynı eğitim anlayışıyla yaklaşma fikri, yeni eğitim anlayışında kabul görmez. Çocuğa özgü bir eğitim anlayışı olması gerekir. Çocuğun yetişkinden farklı olduğunu ve farklı bir şekilde eğitilmesi gerektiğini kabul ederek işe başlamak en doğrusu olur. Günümüzde de çocuk için, edebiyat eğitimi ve öğretimi de ayrı bir alan olarak kabul görür. Ancak çocuk edebiyatı eğitimi ve kavramı ile ilgili bugüne kadar birçok tartışma olagelmiştir. Çocuk edebiyatı kavramını ve tartışmalarını Şirin, şöyle açıklar:

“Çocuk edebiyatı kavramı, ortaya çıktığı günden bu yana tartışılıyor. Çocuğa özgü bir edebiyat yapılması düşüncesi, çocuk edebiyatına yönelişi hızlandırdı.... Çocuğun yetişkinler dünyasından farklı eğilimlerinin öğrenilmesi, çocuksu duyarlıklarının keşfini kolaylaştırdı. Çocuk psikolojisi adeta çocuğu yeniden keşfetmeyi başardı. Çocukluk çağlarının farklı gelişim çizgisi ve sürecinin oluşması, çocuk edebiyatına yeni açılımların yansımaları sağladı. Çocuksu edebiyat çocukluğu bilen yazar ve sanatçıların ilgi odağı oldu” (Şirin, 1998: 9-10).

“18. yüzyıla gelinceye kadar çocuklar için ayrı bir edebiyat yapılması düşünülmemiştir. Çocuk psikolojisindeki gelişmeler sonucu eğitimci yazarlar çocuk edebiyatı kavramını gündeme getirdiler” (Şirin, 1998: 36). “Özellikle eğitimin, eğitim psikolojisinin bir bilim dalı olarak kendini kabul ettirmesiyle birlikte çocuk eğitimi gerçek anlamda gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak, çocuk eğitimindeki arayışlar da insanları ‘Çocuk Edebiyatı’yla tanıştırmıştır” (Kıbrıs, 2000: 1). “En son olarak da Çocuk edebiyatı kavramı zamanla çocuklar için yapılan edebiyatı ve yayını belirtmek için kullanılmaya başlandı” (Şirin, 1998: 36).

Şirin, çocuk edebiyatının sınırlarını ve üslubunu çizerek, çocuk edebiyatında çocuğa göreliği ve bu edebiyatın çocuk için nasıl olması gerektiğini ona nasıl ulaşması gerektiğini şöyle açıklar:

“Çocuk edebiyatında çocuğun gelişimi ve büyüme süreci ile özdeşleşen dil, anlatıma yön verir. Çocuksu fantezi dile yüklenen anlamla pekişir. Çocuk edebiyatında çocuğa göreliğin ölçüsünü dil ve anlatım belirler. Yazarın dil bilinci çocuğa, ulaşmayı sağlar. Sadelik, anlatımla uyumlu olduğu oranda edebiyat tadı oluşur. Sadelik içinde çocuk ruhunu uyandıran çocuksu eda, çocuk edebiyatının varoluşunu belirler ve çocuk bakışını sunar. Derin ruh çözümlemesine yönelmez. Gerçekçi ya da düşler dünyasını konu alan anlatımında çocuğun kitaba katılımını ve özdeşleşmesini gerçekleştirebilen edebiyat, çocuk edebiyatıdır. Çocuk edebiyatı, ilk çocuklukta çocukluk dönemi sonuna kadar yaşanan çocukluk çağlarının duyarlıklarını yansıtır.

Bunu başarabilmesi halinde çocuklara yönelik edebiyat olma özelliği taşır” (Şirin, 1998: 11).

Şirin, çocuğa göre’liği yazarın dil ve anlatım bakımından çocuk için yazması, çocuk bakışını eserine vermesi olarak görür. Çocuk edebiyatında, dil ve anlatım, çocukluk döneminin duyarlılıklarını ele alma yetişkin edebiyatından ayrılan temel noktadır. Yalçın ve Aytaş, çocuk edebiyatı kavramı konusunda var olan bu gerçeği şu şekilde dile getirir:

“Birçok konuda olduğu gibi, çocuk edebiyatında da bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Kimi araştırmacılar, çocuk edebiyatını tanımlayarak hiçbir yere varılamayacağını, tanımın sadece onun kalın çizgilerini belirleyebileceğini ileri sürerken; kimileri de çocuk edebiyatını, edebiyat genel kavramı içinde değerlendirmekle birlikte, çocuğa göre, çocuk için ve çocuksu bir ifade ile yazılan ve söylenen eserleri çocuk edebiyatı olarak tanımlamaktadır” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 4).

Çocuk edebiyatıyla ilgili tanım yapmayı bu alanın sınırlarını çizmek, onu doğru yorumlamak için zaruri bir ihtiyaç olarak görmekteyiz. Sever, çocuk edebiyatını, “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” olarak tanımlar (Sever, 2006: 9). Yalçın ve Aytaş ise çocuk edebiyatını, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce yeteneklerine, zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimler” olarak belirtir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). Çılgın, çocuk edebiyatının “çocuğun duygu, düşünce, hayal, istek ve özlemlerine cevap vermek amacıyla oluşturulan bir edebiyat” olduğuna dikkat çeker (Çılgın,2007: 13). Şirin, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile üretilen çocuksu bir edebiyat”tan bahseder (Şirin, 1998: 9). Şirin, “çocuğu çepeçevre kuşatan edebiyat”ın çocuk edebiyatı olduğunu vurgular (Şirin, 1998: 13).

Çocuk edebiyatı kavramına ve tanımına değindikten sonra çocuk edebiyatının kapsamına yönelik görüşlere yer vermek istiyoruz. Oğuzkan, çocuk edebiyatı kavramını, “çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri” kapsadığını belirtir (Oğuzkan, 2001: 3).

Gülyüz, çocuk edebiyatı, üst düzey sözlü (oyun, beden dili), yazılı (görsel sanat) sanat ürünleri üzerine yapılan çalışmaları” kapsadığını söyler (Gülyüz, 2006: 34). Enginün, çocuk edebiyatını “çocukların okuması için yazılmış, derlenmiş veya yayımlanmış olan bütün yayınları içine” aldığını vurgular (Enginün, 1991: 392). Şirin, de Enginün’le aynı konuya temas eder: “Çocuk edebiyatı kavramı çocuklar için yapılan edebiyat yanında yayını da ifade ediyor. Edebiyat ve sanat uyumu, çocuk kitaplarını bütünlüğe ulaştırır. Bu nitelikleri taşıyan çocuk kitapları sanat değeri olan yayınlardır” (Şirin,1998: 11) Yalçın ve Aytaş, çocuk edebiyatını, “hayata, ahlaka ve yüksek değerlerle çocuğun gelişimine ait değerlere daha çok önem vererek, bunların ön plana çıkmasına dayanan bir alan” olduğunu söyler (Yalçın ve Aytaş, 2002: 6).

Gürel ve arkadaşları, çocuk edebiyatı kavramı ve kapsamından yola çıkarak ortak bir sonuca varırlar.

“Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psikososyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği, okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini “çocuk edebiyatı” içerisinde değerlendiriyoruz. Bu tanımdan yola çıktığımızda yaş itibarıyla çocuk olarak değerlendirdiğimiz kimselerin duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden hikâyeler, masallar, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vb. çocuk edebiyatı kavramı içerisinde değerlendirdiğimiz belli başlı türlerdir. Çocuk edebiyatı ürünleri meydana getirmek için de çocuğun dünyasını, bu dünyanın özelliklerini iyi bir şekilde gözlemlemek, öğrenmek ve birçok açıdan tahlil etmek gerekir” (Gürel ve diğerleri, 2007: 20).

Çocuk edebiyatı kavramını belirtip kapsamına ve genel sınırlarına değindikten sonra edebiyat ve çocuk edebiyatı arasındaki yakınlık, uzaklık başka bir ifadeyle benzerlikler ve farklılıklara değinmek istiyoruz.

4.1. ÇOCUK EDEBİYATI VE EDEBİYAT

Çocuk edebiyatının genel edebiyat kavramıyla yakınlığı, farklılığıyla ilgili birçok tartışma mevcuttur. Kimileri bu edebiyatı genel edebiyattan ayrı düşünmezken kimileri de bunun tam tersini düşünür. Neticede ikisinin taşıdığı ortak noktalar olmakla birlikte ayrıldığı hususlar da vardır. Çocuk edebiyatı, çocuklar için mi yazılmalıdır, çocuklar yetişkinler için yazılanı mı okumalıdır? Çocuk edebiyatı nasıl olmamalıdır? İşte bu sorular genel edebiyatla çocuk edebiyatı arasında benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarır. Çocuk edebiyatının genel edebiyat kavramıyla ilgili tartışmalarına Şirin, şöyle bir katkıda bulunur: Şirin, çocuk edebiyatı ile edebiyat arasındaki ayırımın yapay olduğunu, “çocuğun algılama gücü, kavrama yeteneği ve dil düzeyi çocuklar için yapılacak edebiyatın düzeyini belirlediğini, bir edebi eserin çocuğa uygunluğunu dili, anlatımı ve tema’sı [teması] ile” anlayabileceğimizi söyler. “Çocuklar için yazılmamış bir eseri çocuk okuyorsa bu, çocuk edebiyatı alanının genişliğini gösterir” diyerek de çocuk edebiyatı alanının genişliğine değinir (Şirin, 1998: 24).

Yalçın ve Aytaç, edebiyatın bütün değer yargılarının, çocuk edebiyatı için de geçerli olduğunu düşünür (Yalçın ve Aytaç, 2002: 5). Şirin de çocuk edebiyatının önce edebiyat olduğunu, edebiyatın oluşumuyla ilgili bütün ilkelerin çocuk edebiyatı için de gerekli” olduğunu belirtir. Çocuk kalbinin duyarlıklarının ve çocuk bakışının çocuk edebiyatına yön verdiğini düşünür. Çocuk dünyasının bütün zenginliklerini yansıttığını söyler (Şirin 1998: 12). Çılgın, çocuk edebiyatıyla yetişkin edebiyatının konu bakımından ayrıldığını söyler. “Konuyu işleyiş tarzı olarak” ise edebiyatın birleştirici olduğunu belirtir. “Çocuklar kendilerine anlatılan güzel bir masal veya hikâyeyi ilgiyle ve zevkle dinlerler. Beğendikleri bir kitabı ellerinden bırakmak istemezler. Bunun sebebi, sanatın insanı derinden etkileme ve ruha nüfuz etme gücüdür.” Bu güçten, çocuğu eğitirken ve hayata hazırlarken mutlaka faydalanmak lazımdır (Çılgın, 2007: 14). Edebiyat ve çocuk edebiyatı görüldüğü gibi bu açıdan ortak bir paydada birleşiyor.

Bize göre çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından farklı olarak görmelidir. Nitekim Oğuzkan, çocuk edebiyatını, “gerek konu gerekse dil ve üslup bakımından yetişkin edebiyatından farklı” olarak görür (Oğuzkan, 2001: 3). “Daha çok

yetişkinlerin dünya görüşüne, beğeni ve duygularına göre yazılmış olan, türlü hayat durumları karşısında olgun ve tecrübeli kimselerin tutumlarını anlatan edebiyat ürünlerine” çocuk edebiyatı ürünleridir demek eksik ve yanlış olur. Çünkü “eğitici ve ahlaki niteliklere” sahip olan çocuk edebiyatı ürünlerinin en büyük işlevi “çocuğa zevk vermesidir” (Oğuzkan, 2001: 3). Çocuğa zevk vermek ise ona onun dünyasına büyümlü bir dille yaklaşmakla olur. Eğer çocukları kucaklayan bu büyümlü dil olmasaydı edebiyat ve çocuk edebiyatı arasındaki ayrıma da pek lüzum kalmayacaktı. “Çocuk edebiyatı çocuksu bir dil ile oluşur. Çocuğa göre bir anlatımı özünde taşır. Çocuk yaş gruplarının düzeyi, dil ve anlatımın çerçevesini belirler” (Şirin, 1998: 13).

Çocuk edebiyatının sadece dil ve anlatım özelliğiyle temanın genel edebiyattan ayrılma noktasında belirleyici olması yetersizliğine değinmek gerekir. Elbette dil ve üslup, tema, çocuk edebiyatını genel edebiyattan ayıran temel hususlardır ancak çocuklara eğitim açısından, geniş görüşlülük kazandırmak bakımından çocuk edebiyatında daha farklı nitelikler aramalıyız. Çocuk edebiyatında dil, üslup ve temadan sonra eğitici ve öğretici öğelerin olmasına, ahlaki değer yargılarını içermesine, çocuğa göre olmasına, edebi değer taşıması ve estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınması gerekliliğine dikkate etmek gerekir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). Edebi değer ve estetik, zevk unsurları genel edebiyat için de geçerlidir. Ancak çocuğun edebi ve estetik zevkiyle yetişkininki aynı olmadığı da bilinen bir gerçektir. Demek oluyor ki edebi değer, zevk, estetik yetişkin edebiyatıyla çocuk edebiyatının hem ayırıcı hem de birleştirici unsurlarındandır.

“Yetişkinler edebiyatında eskiden beri “çocuk” bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klasik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu çocuklar için değil, çocuklar üzerinedir” (Oğuzkan 2001: 3). “Bunun da temelinde yetişkinlerin çocuk edebiyatına olan ilgisizlikleri yatar. Yetişkinlerin bilinçaltında yatan ‘çocuk ne anlar, çocuk bilmez, edebiyat, yetişkin insana seslenir; incelikleri yetişkin insan kavrar’ gibi bir anlayış” çocuk edebiyatının gelişmesinin önünde duran en büyük engeldi (Uçan, 2005: 18-19).

Çocuklara yönelik ürünler hazırladım diye kimileri yetişkin kalemiyle çocuğa yukardan bakar ve çocuğu hafife alıp ona öğüt vermeye çalışır. Edebiyatın

etkileycilik, kavrayıcılık, sezdiricilik özellikleri yabana atılır. Çocuğu eğitmek maksadıyla estetik değerler yitirilir. İyi bir çocuk edebiyatı, “çocuklara çocukluğu ya da çocuğu anlatan bir edebiyat değildir. Böyle bir edebiyat kendini sınırlandırır. Çocuk, her şeyden önce iyi, nitelikli çocuk kitabından ve yazarından, kendisini çocukluğundan çıkarmasını ve kendi dünyasına götürmesini bekler.” Çocuğun dünyasını iyi bilen sanatçı da çocuksuluğu ve çocuğun dünyasına kanatlanmayı başaracaktır. Bunu başaramayan yazar ise çocuğa çocuk olduğunu hatırlattığı, onu küçümsemediği için oluşturulan edebiyat, çocuk dünyasını yansıtamaz (Şirin, 1998: 10). Çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan yazarlar her ne kadar genel edebiyatla çocuk edebiyatının ayırımının farkında olsalar da çocuğa zevksiz eserlerle edebiyattan soğuttukları da bir gerçektir.

Duygu değeri, anlatım sadeliği ve çocuksu nitelikte olan edebi ürünlerle çocuğu, edebiyatın dünyasından uzaklaştırma tehlikesinden koruruz. Yazarın çocuğu ciddiye alması ve onu küçümsememesi, ona ağırbaşlı ve olgun bir yaklaşımla bir şeyler anlatması çocukla yazar arasındaki iletişim kanallarını açar. Bu hassasiyetle oluşturulmuş çocuk edebiyatı ürünlerini seçmek çocukla yazarın anlaşabilmeleri için de gereklidir (Bilkan, 2005: 8).

Çocuğun dünyasına hitap edecek edebi ürünleri seçerken, onlara sunarken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Çocuklara yönelik hazırlanan edebi ürünler “kesinlikle ideolojiden uzak olmalıdır. Edebiyat, herhangi bir düşüncenin propaganda vasıtası” olmadığına göre ideolojik yaklaşımlar çocukları kemikleştirmekten başka bir işe yaramaz. “Bunun yanında ideoloji çocuğun hiç anlamayacağı bir konudur. Çocuğu geleceğin militanı yapmayı hedefleyen bu yaklaşım çocuğun ve ülkenin istikbali açısından son derece tehlikelidir” (Çılgın, 2007: 79). Yetişkin edebiyatında öğrenmek, bilmek için, hissetmek için ideolojik eserlere bir nebze hoşgörülle bakılabilir ancak çocuk edebiyatında ideolojik yönlendirme çocuğun kafasını bulandırmaktan, başka hiçbir işe yaramaz.

Çocukların bağımsız düşünmelerine engel teşkil eden yönlendirici ürünler içerik ve konu olarak da çocuğa uygun olmayabilir. Çocuklara yönelik hazırlanan iyi nitelikteki edebi ürünlerin içeriği ve konusu da çocuk eğitimi ve çocuğu yanlış

yönlendirmemesi açısından bazı kıstaslara sahip olmalıdır. Oğuzkan, bu kıstasları belirlemiştir:

1. Çocuğun gelişme düzeyine uygun konuları işlemeli, dili yalın, kavramlar açık seçik olmalıdır.
2. Konular ilgi çekici biçimde sunulmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır.
3. Konunun işlenişi, bilim verilerine ve evrensel ahlak kurallarına uygun olmalıdır. İnsanı ve çevresini gerçekçi açıdan tanıtmalı, yurt sevgisini, insan sevgisini ve yardımlaşma duygusunu güçlendirici olmalıdır.
4. Denemeci, araştırmacı, eleştirici, kısacası özgür düşünceli insan yetiştirme amacı göz önüne alınarak yazılmalıdır.
5. Çocuğun kendini tanımasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmalıdır.
6. Çocuk kitapları her türlü önyargılardan arınmış olmalıdır. Irk üstünlüğü, din ayrılığı ve bağınazlık dolaylı ya da doğrudan aşılammalıdır.
7. Yurt sevgisi ve Türklük bilinci geliştireceğiz diye evrensel değerler bir kenara itilmemeli, düşmanlık ve öç alma duyguları körüklenmemelidir.
8. Yiğitlik abartılmamalı, çocuklara, yanılmaz insan, her şeyi bilen, her şeyi başaran insan örnekleri sunulmamalıdır. Başka bir deyişle, çocuk kitaplarda etiyle, kemiğiyle, başarı ve başarısızlığıyla insanı tanımalıdır. Çelişkileri ile düşünce ve duyguları ile insan davranışını öğrenmeli, başkalarında kendini görebilmelidir. Katı ahlak kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır.
9. Kadercilik, alın yazısı gibi insanı köstekleyen inanışlara yer verilmemelidir.
10. Her kitabı bir ahlak yargısıyla sonuçlandırmak, çocuğu aptal yerine koymaktır. (Oğuzkan, 2001: 384)

Çocuğa okutulmak istenen edebi ürünlerde içerik ve konuyla ilgili yönlendirici, akıl karıştırıcı durumlar olabilir. Evrensel nitelikteki edebi ürünler bu tehlikeyi bertaraf eder. İnsanlığın ortak malı olan edebi ürünler “insanlığın oluşturduğu değerlerden yararlanılarak, üst düzey düşünsel birleşimler sonucunda oluşmaktadır.” Bu nedenle ele aldığı konular ve oluşturduğu değerlerin herkesi ilgilmesi [ilgilendirmesi] evrensel boyut olarak değerlendirilir (Güleryüz, 2006: 37). Aile, doğa, iyi ve güzel değerler gibi temel kavramları dürüstlük, iyilik, alın teri, fedakârlık gibi evrensel nitelikteki kavramları işleyen edebi ürünler çocuğa milli ve evrensel düşünmenin kapısını açar. Çocuğu, olumsuz yönlendirme ve akıl karıştıran bilgi ve düşüncelerden uzak tutar. Evrensel nitelikler çocuğun dünya görüşünü zenginleştirir ahlaki, sosyal açıdan çocuğun şahsına katkı sağlar. “Evrensel, ahlaki doğruları çocuğa kazandıracak, kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayıcı konular” ile “çocuğun güncel

hayatı ile doğrudan ilgili ve gerçeğe uygun” düşen konular, çocuğu olduğu yerden ulaşılmak istenene çıkartır (Yalçın ve Aytaç, 2002: 30-32).

Çocuk edebiyatında olması gereken içerik konusuna değindikten sonra çocuk edebiyatını genel edebiyattan ayıran dil ve üslubun özelliklerine, etki alanına değinmek bu konuda daha ayrıntılı bilgi vermek faydalı olacaktır. Çocuk edebiyatında anlatım hedef kitlenin anlayacağı biçimde sunulmalıdır. “Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli, gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır” (Yalçın ve Aytaç, 2002: 33). “Çocuk edebiyatı sahasında kullanılacak dilin, çocuğun içinde doğduğu toplumun kültürel değerlerinin yaşatıcısı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalı, bu gerçekten hareketle çocukta milli dil bilinci oluşturulmalıdır” (Gürel ve diğerleri, 2007: 24). Çocuk edebiyatında ele aldığı konu, olay, yer ve kahramanların anlatım açısından daha etkili ve anlaşılır olmasını sağlayacak olan dil ve üsluptur. Aynı zamanda dil ve üslup, çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran temel özelliktir. Yalçın ve Aytaç, çocuk edebiyatında dil ve üslubun önemini, nasıl kullanılması gerektiğini ayrıntılı olarak bize bildirir:

“Çocuk kitaplarında yüklü ve yoğun bir anlatımdan kaçınılmalıdır. Çocuğun günlük hayatında kullanmadığı kelimeler yer almamalıdır. Her çocuk edebiyatı metninde çocuğun anlamını bilmediği ancak cümle ve anlatım tekniğinden yararlanarak çağrışım yoluyla anlamlandırdığı belirli sayıda bilinmeyen söze yer verilmelidir. Ayrıca çocuklar için bilinmeyen kelimelerle ilgili bir sözlük, çalışmanın ekinde veya çocuk kitabının arkasında yer almalıdır. Böylece, çocuğun her okuduğu çocuk edebiyatı metninin sonunda söz dağarcığında artış olacaktır” (Yalçın ve Aytaç, 2002: 33).

İyi bir çocuk edebiyatı ürününde başka bir şart da “çocuğa görelilik” ilkesidir. Çocuğun edebiyatı sevmesi, ona yaklaşması noktasında çocuğa görelilik önemli bir yere sahiptir. Çocuğa göre, deyince, “çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır” (Şirin, 1998: 19). Yine çocuğa görelikten, çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, dil gelişimini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini, edebi ürünleri çocuğa göre planlama anlaşılmalıdır (Sever, 2003: 9). Edebi ürünlerde, “nitelikli çocuk kitaplarında, sanatçının duygu ve düşüncelerini çocuklarla paylaşabilmesinin temel koşullarından biri de çocuk gerçekliğini iyi bilmesidir” (Sever, 2003: 21). “Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve

devinişsel gelişim seyri farklı özellikler gösterdiği için, dil ürünü olan çocuk edebiyatı da bu gelişime uygun olarak biçimlenir.” görüşü de çocuk edebiyatında dil ve üslubun, çocuğa göreliğin çocuk ürünlerinde vazgeçilmez ilkeler olduğunu ispatlar (Güleryüz, 2006: 33).

Son olarak çocuğun kişiliğini ve kimliğini bulması için edebi ürünlerin yazımında dikkat edilmesi gereken bazı ilkelere değinelim. “Çocuğa hitap eden eserlerin yazımında soyut kavramlardan olabildiğince kaçınılmalı somut kavramlara yer verilmelidir” (Gürel ve diğerleri, 2007: 24). Araştırmamızın uygulandığı 10-11 yaş grubu soyut kavramları algılamaları bakımından daha farklı bir özelliğe sahiptir. Bu yaş grubunda soyut kavramlara yer verilebilir. Çünkü “9-12 yaş arası soyut kavramların daha rahat algılandığı bir dönemdir.” Yine de “çocuğa soyut kavramlar verilirken onda bir duygu değeri ifade eden, ikili ilişkilerinde kullanabileceği, çalışmak, iyilik, dürüstlük gibi kavramlara öncelik verilmelidir. “Bu kavramlarla tanıştırılırken çocuğun çevresinde bilip gördüğü somut nesnelere hareket edilmelidir” (Çılgin, 2007: 85). “Bilinenden bilinmeyene ve yakından uzağa” ilkeleri ile hareket edilmeli, kelimelerin seçiminde büyükler için hazırlanan metinlere oranla daha titiz bir yol izlenmelidir (Gürel ve diğerleri, 2007: 25). Bu ilkelerle yazılmış edebi ürünlerin çocuk edebiyatıyla yetişkin edebiyatı arasındaki farkı ortaya koyduğunu kanıtlamış olalım.

Çocuk edebiyatıyla yetişkin edebiyatı arasındaki benzerliklere, farklılıklara, ve bu konudaki tartışmalara, değindikten sonra çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevine geçebiliriz.

4.2. ÇOCUK EDEBİYATININ EĞİTİM İÇİNDEKİ İŞLEVİ

Araştırmamızın konusu olan ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencileri 10-11 yaşındadırlar. Çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevini, ilköğretim okulları genel amaçları, genel ilkeleri ve Türkçe programının amaçları doğrultusunda açıklamaya çalışacağız. Yine çocuk edebiyatının çocuğa katkısını, eğitim sistemimizle bağdaştırarak irdelemeye devam edeceğiz.

“Eğitim en geniş anlamıyla bireyde kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir” (Erden, 2005: 15). Tanımdan da anlaşıldığı gibi eğitim bir süreçtir, yaşantı yoluyla oluşur ve davranış değişikliği meydana getirmek esastır. Çocuğun eğitim sürecinde, bu eğitim formal ya da informal olabilir, Edebiyat, kalıcı davranış değişikliği meydana getiren önemli bir alandır.

Süreç içerisinde “normal bir büyüme ve gelişme gösteren çocuğun doğal ihtiyaçları yanında birtakım ruhsal ihtiyaçları”nı edebiyat tamamlar. Çocuklar okumaya başladıktan ve bu konuda ilerlemeler gösterdikten sonra sürekli olarak edebiyat eserlerinden yararlanmak ihtiyacını duyarlar (Oğuzkan, 2001: 5). Çocuklar, dil, kültür, duygu, düşünce ve ruhi gelişimlerini tamamlamak ve geliştirmek için edebiyata ihtiyaç duyar (Bilkan, 2005: 12). Bazı çocuk edebiyatı ürünlerinin, “çocuğun ruhi ve psikolojik yapısına” uygun olduğu “özellikle konuların, çocuğun algılama ve anlama seviyesine hitap” ettiği düşünülürse çocuğun manevi dünyasındaki gelişim için de çocuğun edebiyata sarılmasından daha doğal hiçbir şey yoktur (Bilkan, 2005: 8). Edebiyat sayesinde çocuk hayatın çok ciddi ve üzücü durumlarından uzaklaşır, ruha serinleyip canlılık kazanır, yaşama gücü artar.

Edebi ürünlerden istifade eden çocuk “okumanın kazandırdığı yaşantılarla bugünkü tasalarından kurtulma imkânı bulur ve sonra da bu tasaların karşısına daha güçlü, daha dinlenmiş halde çıkmanın yollarını öğrenir.” Çocuklara okulda ve evlerde edebiyatın çocuğa kazandırdıklarını düşünerek fırsatlar yaratmalıyız. “Çocuklara okulda bu gibi yaşantılar edinmek için birtakım fırsatlar verilmediği sürece onlar ruhun canlanıp güçlenmesinde edebiyatın bu şaşırtıcı, olağanüstü değerini hiçbir vakit öğrenemeyeceklerdir” (Oğuzkan, 2001: 6).

Çocuk ruhunu besleyen en etkili türün edebiyat olduğunu söyledik. “Çocukların hoşlandıkları edebiyat örnekleri daha çok ‘hayale’ dayanan eserler” olduğuna göre “çocuk ruhunun gelişip serpilmesinde ‘hayal’in büyük rolü vardır” denebilir (Şirin, 1998: 103) Çocuk edebiyatı, “çocuğun hayal dünyasını geliştirir, onu mevcut durumdan kurtararak farklı dünyalara sürükler. Her şeyden önce, çocuğun kendini ve etrafında olup bitenleri fark etmesini sağlaması açısından çocuk için vazgeçilmezdir” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). “Hayalle gerçek çocuğun kafasında çok kere iç içedir. Çocuk gerçek olan ile olmayan arasındaki ayrımı gelişmesi boyunca yavaş yavaş tamamlar. Çocuğun bu ayrımı tamamlayabilme süreci içinde gerçekle tanışması kadar hayal kurmaya, hayalini geliştirmeye ve onu diğer çocuklar ve yetişkinlerle paylaşmaya” da ihtiyacı vardır (Oktay, 1998:175-176). Çocuğun hayalle gerçeğin ayırımına varması için iyi kitaplardan faydalanması gerekir. İyi kitap çocuğun somut düşünme biçiminden, soyut kavramlara doğru gelişmesine, gerçekle hayal dünyası arasında köprüler kurmasına yardım eder” (Oğuzkan 2001: 385). “Çocuğun imgelem dünyası genişledikçe yorumlama yeteneği de artar. Özellikle çocuk edebiyatında öğretici olunmaya özen göstererek çocuğun iç dünyasını zenginleştirmek gerekir” (Onaran, 2005: 456). Hayal dünyası zenginleşen çocuk yeni ve yaratıcı fikirlere açık olur. Hatta yeni ve yaratıcı fikirlerin kâşifi olur. Bugün eğitimden beklenen çocukların yaratıcı, üretici ve yeni fikirler üretebilmesidir. Eğitimin amaçladığıyla edebiyatın sağladığı yarar konusunda paralellik göze çarpmaktadır. Edebiyatın eğitim alanını bu konuda tamamladığı söylenebilir.

Eğitimin amaçlarından biri “öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirerek onları hayata ve üst öğrenime hazırlamak”tır (Meb.gov.tr : 2010). Bu amacı çocuk edebiyatının gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. “Edebiyat hayatı keşfe yardım eder. Çocuklar hayatı ve yaşama yollarını öğrenmek için edebi eserlere muhtaçtırlar” (Oğuzkan, 2001: 6). Edebi eser vasıtasıyla çocukların yaşayamadığı pek çok olay ve duygu çocuklara kazandırılır. “Ayrıca aynı tecrübeler yaşansa bile farklı mizaçlara sahip olan insanların tavırları da farklı olduğu için, edebi eserlerden aynı konuya değişik yaklaşımları ve tepkileri de öğrenebiliriz.” Yeni insanlarla, yeni mekânlarla tanışmamızın kendi milletimizin ve diğer milletlerin geçmişini, ne gibi güçlüklerle karşılaştıklarını, bunların üstesinden nasıl geldiklerini, yani maziye çocuk, çocuk edebiyatıyla keşfeder. Çocuğun hayata karşı bakış açısı değişir (Çılgın, 2007: 15).

“Hedef kitlesi kim olursa olsun, çocuk edebiyatı ürünleri, genellikle çocuğa doğru davranış kalıplarını ve toplum içinde uyması gerekli kuralları öğretmek; iyilik, dürüstlük, yardımlaşma gibi bir takım değerleri kazandırmak; özetle çocuğu hayata karşı hazırlamak amacını gütmektedir” (Arseven, 2005: 42).

Çocuğu hayata hazırlamada çocuk edebiyatının rolünü bir başka ifadeyle şöyle açıklayabiliriz: Çocuk edebiyatı çocuğa tanımadığı insanlarla, bilmediği memleketlerle, değişik tecrübelerle karşılaşma imkânı sunar. Çocuk “bazen ıssız bir adada hayatta kalma mücadelesi verir. Bazen korsanlarla çarpışır. Bazen define arar. Bazen bir tavşanı harikalar ülkesinin derinliğine kadar takip eder. Bazen de galaksilere seyahat eder. Maceradan maceraya sürüklenir.” Kısacası hayata dair tecrübe sahibi olur (Çılgın 2007: 13).

İlköğretim dönemindeki çocuk sürekli bir “oyun arayışı içerisinde” olup “oynamak, eğlenmek onun için vazgeçilmez bir tutku halindedir.” Eğitim sistemi bu ihtiyaca da cevap vermek zorundadır. “Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir” (Oğuzkan, 2001: 5-6). “Çocuk edebiyatı da çocuk için doğrudan bir eğlence aracı” olduğu düşünülürse eğitimin de bu edebiyattan yararlanılması gerçeği ortaya çıkar (Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). “Eğitici ve ahlaki niteliklere sahip” olan çocuk edebiyatının “belki de en önemli yönü, çocuğa zevk vermesidir” (Bilkan, 2005: 7). Çocuk edebiyatı ürünleri “faydalı ile eğlenceliyi birleştirmişlerse çocuğa hem hoşça vakit geçirtirler, hem de yeni bilgiler kazandırır” (Çılgın 2007: 16).

“Çocuğun algılama, zihinsel ve duygusal yönden nitelik kazanma sürecinde, okumanın önemi” büyüktür (Bilkan, 2005: 12). İlköğretimde derslerde ve ders dışı etkinliklerde Türkçe'nin doğru, güzel ve etkili kullanılması temel hedeftir (Meb.gov.tr : 2010). Bu hedefe okumakla ulaşılabacağı da malumdur. Çocuk edebiyatının eğitim yönünden temel işlevlerinden biri “çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir” (Sever, 2006: 11). “Çocuk edebiyatı türleri, Türkçe öğretiminin özel amaçları içerisinde yer alan 'kitap okuma zevki'nin oluşmasında da önemli yere sahiptir” (Gürel ve diğerleri, 2007: 23). “Çocuğun his ve fikir dünyasının yeşermesi, itinalı bir bakıma ister. Kitap sevgisi ve okuma aşkının çocukta

yerleşmesi ve kalıcı bir nitelik kazanması” çocuğun edebi ürünlerle tanışıp onlarla kurduğu ilişkiye bağlıdır (Bilkan, 2005: 12). Çocuğun kitapla kurduğu bağın kopmaması için edebi ürünleri çocuğa sunarken seçici olmamız gerekir. Sever, çocuk için hazırlanan edebi ürünlerde çocuğun “çocuksuz yayınlar” ile “güdümlü yayınları” çocuklarda kitap ve edebiyat adına yanlış kanıların oluşmasına, zamanla, çocuğun okuma isteğinin körelmesine, sonuçta, çocukla kitap arasında engellerin oluşmasına yol açabileceğini düşünmektedir (Sever, 2003: 10-11).

Oğuzkan, edebiyatın bir rehberlik kaynağı olduğunu, bir kimsenin kendini tanıyarak davranışlarını değiştirmeye yarayacak imkânlar hazırladığı için bir rehberlik kaynağı olarak da hizmet edebileceğini söyler (Oğuzkan, 2001: 6-7). Edebiyatın çocuk edebiyatıyla ortak noktaları karşılaştırıldığında çocuk edebiyatının da çocuğa rehberlik ettiği söylenebilir. Eğitim de öğrenciye rehberlik etmek, onun kendisini tanımasına, gerçekleştirmesine yardımcı olmak gayesini taşır.

Eğitimin bir başka amacı kişiyi yaratıcı etkinliklere teşvik etmektir. “Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder” (Oğuzkan, 2001: 7). Çok yönlü düşündüren çocuk edebiyatı, “bireyin önemini ortaya koymak, dahası yaratıcılığını geliştirmek için ortak bir kültürel çerçeve oluşturur” (Güleryüz, 2006: 37). “Başka sanatlarla ilişkileri bulunan zengin bir programın eşliğinde yaratıcılığa yönelten okuma etkinlikleri sayesinde bir sanat, başka bir sanatı desteklemiş, beslemiş olur.” Nihayetinde bu unsurlar çocuğun kişilik gelişimine önemli bir katkı sağlar (Oğuzkan, 2001: 7). Çünkü “bir çocuk edebiyatı yazarının, çocuğa bir kişilik kazandırmak, en azından yanlış örneklerle çocuğu güdümlenmemek gibi bir tutumu olacaktır” (Uçan, 2005: 20).

Eğitim, düşünen, yorum yapan, ana dilini en güzel kullanan bireyler yetiştirmek ister. Çocuk edebiyatını işte bu becerilere haiz bireyleri yetiştirmek konusunda iddialıdır. Çocuk edebiyatından istifade eden düşünen, üreten, kendini geliştiren, yorum yapan, ana dilini en iyi kullanan birey olma konusunda doğru yolu bulmuş demektir. Uçan, çocuk edebiyatının bu işlevi ile ilgili şunları söyler:

“Edebiyatla yüz yüze gelen bir insan, duyarsız bir insan değildir. İnsan, edebiyatla dünyayı algılar, farklı bakış açılarını tanır, düşünür, yorum yapar, sever, nefret eder. Edebiyatın bu işlevleri çocuk, edebiyatı açısından da geçerlidir. Edebiyat çocuğun, “anadili üzerinde keşifler yapmasına imkân sağlar. Kelimeleri, sözlükteki anlamları dışında kavramasında dilin anlam haritalarını çizer. Edebiyat, dünyayı daha derin

algılamada, çocuğun zihni gelişimi kadar düşünce gelişimini de etkiler. Olgunlaşmasına katkıda bulunur. Dahası edebiyat, çocuk için medeniyetin en arı sütüdür. Ana sütü” ile beslenen çocuk daha sağlıklıdır” (Uçan, 2005: 19).

Şirin de çocuk edebiyatının işlevini, çocuğa faydalarını, Uçan’a benzer bir görüşle ifade eder:

“Çocuklar için edebiyat herşeyden [her şeyden] önce dildir. Edebiyat çocuğun dünyasına zenginlik katar. İyi edebiyat edebi zevki ve güzellik duygusunu geliştirir. Kendisini ve çevresini tanımasına, güzel konuşmasına, zevklerinin gelişme ve incelmeye katkıda bulunur. Yaşama sevinci kazandırır, Günlük yaşantının zorlukları karşısında duyarlı davranmasını sağlar. Yeteneklerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Düşünme ve yorum yapma yeteneğini geliştirir” (Şirin, 1998: 103).

Edebiyat güzel bir dil demektir. Çocukların ana dillerini geliştirmek için bu güzel dilden yararlanmalıdır. Ana dilin kısaca anlatma ve anlama becerisini geliştirmek ve güzelleştirmek için edebiyattan yararlanmak gerekir. “Ana dili öğretimi... kişinin “dinleme, okuma; konuşma ve yazma” temel becerilerini kazandırma çalışmalarını kapsar (Güleryüz, 2006: 34). “Eğitim ve öğretim de hiç şüphesiz bu temel beceriler üzerine kurulur. Bunlardan okuma ve dinleme bireyin anlama yönünü; konuşma ve yazma ise anlatma yönünü oluşturur” (Gürel ve diğerleri, : 22). “Anlatma becerisinin oluşumu ve gelişiminde de çocuk edebiyatı türlerinin çok önemli yeri vardır”.... Çünkü “çocuklar kendi dillerini geliştirmek için edebiyat eserlerine ihtiyaç duyarlar” (Oğuzkan, 2001: 7).Çocuk edebiyatında **hedef kitleye görelilik** ilkesi ile hazırlanan eserler anlatma becerisine, çocuğun kelime servetinin ve konuşma becerisini gelişmesine katkı sağlar. (Gürel ve diğerleri, 2007: 23). Aynı zamanda çocuklar için hazırlanan edebi ürünlerin “kısa olması, dikkat sürelerine uygunluğunun yanı sıra onlarda dinlediklerini doğru bir şekilde anlama ve anlatma becerisini de pekiştirmektedir” (Gürel ve diğerleri, 2007: 24).

Sever, çocuğu anadili ile eğitemeyen “çocuksu yayınlar” ile “güdümlü yayınları” anadili sevgisinin ve bilincinin gelişimini engelleyici bir etken olarak görmektedir (Sever, 2003: 10-11). Bu nedenle, özellikle, çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olmayan, yapay biçimin kullanıldığı edebi ürünleri çocukla karşı karşıya getirmemek gerekir.

Uçan, ‘Nasıl bir insan istiyoruz? Bu insan nasıl yetiştirilmeli?’ sorularının günümüzde de tartışılıp durduğunu, çocuklara sloganlar çerçevesinde bir eğitim verilmeye çalışılıp; çocuğun, reklâmlarla yönlendirildiğini söyler. Çocukların, yazınsal değeri olan, aynı zamanda düşündürcek, farklı bakış açılarını, farklı insan tiplerini tanıttacak, bir ufuk kazandıracak, estetik bir tavır, bir davranış modeli kazandırabilecek ürünlerle uygun yaşta karşı karşıya getirilemediğini dile getirir (Uçan, 2005: 19). Çocuğa estetik zevk getirecek, ona güzel davranışlar kazandıracak edebi ürünleri okullarda, sadece ders kitaplarında arayanlar mevcuttur. Ders kitabındaki metinler, öğrenciye edebi zevk veren ürünlerden tadımlık bir parça lezzet sunar. Asıl lezzetin tamamı edebi ürünün kendisindedir. Okullarda öğrencilerin bu lezzeti tatmaları için gayret sarf etmek gerekir.

Edebi metinler, eğitim içinde bir araç olarak etkin şekilde kullanılmalıdır (Uçan, 2005: 22). Ancak çocuğun salt ders kitabı içinden çocuk edebiyatını tanımasının değişik sakıncaları vardır. Çünkü ders kitapları, “bilgi kazandıran ve fikri terbiyeye hizmet eden kitaplardır.” Fikri ve bilgi içeren kitapları okutmanın yanı sıra çocuklara edebi ürünleri ders kitabının dışındaki kitaplarla tanıttmak ve çocuğa tanıttırmak daha faydalıdır. Çocuk edebiyatını Çocukların yalnızca ders kitaplarını okuması veya okumaya mecbur bırakılmaları “onlarda zamanla bir isteksizlik, hatta bir usanç duygusu meydana getirebilir. Bu sebeptendir ki, onların zaman zaman zevk almak, hayatı ve başka insanları, başka memleketleri tanımak için de kitap okumalarına müsaade etmek, hatta onları buna teşvik etmek lazımdır (Oğuzkan, 2001:11-12).

Edebi ürünlerin çocuğun hayatına girebilmesinde sadece okul sorumlu değildir. Yetişkinler de bu konuda sorumluluk sahibidirler. Kitapların kendi hayatlarındaki önemini fark eden yetişkinler bu büyülü dünyayı çocuklarına da fark ettirmelidirler (Çılgın, 2007: 15).

Aileler, çocuklarını, çocuk edebiyatı ürünleriyle tanıttırıp ondan istifade ettirirlerse çocukta öğrenme isteği oluşur. Çünkü edebi ürünlerin “çocukta öğrenme duygusunu” kamçılacağı bir gerçektir. Ailelerin çocuğuyla iyi bir iletişime sahip olmaları içinde edebi ürünler iyi bir vasıtadır (Gürel ve diğerleri, : 27). İyi bir edebi ürünün elbette daha birçok faydası vardır.

İyi hazırlanmış, nitelikli bir edebiyat ürününün, bir kitabın çocuğa katkılarını Çılgın, geniş bir şekilde açıklar:

“Çocukların ihtiyaçları, ilgileri ve okuma seviyeleri göz önüne alınarak basılan kitaplar çocuğun gelişiminde son derece etkilidirler. Çocuklara öğretilmek istenilen değer ve davranışlar, onlar için hazırlanan metinlerin içine yedirilir. Öncelikle kişilik gelişimi açısından çocuğun kitaba ihtiyacı vardır. Eğer çocuk kendini tanımaz ve bir insan olarak önemli olduğuna inanmazsa ondan, başka bir isme değer vermesini de beklememek gerekir. Kitap çocuğun duygusal hayatına katkıda bulunur. İlk olarak kitap vasıtasıyla çocuklara kendi duygularının başka çocuklarda da bulunduğu ve bunların doğal olduğu gösterilir. Değişik duygular çocuğa tanıtılır. Pek çok insanın, bazen kendilerini çelişkiye düşüren duygular yaşadıkları gösterilir. Çocuk kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak kendi kendisini ve insan denilen gizemli varlığı tanıma fırsatı bulur. Duyguları kontrol altına almak ve korku, kıskançlık, öfke, nefret gibi bireysel ve toplumsal açıdan huzur kaçıracı duygularla başa çıkmayı öğrenir. Çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini fark etmesi, bir birey olduğunu idrak etmesi, karşılaşacağı yeni durumlara göre nasıl bir tavır sergileyeceğini öğrenmesi kişilik gelişimi için son derece önemlidir. İşte bu gelişimin gerçekleşmesi için kitaplar çocuğa değişik modeller sunar, değişik hayat hikâyeleri anlatır ve çocuk bu modeller içinde kendine uygun olanları seçerek özümser. Edebiyat vasıtasıyla çocuk kendi yeterliliklerini keşfederken bazı becerileri elde etmenin zaman aldığını da anlamaya başlar. İyilik, dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi hem ideal birey olmak hem de toplum hayatına uyum gösterebilmek için gerekli olan pek çok değer ve davranışı kitaplar vasıtasıyla kazanır. Ait olduğu grubun davranış biçimlerini öğrenir. Aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla ve daha geniş bir çevreyle olumlu ilişkiler kurmanın yollarını fark eder. Çevresinde kabul görebilmek için başkalarının duygu ve düşüncelerine karşı anlayışlı olmak gerektiğini anlar. Kitap vasıtasıyla çocuk kendisi için henüz çok müphem olan çevresini ve diğer canlıları tanır. İnsan ile çevre arasında münasebet kurar. Diğer insanların sorunlarını nasıl ele aldıklarını öğrenir. Merak ve ilgi duyduğu alanlar genişler. Rahatlar, sakinleşir. Düşünmeye, zihnini çalıştırmaya başlar. Yalnızlıktan kurtulur. Eğer henüz okumayı bilmiyorsa kendine kitabı okuyan yetişkinle yakınlaşır. Okunan kitaplar hakkında konuşurlarsa, çocukta kendine güvenme duygusu gelişir, toplum içinde rahatça konuşmaya alışmaya, sosyalleşmeye, düşünmeye başlar. Tarihi eserler çocuklara geçmişte yaşama fırsatı verir. Kendi milletinin ve başka milletlerin mazisini öğretir. Bilim kurgular gelecekte neler olacağını tahmin etmelerini sağlar. Fantastik eserler hayal dünyalarına zenginlik katar” (Çılgın 2007: 15-16).

İyi nitelikteki çocuk ürünleri, çocuk edebiyatı kültürünü oluşturur; dünya çocuklarını ortak edebiyat zevkine ulaştırır. Bu ortak zevk çocukları evrensel boyuta ulaştırır. “Çocuktaki büyüklüğü sezebilen yazar iyi nitelikli çocuk ürünleri verir. İyi nitelikli çocuk ürünleri “sınırları kolayca aşmayı başarır” ve çocukları, edebiyatın zevk, estetik noktasında buluşturur (Şirin, 1998: 11).

Çocuk edebiyatının sınırları aşma işlevi kullandığı temayla da ilgilidir. Çılgın, çocuk edebiyatının çocukların bütün ömürlerince yararlanacakları milli ve evrensel temalar üzerinde durur:

“Aile, vatan, millet, tabiat, insan ve hayvan sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve sempati; başkalarına karşı nazik, saygılı, dürüst ve hoşgörülü olmak gerektiği; cesurluğun, kahramanlığın, özverinin değeri; şahsi teşebbüsün önemi; çevre bilinci; gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık; sorumluluk duygusu; tarihimizin unutulmaz dönem ve şahısların tanıtılması; Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık; demokratik toplum yaşayışı ile ilgili birtakım ana ilkelerin benimsetilmesi” (Çılgın, 2007: 79).

Verilen temalar milli eğitimin genel ve özel amaçları düşünüldüğünde, çocuk edebiyatının işlevi göz önüne alındığında çocuğa/öğrenciye çok faydalı olacağı, çocuk edebiyatının, milli eğitimin amaçlarına hizmet edeceği muhakkaktır.

Çocuk edebiyatının çocukta yaradılıştan gelen güzel hasletlerin geliştirilmesinde ve bunların sürekli canlı tutulmasında katkısı büyüktür. Eğitimin de amacı bu güzel hasletleri geliştirip çocukta canlı tutmak olduğunu hatırlatalım. Çocuk edebiyatının hedeflerine baktığımızda aynı amaç yani çocuktaki her türlü iyi potansiyeli geliştirmek dikkati çeker. Kıbrıs, çocuğun bulunduğu konumdan daha üst konumlara taşınması yani güzel hasletlerin kazandırılıp canlı tutulması konusunda çocuk edebiyatının üzerine düşeni işlevlerinin ne olduğunu ve hedefini şöyle açıklar:

1. “En iyi arkadaş kitaptır” ilkesinden yola çıkılarak, kitabın iyi bir vakit geçirme aracı ve bilgi edinme kaynağı olduğunu sezdirmesi,
2. Çocuğun; güven duygusu, başarıma, bir grupça benimsenme, sevmeye sevilme, öğrenme, oyun ve estetik duygu gibi ruhsal gereksinimlerinin karşılanması,
3. Çocuğun dil gelişimine katkıda bulunarak, dilini kullanma becerisinin artırılması,
4. Çocuğun algı, düşünme ve duyma yeteneklerinin geliştirilmesi,
5. Çocukların kitaba karşı olan ilgilerinin beslenip, kitap okumanın bir gereksinim biçimine dönüştürülmesi,
6. Çocuklarda edebiyat zevkinin gelişmesi için katkıda bulunarak, estetik- beğeni ve seçme duygularının oluşmasının sağlanması,
7. Çocuklara türlü yaşantılar sunarak, yaşam deneyimlerinin zenginleştirilmesi,
8. Yaratıcı düşünmeye özendirilmesi, düş güçlerinin sınırların genişletilmesi,
9. Çocuğun dinleme, okuma anlatma ve yazma yeteneklerinin geliştirilmesi,
10. Çocukların değişik konu ve kavramları yansıtan kitaplarla tanıştırılarak ufukların, içlerinde uyumakta olan “ben”lerinin uyandırılıp, genişletilmesi (Kıbrıs, 2000: 18).

Gönen, çocuğun bulunduğu konumdan daha üst konumlara taşınması konusunda çocuk edebiyatının üzerine düşeni işlevlerini ve hedefini Kıbrıs'tan farklı olarak şöyle açıklar:

1. Sosyal-duygusal gelişimi gözönünde [göz önünde] bulundurmak Zihinsel gelişimi desteklemek ve buna yönelik eserler ortaya çıkarmak,
2. Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak,
3. Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek, uyandırmak,
4. Çocuk kitabı türlerini (hikâye, roman, masal, fabl, biyografi,[biyografi] fen kitabı, şiir, resimli kitap, çizgi roman) iyi örneklerle çocuğa tanıtmak (Gönen, 1998: 43-44).

Meseleye bir de Türkçe eğitimi açısından bakmak gerekir. Demirel, ilköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amacını, Milli Eğitim'in temel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak şöyle açıklar:

1. Öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak.
2. Onlara görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak.
3. Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek, onları Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçli, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek.
4. Onlara dinleme, okuma alışkanlığı ve zevkini kazandırmak, estetik duygularının gelişmesine yardımcı olmak.
5. Türli etkinliklerle öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmek. Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak.
6. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında, Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı sevmelerine yardımcı olmak.
7. Onlara bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmek (Demirel, 23.06.2010).

Bütün bu hedeflerin gerçekleşmesinde çocuk edebiyatı önemli bir işleve sahiptir. Çocuk edebiyatı çocuğa hayatı keşfettirerek, onun ruhunu besleyip hayal gücünü geliştirerek ona adeta öğrenmesi için bir oyuncak sunarak, ana dilini besleyerek, ona estetik bir haz vererek, yaratıcı etkinliklere, evrensel doğrulara

yönelterek, Türkçe dersinin gerçekleştirmek istediği hem genel hem de özel amaçlara ulaşılmasında başat işleve sahiptir.

İlköğretimin genel hedeflerini göz önüne alırsak şimdiye kadar çocuk edebiyatının çocuğa kazandırdıklarını özetlemiş gibi olacağız. Milli Eğitim Bakanlığı, çocuğa şunları kazandırmak ister:

“Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak, öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu yurttaşlar olarak yetiştirmek, *öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine, sosyal, kültürel, eğitsel, bilimsel, sportif ve sanatsal etkinliklerle millî kültürü benimsemelerine ve yaymalarına yardımcı olmak*, öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak, öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak kişisel sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için gerekli bilgi ve beceri, sağlıklı beslenme ve yaşam tarzı konularında bilimsel geçerliliği olmayan bilgiler yerine, bilimsel bilgilerle karar verme alışkanlığını kazandırmak, öğrencilerin becerilerini ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak, *öğrencileri kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, teknolojiyi etkili biçimde kullanabilen, planlı çalışma alışkanlığına sahip estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olarak yetiştirmek*, öğrencilerin ilgi alanlarının ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlamak, öğrencileri ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler olarak yetiştirmek, doğayı tanıma, sevmeye ve koruma, insanın doğaya etkilerinin neler olabileceğine ve bunların sonuçlarının kendisini de etkileyebileceğine ve bir doğa dostu olarak çevreyi her durumda koruma bilincini kazandırmak, *öğrencilere bilgi yüklemek yerine, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma yöntem ve tekniklerini öğretmek, öğrencileri bilimsel düşünme, araştırma ve çalışma becerilerine yöneltmek*, öğrencilerin, sevgi ve iletişimin desteklediği gerçek öğrenme ortamlarında düşünsel becerilerini kazanmalarına, yaratıcı güçlerini ortaya koymalarına ve kullanmalarına yardımcı olmak, *öğrencilerin kişisel ve toplumsal araç-gereci, kaynakları ve zamanı verimli kullanmalarını, okuma zevk ve alışkanlığı kazanmalarını sağlamak*, (Meb.gov.tr : 2010).

Çocuk edebiyatı, çocuğa millî ve evrensel değerleri tanıtır, sevdiren, kendiyi barışık, ailesi ve çevresiyle iyi iletişim kurabilen, toplumun sorunlarına duyarlı ve bu sorunlara farklı bakış açıları sunan bireyler yetiştirir, okuma zevk ve alışkanlığı kazandırır gibi yukarıda sayılan hedeflerin gerçekleşmesinde önemli bir görev üstlenir. Burada Milli Eğitim’in kazandırmak istedikleriyle çocuk edebiyatının kazandırdıklarının örtüştüğüne bir kez daha şahit olmaktadır.

Türkçe eğitiminin, Milli Eğitim’in genel ve özel amaçlarını, çocuk edebiyatının amaçlarını ve çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevini anlattıklarımız

çerçevesinde düşündüğümüzde çocuk edebiyatının eğitim içinde aktif bir rol alması gerektiğini söyleyebiliriz. İyi nitelikteki edebi ürünler, eğitim sürecinde çocuğa sevdirmeli, çocuğun bu ürünleri okuması teşvik edilmelidir. Çocuk edebiyatı ürünleri sadece Türkçe dersinde değil diğer derslerde de eğitici ve öğretici olarak kullanılmalıdır.

Çocuk edebiyatının eğitim içindeki işlevine değindikten sonra, çocuk edebiyatındaki türlere kısaca değinip asıl konumuz olan öykü türünü ve işlevini açıklamaya geçebiliriz.

5. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER ÖYKÜ TÜRÜ VE İŞLEVI

Her çocuğun ilgisi farklı olabilir. Kimi çocuk serüven kitapları severken, kimisi de polisiye kitapları tercih eder. Bazısı duygusal kitapları seçer bazısı ise kahramanlık konulu kitapları... Çocuk edebiyatı her çocuğun ilgi alanına seslenir. Her çocuğu kendine çeker, yeter ki doğru yönde kitaplar seçilsin. Çocuk edebiyatında türler, çocuğun ilgi alanını doyurabilecek genişliktedir. Bu türler şunlardır: Masal, fabl, destan, efsane, öykü, roman, biyografi, anılar, gezi yazıları, doğa ve fen olaylarını anlatan yapıtlar, şiirler, çocuk piyesleri, çocuk gazete ve dergi yazıları (Çelik, 2010, 214). Bu türleri, açıklamak maksadımızı aşar. Biz, araştırma konumuzla ilgili olan öykü türünü açıklamak istemekteyiz.

Oğuzkan, öyküyü şöyle tarif eder: “Belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılara hikâye denir. Bu yazılar bir tasarlama ürünü olabileceği gibi bir gözleme de dayanabilir” (Oğuzkan, 2001: 98). Kavcar ve Oğuzkan, öykünün en tanınmış ve kapsamlı tariflerini ele almışlardır: “Öykü, olmuş ya da olabilecek olayları anlatan kısa edebiyat eseridir. Öykü, insan yaşamından değişik kesitler sunan, bunu yere ve zamana bağlayarak yapan kısa yazı türüdür. Öykü, olayları ve kişileri tek yönüyle ele alıp anlatan, romandan daha kısa yazıdır.” Öyküyü romandan kısa yazıdır şeklinde tarif edenler de vardır. Böyle bir tarif de eksiktir çünkü “bir sayfalık öykü olabileceği gibi Beyhude Ömrüm gibi 212 sayfalık öykü de olabilir.” Burada kıtas “arıtılmış bir söylem” olmalıdır (Uçan, 2003: 73).

Bu tanımların sayısını daha da çoğaltmak mümkündür. Ancak, bu tanımların hiç birisi değişmez, kesin tanımlar değildir. Çünkü “toplumdaki gelişim ve değişim doğrultusunda yazınsal türler de gelişim ve değişim gösterirler” (Kavcar ve Oğuzkan, 1999: 30 -31).

Her öykünün bir yapısı ve bu yapıyı oluşturan unsurlar vardır. Öykünün düzenini, öyküyü oluşturan unsurlara değinmekle bu türü daha iyi anlamış olup bu türün işlevi hakkında daha rahat söz söyleme hakkına sahip olacağız. Öyküyü öykü yapan unsurlardan ilki olaydır.

Öykü, olaya dayalı türlerin tipik bir örneğidir. Genellikle uzun olmadığı için tamamının sınıf içerisinde incelenebilmesi olaya dayalı eserlerdeki öğelerden hemen hepsine yer vermesi bakımından ilköğretim okullarının her devresindeki Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek bir edebiyat türüdür (Cemiloğlu, 2001: 26).

Öykünün bel kemiği, iskeleti olan olay öyküde nakış gibi işlenir, örülür. Bir biriyle bağlantılı olan olaylar bir zincirin halkalarını meydana getirir. Her halkanın bir okuyucuya bir sunuluş şekli vardır. Olaylar “zamana bağlı olarak neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde” sunulur. “Olaylar dizisinin sunulmasında kişiler, mekân ve zaman işlevseldir. Olay dizisi sınırlı olduğundan hikâyeler, serim, düğüm ve çözüm olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır” (Gürel ve diğerleri, 2007: 108). Klasik anlayışa göre olaylar dizisini böyle üç bölümde inceleriz ancak modern öyküde olaylar dizisi kesin çizgilerle ayrılamamaktadır. Önemli olan öykünün sunuluş tarzıdır. Çocuğa öykünün olay örgüsünün bir sunuluşu olmalıdır. Eğitimimizde değişik stratejiler ve yöntemler kullanarak bunu yapabiliriz. Geleneksel anlayışla öykülerin çocuğa/öğrenciye sunulması öykünün çocuğa/öğrenciye kazandırdıklarını olumsuz yönde etkileyebilir. Bunun için çağdaş yöntemler ve eğitim ilkeleri kullanarak çocuğa/öğrenciye öyküleri sunmamız gerekir.

Yetişkin, öğretmen, çocuğun sezerek, keşfederek öğrenmesi için çocuğa öyküyü özetleyip sunmamalıdır. Çocuğun kendi çabasıyla öyküyü kavramasına olanak vermelidir. Öykünün yapısını anlatmayı da ebeveyn, çocuğa/öğrenciye yapmamalıdır. Anlatılan olayla ilgili olarak çocuğa yaptırılacak en önemli çalışma “onun özet halinde anlatırılması” yazdırılmasıdır. “Bu sayede öğrencinin, olay motiflerini sırasına göre anlatıp anlatamadığı izlenebileceği gibi, bu anlatırma değişik uzunluklarda sınırlandırılarak onların aktarmak istediklerini farklı boyutlara dökme becerileri de geliştirilmeye çalışılır” (Cemiloğlu, 2001: 26).

Öykünün olay dizisi eğitim hayatında kullanılabilir, onun üzerine etkinlikler yapılabilir. Cemiloğlu, bu konuda öykünün ilk defa okunurken, belirli bir yerinde, özellikle düğüm bölümünde kesilerek ondan sonraki gelişmelerin ne yönde olabileceği öğrencilere tahmin ettirilmesini, hayali senaryolar düzenlettilmesini sonra da öykünün tamamını okutarak öykünün çözüm bölümünün öğretilmesi tavsiye eder (Cemiloğlu, 2001: 27). Bu çalışmanın da çocuğun sezerek, keşfederek, yorum

yapıp, tahmin ederek öğrenmesini pekiştireceğini söyleyebiliriz. Özellikle kısa öykü uzun uzun anlatmadığı, vurgulayıp geçtiği, anıstırıp sezdirmediği, telkin edip okuyucuya yorum bıraktığı için araştırmamızı ilgilendiren 4 ve 5. sınıf öğrencilere kazandıracakları açısından tercih edilmelidir (Uçan, 2003: 77).

Öykünün ikinci temel unsuru kişilerdir. Öyküyü satranç oyununa benzetirsek kişiler de bu oyunun şahı, veziri, atı, fili, kalesi ve piyonlarıdır. Öykünün ana kişisine şah, yardımcı kişileri de sırasıyla vezir, at, fil, kale ve piyon olarak nitelendirebiliriz. Çocuk, bu oyun ve oyuncularla düşünür, oyunu kurgular, oyunu yürütür.

Öyküde kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri verilir. Öyküde kişiler iyi nitelikte olabileceği gibi kötü nitelikte olanlar da vardır. “İyilerle kötülerin savaşımında, çocuk, kötülerini yenen” kişilerle bütünleşmek ister. Kendini onun yerine koyarken içindeki iyi insanı geliştirmeye çalışır (Onaran, 2005: 456). “Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, öykünme ve özdeşim” kurarak okuduğundan yararlanır. Çocuk, özellikle bir ana kişi çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılan karmaşık yapılardan ve ilişkilerden uzak öykülerden daha çok yararlanır (Yalçın ve Aytaş, 2002: 32). Ancak bilinmelidir ki “Sekiz yaşının üstündeki çocuklar için yazılan kitaplarda artık kahramanların çok daha farklı ve zengin kişilik özelliklerine sahip olmaları gerekir” (Çılgın, 2007: 81).

Çocuğu öykü âleminin içerisine çekmek ona yaşanmış ya da yaşanabilir olayları özetlemek olur. Çocuğun yaşamadan tecrübe etmesi için öykü bir eğitim aracı olarak da düşünülebilir. Çocuğa bir eğitim aracı olarak öyküler sunulur ve öyküler üzerinde etkinlik yapılırsa öykünme ve özdeşim çocuğun kişiliğinde ve eğitim hayatında daha kalıcı olur. Çocuk öykünme ve özdeşim kurarak öyküden yararlanır. “Okuduğu ya da dinlediği bir öykünün kahraman ya da kahramanlarıyla kurduğu etkileşim, çocuğun yeni düşsel arkadaşlar edinmesini sağlar. Kendi gibi duyan, düşünen ve hareket eden ya da etmek isteyen başka çocukların da olduğunu ya da olabileceğini anlar. Güven duygusunu geliştirir.” Öyküdeki kişiler aracılığıyla çocuk başından geçebilecek olayları görür, “sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir, insan ve toplum yaşamını belirleyen kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincini oluşturur, insan yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezmeye başlar” (Sever, 2003: 64-65). “Özdeşleşme çocuğun

sosyal gelişimi açısından son derece önemlidir. Ve özdeşleşmenin gerçekleşebilmesi için örnek olarak sunulan kahraman ile çocuk arasında duygusal bir bağın oluşması gerekir” (Çılgın, 2007: 81).

Öyküdeki kişilerle özdeşleşen çocuk, kitabı sever. Öyküdeki kişilerle özdeşleşmesi için “çocuğun onun duygularını, özlemlerini, yaşadıklarını, tepkilerini anlamaya ihtiyacı vardır. Bu yüzden onların en hoşlandıkları yazarlar, çocukların başlarından geçenleri anlatanlardır” (Çılgın, 2007:131). “Çocukların eğlenme, keşfetme ve devinme gerçeği ile uzlaşan, bu gerçeğe uygun karakterlerle çocuğun karşısına çıkan kitapların, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakır. Özellikle, “iyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran,” kitaplar “okuma kültürü edinilmesi sürecinde önemli bir işlevi yerine getirir” (Sever, 2003: 65).

Öyküdeki kişilerin “çocuğun özdeşim kurabileceği, öykünebileceği özellikleri azaldıkça, çocuk-kitap etkileşimindeki verimin de düşme olasılığı yükselir.” Çocukların okuma-yazma becerisi, okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisini, elde etmeleri için iyi geliştirilmiş devingen karakterlere, çocuğa model olabilecek kişilere gereksinimi olduğu açıktır (Sever, 2003: 110).

Öykülerde işlenen insan faktörünü, öykülerin kazandırdıklarını, Kaplan, Hikâye Tahlilleri adlı eserinde şu şekilde ifade eder:

“Öyle sanıyorum ki hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu ‘genel’ olarak insan değil ‘özel’ olarak insandır, yani ‘şahsiyet’ ve ‘fert’ tir. Her insan ayrı bir dünya teşkil eder. Güzel hikâyelerde biz, belli zaman, belli mekânlarda yaşayan, kendine has bir dünyası olan ‘gerçek insan’ ile karşılaşırız. ... Başarılı küçük hikâyelerde de ‘gerçek insan’ birçok yönleriyle gözükür.

Her hikâyeci bize eseri ile hayatın ve insanın ayrı bir yönünü gösterir. Hikâye, anlaşılması son derece güç olan hayatın ve insanın içine adeta bir pencere açar. Günlük hayatta biz hayatı ve insanı dıştan görürüz ve pek az anını biliriz. Hikâyeci, bu dış görünüşün arkasındaki gerçekleri keşfeder. Güzel hikâyelerin hemen hepsinde, bilinmeyen bir gerçeğin ifşası vardır. Bütün sanat eserlerinde olduğu gibi, hikâyede de güzelliği temin eden bütünlük, ana fikir ile ayrıntı arasındaki münasebettir. Dil ve üslup, tek başına bir değer ve mana ifade etmez” (Kaplan 1986: 10).

Çılgın, öyküdeki kişilerin işlevini, çocuğa kazandırdıklarını şu şekilde açıklar:

“Çocuklara kendi problemlerini, arzularını keşfetme imkânı sağlar, yaşadıkları duygularda ve içinde buldukları durumlarda yalnız olmadıklarını gösterir. Dış görünüşlerinden memnun olmayan çocuklar, çekingen, utangaç, sıkılgan çocuklar,

ailelerinden sürekli yaramaz olduklarını işiten çocuklar, kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar benzer sorunlarla okudukları eserlerin kahramanlarının da karşı karşıya kaldığını görünce rahatlarlar ve değişik çözüm yollarını tanıma fırsatı bulurlar. Bunun yanında hikâyede... çocuğun sınırlı olan hayat tecrübelerine zenginlik katar. Yeni maceralar yaşatarak çocuğun ufkunu genişletir. Farklı insan tiplerini, farklı yaşayışları, başka ülkeleri ve kültürleri tanıtır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını anlamasına yardımcı olur ve topluma uyum göstermesini kolaylaştırır. Çocuğun mensup olduğu kültürü tanımasını sağladığı gibi milletin mazisini de öğretir” (Çılgın, 2007: 131).

Öyküdeki kişilerden eğitim içindeki etkinlikler, aktiviteler yoluyla yararlanabiliriz. Hem dersi zevkli, eğlenceli hale getirmek hem de çocukların okula karşı tutumlarını değiştirmek için öykülerdeki kişilerden faydalanabiliriz. Mesela öyküdeki kişilerin sınıf içinde davranışları tartışmaya açılıp, eleştirilebilir. Beyin fırtınası, münazara gibi yöntemlerle çocuğun kişileri doğru yargılaması, değişik açılardan düşünmesi sağlamış oluruz.

Öyküdeki unsurlardan diğeri zaman ve uzamdır. Edebi ürünlerde olay bir zamanda gelişir. “Kişilerin ruh hallerindeki değişimler de çoğu kez zaman unsuruna bağlı olarak belirginleşir.” Öyküler bir yönüyle zaman unsuru üzerine kurgulanmıştır. “Sanat eserlerindeki zaman kavramını iki boyutlu düşünmek ve çalışmaları ona göre yönlendirmek gerekir. Bunlar arasındaki birinci boyut, olayın ve olaylar zincirinin kapsadığı süre, ikinci boyut ise anlatılan tarihi dönem veya çağdır (Gürel ve diğeri, 2007: 111).

Eğitimde, öyküdeki zaman unsurundan faydalanarak öğrenciye yorumlama becerisi kazandırılabilir. Öyküde, olayları zamana bağlı olarak çözümleyen çocuk, öykünün yazıldığı zamanın kültürüne, tarihine, sosyal yaşamına şahit olup şahit olduklarını yaşadığı zamanla kıyaslayacak ve sonuçlar çıkaracaktır. Bu yolla “öğrenci tespitlerden belirli yorumlara gidebilme becerisi” kazanacaktır (Cemiloğlu, 2001: 29-30).

Olayın ve kişilerin rol aldığı, olaya bağlı olarak değişen ve olaya hazırlayıcı olan başat unsurlardan biri de “uzam”dır. Öyküde uzam, zaman, kişi bağlantısını kurabilen çocuk öyküyü daha iyi anlar. Uzamı yorumlayarak olayların anlaşılmasını sağlar. Öyküdeki uzamla yaşadığı uzam arasında mukayeseye girer. Böylece çevre duyarlılığı kazanır. Öyküdeki uzamları anlamaya çalışmak çocuğun dikkat süresini de artırır. “Bu yolla çocuğa ayrıntılara da dikkat etmesi gerektiği mesajı iletilmiş

olur. Öyküdeki uzamlar çok sayıda varlık ve eşya adına, bunların özelliklerine yer vereceği için de, dil bilgisi öğretimi açısından isim ve sıfat konusunun işlenmesine ve bunlarla ilgili tekrarların yapılmasına elverişlidir” (Cemiloğlu, 2001: 29-30).

Öykünün bir amacı da çocuklara mesaj vermektir. Çocuklar okudukları öyküden sezerek, keşfederek, yorumlayarak değişik mesajlar çıkarır. Sınıf içerisinde çıkarılan yorumlar karşılaştırılıp, tartışılırsa çocuklar “hem birbirlerinin görüşlerinden yararlanacaklar, hem de ufukları ve dünya görüşleri ile yorum güçleri genişleyecektir.” Ana fikir önerisi olarak ortaya çıkan görüşlerin birleştirilmesi, sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmaları için iyi bir örnek teşkil edecektir (Cemiloğlu, 2001 : 30).

Öykülerde belli bir **plan** vardır. “Plan, konu, kahraman ve temanın belirli bir düzen içinde çocuk kitabına yerleştirilmesidir.” Öyküde plan, ana fikir, konu ve kişilerle çok iyi bir şekilde sunacak tarzda oluşturulmalıdır. Yine öyküde plan tutarlı olmalı, olaylar tema ile konu arasındaki bütünlük sağlanarak plana yerleşmelidir. Anlatılan olaylar sürekli çocuğun ilgisini canlı tutacak biçimde yerleştirilirse, gereksiz ayrıntılardan kaçınılıp, ölçülü, rahat bir anlatım tercih edilirse öykü çocuğa eğitim içinde çok faydalı olur (Yalçın ve Aytaş, : 32). Eğitim içinde değişik etkinliklerle kullanılan, güzel bir plan dâhilinde hazırlanmış öykü, çocuğa düzeni, plan yapma ve kurma becerisini kazandırır. Öykü gibi olaya dayalı eserlerin planı ile öğrenciye kazandırılacak en önemli anlayış, öğrencinin yazıdaki planı görmesi ve kendini de planlı yazmaya teşvik etmesidir (Cemiloğlu, 2001: 31-32).

Öyküde plan konusunda yapılacak en iyi etkinlik düğüm bölümünün oluşmasından sonra, olayların muhtemel seyri konusunda yaptırılacak tahminlerdir. Başka nasıl bitebilirdi? sorusuna verilecek cevaplar, bu cevapların hikâyeye eklenmesi ile ilgili sözlü ve yazılı çalışmalar, önemli birer ders etkinliği”dir (Cemiloğlu, 2001: 32).

Öyküde **anlatım teknikleri** Türkçe'nin doğru ve düzgün kullanımına örnek teşkil eder. Öykü türünün anlatım tekniklerini eğitim içinde etkinlikler yaparak öğrenciye göstermek ve ona belli bir üslup kazandırmak, öğrencinin yaşam boyu kullanacağı etkili bir anlatımın kapılarını açar. Çocuğa kazandırılması gereken sözcük ve deyimlerle, söz kalıpları öyküden harekele verilebilir. Bilindiği üzere “Bir

dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözcüklüğü adı altında ele alınır.” Çocuğa söz varlığı ve cümle kuruluşu öğretilerek “dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de öğretmiş oluruz” (Aksan, 2002:13).

Çocuğun cümle kurma becerisi de öykülerdeki anlatım tekniğiyle kazandırılabilir. Öyküdeki cümleler değiştirilerek farklı bir konu için yazılabilir. Güzel ve etkili cümleler dikte ettirilebilir. Cümle ve paragraflar üzerinden türlü oyunlar kurgulanabilir. Böyle bir çalışma çocuk üzerinde oyun izlenimi bırakarak ilgiyi canlı tutacak, hem de bunu başaran öğrencinin kendine güven duymasına yardımcı olacaktır. Cümlelerin değişik unsurlarının birbirleriyle olan ilişkisini, cümleye kattıkları anlamı irdeleme ve karşılaştırma çalışmaları öğrencinin kelimelere olan hâkimiyetini artıracaktır (Cemiloğlu, 2001:32).

Unutmamak gerekir ki çocuk her konuyu idrak edemez. Ele alınan konular, çocuğun ilgi ve gereksinimleriyle ilişkilendirildiği ölçüde önem kazanır. Yazarın metni oluştururken çocuğa özgü bir yaşam durumu kurgulanmalıdır (Sever, 2003: 110). Çocuk öykülerinde konular, çocuk gerçekliğine uygun olmalı. Aynı kitap içindeki öyküler aynı yaş grubuna seslenmeli, metinler özgün olmalıdır (Akal, 2005: 4). Çocuk öykülerinde “çocuğu bilimsel düşünceden uzaklaştıracak, çağ dışı anlayışlara sürükleyecek, çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı yaratabilecek konulara yer verilmemelidir.” İnsanların kötü huyları da öykülerde eleştirilmelidir (Ateş, 1998: 257).

Öykü, “üç-beş sayfada çocuğa bir dünya kurar ve kurduğu bu dünyada çocuğun ruhsal gelişimine katkıda bulunurken, onun heyecanlarını, coşkularını besler. Bir doğruyu, iyi hasletleri, didaktikliğe düşmeden bir oyun halinde ona sunar.” Özetle öykü, çocuk edebiyatının genel işlevlerinden olan zevk ve tat alma, hayal dünyasını geliştirme, hayata hazırlama işlevini de yerine getirir (Tosun, 2005: 214).

Öykünün işlevini Oğuzkan da şöyle belirtir:

“Çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık

kazanmasına yardımcı olur; böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır. Bunun dışında, hikâyeler çocukların kendi ülkelerindeki insanları geçmişleriyle tanımalarını kolaylaştıracağı gibi onlarla başka kıta ve ülkelerde yaşayan insanlar üzerine bilgi ve görüş kazandırır. Okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesinde, dolayısıyla boş zamanların yararlı biçimde geçmesinde yararlıdır” (Oğuzkan, 2001: 98-99).

Görüldüğü gibi öykü, bilgi sunma, bakış açısı sunma ve estetik yaşantılar sunma, şeklinde işleve sahiptir. Öykülerde bilgi sunmak didaktik yolla değil sezdirme ve hissettirmeyle olur. Büyüklerin yaşantılarından, yaşamla ilgili deneyimlerinden kesitler, çocukların yaşam deneyimleri de zenginleştirir. “Örnek yaşantılar çocukların türlü durum ve olaylarla ilgili olarak yorum yapabilme yeteneklerini de geliştirirler (Kıbrıs, 2000: 123-124).

Aslında bilgilendirme, eğlendirme, zevk verme, çocuğu hayata hazırlama, ruhsal gelişimine yardımcı olma, merak ve heyecan duygusu verme edebiyatın temel ilkeleridir. Bu ilkeler çocuk edebiyatı açısından da geçerlidir. “Çocuk öykülerinin çocuğu yönlendirmek, biçimlendirmek, hayatı doğru (ya da istediğimiz gibi) algılamasını sağlamak amacıyla kurgunun (fiction) devreye sokulmasından ibaret” olduğunu belirtmekte fayda vardır (Tosun, 2005: 214).

Öykü çeşitlerinden “**hayvan hikâyeleri**”ni ele alalım. Hayvan öyküleri “hayvanların hayatını sağlam gözlemlere ve dikkatli incelemelere dayanarak bir öykü çerçevesinde anlatan eserler”dir (Oğuzkan, 2001: 99-101). Çocuklar bu öyküleri heyecanla, merakla okurken, hayvanları tanıyacak, hayvan sevgisi kazanılacaktır. “**Mizahi hikâyeler**”, çocukların doğal ihtiyacı olan gülmek, eğlenmek ve hoş vakit geçirmek için yazılan öykülerdir. Bu tarz edebi ürünler çocuğun eğlenme ihtiyacını karşılar, çocuğa ders verir, düşünmeyi teşvik eder. En önemlisi de “çocuğa okumayı sevdiren kitapların başında mizahi metinler gelir” (Oğuzkan, 2001: 99-101). Mizahi öyküler, soyut düşünme becerisinin geliştirilmesi için de yararlıdır (Çılgın, 2007: 132).

Çocukların hareket ve heyecan ihtiyacını “**serüven (macera) hikâyeleri**” karşılar. “Bu tür eserlerde hayale, entrikaya, tehlikeli ve esrarlı olaylara, ruhsal gerilimleri yansıtan durumlara ve beklenmedik sonuçlara geniş yer verilir” (Oğuzkan, 2001: 102). “Hayal gücünü zenginleştiren ve okurda uyandırdığı merak duygusu ve heyecan dolayısıyla okuma alışkanlığı kazandırmada etkili olan bu tarz

eserlerin “okuma hızını artırıcı” bir katkısı vardır.” Bu tür öyküler “özellikle 10-12 yaş arasındaki çocukların ilgisini çekerler (Çılgın, 2007: 133).

Çocuklarda yurt ve ulus sevgisini uyandırmaya ve geliştirmeye, ulusal bilinci güçlendirmeye yarayan “**tarihi hikâyeler**” tarihi kişilerin yakından tanınması ve anlaşılmasına imkân sağlar (Oğuzkan, 2001: 105). Bu tür öyküler “çocuğu geçmişe götürür, ona tarih bilinci, milli bilinç, vatan sevgisi, bağımsızlığın ve hür yaşamının önemini telkin eder.” Öncelikle kendi milletinin mazisini öğrenen çocuk, üstüne bastığı toprağın gerçek anlamını idrak edecektir. Geçmişte yaşananlardan ibret alarak geleceğin daha sağlam ve sağlıklı şekillenmesini sağlayacaktır. Tarihi öyküler, “sosyal bilgiler ve tarih derslerinde sözü geçen olay ve kişileri öğrencilerin daha iyi anlamasına yardımcı olurlar” (Çılgın,2007: 133). Serüven öykülerinin “verdiği zevk ve heyecanı” bu tür eser de verirler (Oğuzkan, 2001: 105).

Çeşitli ülke ve kentlerin doğal güzelliklerini, türlü insan topluluklarının değişik yaşayışlarını ve önemli uygarlıkların birtakım ilginç yönlerini bir öykü çerçevesinde anlatan eserler olan “**gezi öyküleri**” çocukların değişik yerler ile ilgili merak ve ilgilerini karşılar (Oğuzkan, 2001: 106).

Çocuğa doğrudan nasihat vermektense onu fantastik bir dünyanın içine sokup eğitmeyi hedefleyen “**fantastik hikâyeler**” “çocukların hayal dünyalarını genişletir ve onların eğlenceli zaman geçirmesini sağlarlar.... Çocuğun düşünen ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen, kendi kararlarını verip bunun sorumluluğunu üstlenebilen bağımsız bir birey, bir şahsiyet olarak yetiştirilmesi” bu tür öykülerle olur (Çılgın, 2007: 134).

“Yaratıcı düşünceyi harekete geçirici ve bilimsel araştırma konusunda teşvik edici bir fonksiyona sahip” olan “bilim kurgu” öyküleri, çocukta eleştirel düşünmeyi, araştırma yapmayı kamçılar. Fen bilgisi ve sosyal bilimler üzerinde motivasyon sağlar. “Bağlantı kurma becerisi de kazanırlar. Sebep sonuç ilişkisini kavrama özellikle çocuğun tarih derslerinde, verilen bilgileri kavramasını kolaylaştıracaktır” (Çılgın, 2007: 135). Ateş, kavramların bilim kurgu türü aracılığıyla çocuklara sunulduğunda daha yararlı olacağı görüşündedir (Ateş, 1998: 257).

“Aile, ev, okul veya sokaktaki ilişkileri konu edinen” çocukta “sevgi, öfke, acıma, nefret gibi duygular” uyandıran öyküler “**duygu ağırlıklı**” öykülerdir (Çılgın,

2007: 132). “Bu tür eserlerde olaylar, kişilerin davranışları ve tüm insan ilişkileri çocuklarda sevgi, acıma, kızgınlık veya tikslenme vb. duyguları uyandıracak biçimde işlenir” ve çocuğa bu tür duyguları tattırır. Bu tür öykülerde “içli ve duygulu bir dil kullanılır” (Oğuzkan, 2001: 104). Bu tür öyküler çocukların direkt duygularına hitap ettiği için, duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında olumlu ve kalıcı değişiklikler sağlar.

Duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında olumlu ve kalıcı değişiklikler olması için çocuk öykülerinde bulunması gereken şu özelliklerin öğretmen ve velilerce dikkate alınması gerekir:

- 1.Çocuklara verilecek öykülerde konular çocukların ilgi alanlarına uygun olmalı, politik ve açık, tahrik edici cinsel konular işlenmemeli,
- 2.Öğrenciyi güdeleyici, ilgi uyandırıcı, sürükleyici ve okumaya kışkırtıcı olmalıdır, bunun için de yazının iç planlamasında gerilim ve gerilimi oluşturan öğeler, olaylar iyi ayarlanmış olmalı,
- 3.Olaylar çocuğun düşünsel dünyasına uygun olmalı, karmaşık ilişkiler, uzun, bıktırıcı tanımlar ve betimlemelerden oluşmamalı, cümlelerdeki sözcük sayıları çocuğun yaşına uygun olmalı,
- 4.Öyküler aşırı öğretici, öğüt verici olmamalı, olayların içinde, insanlar olayları yaşayarak bu dersi ya da deneyimi kendileri çıkarmalı,
- 5.Resimler, konulara uygun olmalı, öyküler çok uzun olmamalı, kitabın iç dizaynını çocuğu yormamalıdır (Güleryüz, 2006: 267).
- 6.Somut, doğru, fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar. Özellikleri iyi anlatan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (şahıslar, kahramanlar) Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım,
- 7.Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlenmeleri Kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler veya konuşmalar, olmalıdır (Oğuzkan,2001:109).
- 8.Bölümler ve paragraflar çok uzun olmamalı, anlatım ve betimlemeden çok konuşmalara yer verilmiş olmalıdır.
- 10.Güldürü ögesine aşırılığa ve kabalığa kaçmayacak biçimde yer verilmiş olmalıdır (Kıbrıs, 2000: 124).
11. Çocuk hikâyeleri... yazılırken milli kültür değerleri, toplumun ahlak kuralları, gelenekleri göz önünde tutulmalı, ... çocuklara Atatürk, yurt, doğa, aile sevgisi; dürüstlük, iyilikseverlik, çalışkanlık aşılamalıdır (Akal, 2005: 4).
12. Yazılan öykülerin çocukların yaş seviyesine uygun olmakla birlikte, kurgusu sağlam olmalı, gereğinden fazla abartılardan ve çocuksu anlatımlardan uzak durulmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2002 :127).

Öykü türünün Türkçe eğitimine katkısı ve işlevi büyüktür. Okuma anlama yazma ve dinleme gibi temel becerileri geliştirmeyi hedefleyen Türkçe eğitiminde öykü türünden faydalanmak gerekir. Çocuk öyküyü okuyarak okuma ve anlam becerisine nasıl katkıda bulunur? sorusunun cevabını şimdiye kadar yazdıklarımız ölçüsünde şöyle genişletebiliriz.

Öyküyü okuyan, okuyucu/çocuğun ilgi ve zevkini artar. Öykü okuyanın dikkatli, neden sonuç içinde okuma becerisi gelişir. Sınırlı hayat tecrübesi zenginleşir, türlü insan tipleri üzerine düşünmesine imkân sağlar. Gelişmekte olan değer yargılarına açıklık getirir. Çocukların içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortama uymalarını sağlar. Geçmişini tanır, başka ülkenin geçmişini tanıdığı gibi ona ilgi duyar. Okuma becerileri gelişir. Olayları zamana bağlı olarak neden sonuç içinde sunar. Çeşitli mekânları tanıtır ve çevre duyarlılığı kutsal mekânlar ve vatan kavramı üzerinde yoğunlaşır. Duygusal ve zihinsel olarak etkilenir özellikle öykünün sonunda ruhen rahatlar. İyi doğru olmayı, kabul edilmiş değerleri benimser. Yaratıcılığı gelişir, sorgulama yeteneği artar. Kişi kadrosu hayvanlardan oluşan eserlerle hayvan ve doğa sevgisi kazanır. Kendisine iyi model edinir, haklının yanında haksızın karşısında olmayı prensip edinir. Hayal dünyası genişler, yeni yerleri gezmiş, görmüş gibi olur, mekân bilinci kazanır. Vurgu ve tonlamaya dikkat eder. Dikkatli okumayı öğrenir. Edebi türlere ilgi duyar. Yeni kelime, kavram, deyim, atasözü, deyiş kazanır. Mecazlı söyleyişi tanır. Zamanın insan için değerini anlar, tarih bilinci gelişir, diğer dersleriyle ilgili bağlantılar kurmasını öğrenir. Yeni cümle şekillerini tanır. Atatürk, yurt aile sevgisi; dürüstlük, iyilikseverlik, çalışkanlık kazanır. Milli kültür değerlerini, toplumun ahlak kurallarını, geleneklerimizi öğrenir. Estetik haz verir, bilimsel olmayı teşvik eder. Eleştirel ve yaratıcı düşünceyi edinir.

Çocuk öyküyü dinleyerek neler kazanır, öykünün bu konuda çocuğa işlevi nedir? sorusunu şimdiye kadar yazdıklarımız dayanarak özetleyelim:

Öykü dinleyen dikkatli, neden sonuç içinde dinleme becerisi gelişir. Sınırlı hayat tecrübesi zenginleşir, türlü insan tipleri üzerine düşünmesine imkân sağlar. Gelişmekte olan değer yargılarına açıklık getirir. Çocukların içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortama uyar. Geçmişini tanır, başka ülkenin geçmişini tanıdığı gibi ona ilgi duyar. Olayları zamana bağlı olarak neden sonuç içinde sunar. Çeşitli

mekânları tanıtır ve çevre duyarlılığı kutsal mekânlar ve vatan kavramı üzerinde yoğunlaşır. Duygusal ve zihinsel olarak etkilenir özellikle öykünün sonunda ruhen rahatlar. İyi doğru olmayı, kabul edilmiş değerleri benimser. Yaratıcılığı gelişir, sorgulama yeteneği artar. Kişi kadrosu hayvanlardan oluşan eserlerle hayvan ve doğa sevgisi kazanır. Hayal dünyası genişler, yeni yerleri gezmiş, görmüş gibi olur, mekân bilinci kazanır. Vurgu ve tonlamaya dikkat eder. Yeni kelime, kavram, deyim, atasözü, deyiş kazanır. Mecazlı söyleyişi tanır. Zamanın insan için değerini anlar, tarih bilinci gelişir, diğer dersleriyle ilgili bağlantılar kurmasını öğrenir.

Çocuk öykü yazmaya çalışarak neler kazanır, öykünün bu konuda çocuğa işlevi nedir? sorusunu şimdiye kadar yazdıklarımız dayanarak cevaplayalım:

Öykü yazmanın dikkatli, neden sonuç içinde yazma becerisi gelişir. Sınırlı hayat tecrübesi zenginleşir, türlü insan tipleri üzerine düşünmesine imkân sağlar. Gelişmekte olan değer yargılarına açıklık getirir. Çocukların içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortama uymalarını sağlar. Geçmişini tanır, başka ülkenin geçmişini tanıdığı gibi ona ilgi duyar. Olayları zamana bağlı olarak neden sonuç içinde sunar. Çeşitli mekânları tanıtır ve çevre duyarlılığı kutsal mekânlar ve vatan kavramı üzerinde yoğunlaşır. İyi doğru olmayı, kabul edilmiş değerleri benimser. Yaratıcılığı gelişir, sorgulama yeteneği artar. Hayal dünyası genişler, yeni yerleri gezmiş, görmüş gibi olur, mekân bilinci kazanır. Vurgu ve tonlamaya dikkat eder. Telaffuz hatalarını, imla hatalarını, anlatım bozukluğunu düzeltir. Edebi türlere ilgi duyar. Yeni kelime, kavram, deyim, atasözü, deyiş kazanır. Mecazlı söyleyişi tanır. Zamanın insan için değerini anlar, tarih bilinci gelişir. Anlatımı zenginleştirir. Yeni cümle şekillerini tanır. Yazma ve anlatma özellikleri zenginleşir. Hitabeti öğrenir.

İyi bir üslup kazanır. Olay akışını aktarmayı beceri haline getirir. Hayat tecrübesini hayatına, yazı ve anlatımına tatbik eder. Yeni öğrendiği cümle şekillerini yazma ve anlatma aktivitelerine dâhil eder. Eleştirel ve yaratıcı üslup kazanır. Anlatılanlar daha düzeyle ve kendini dinleten nitelikte olur. Açık, sade ve anlaşılır bir dil edinir. Doğru imla ve anlatıma sahip olur.

Çocuk edebiyatında öykü türü ve işlevine değindikten sonra öğrencilere anket çalışmamızda uyguladığımız Gülten Dayıoğlu'nun öykülerine geçebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖYKÜLER VE ÇÖZÜMLEMELER

Öyküyü olay örgüsü, uzam, zaman, dil ve anlatım gibi birçok özellik bakımından inceleyebiliriz. Biz anketimizdeki öyküleri geniş olarak incelemedik çünkü böyle yaparak maksadımızın dışına çıkmış olacağız. Ankete kattığımız öyküler Gülten Dayıoğlu'nun *Neşeli Boyacı* (Dayıoğlu, 2002: 6-19), *Azat Kuşu* (Dayıoğlu, 2002: 6-14), *Gökçen Kız Çeşmesi* (Dayıoğlu, 2002: 27-35), *Annemin Turpları Ninemin Salataları* (Dayıoğlu, 2002: 23-36) adlı öykülerdir. Bu dört öyküden “çalışmak”, “yılmadan çalışmak”, “işini zevk alarak yapmak”, “mecburiyetten çalışmak”, “alın teriyle çalışmak”, “helal para kazanmak”, “dürüstlük”, “yalan dolanla para kazanmak”, “üreticilik”, “yetinmeyi bilmek”, “can sıkıntısı”, “insanlara faydalı olmanın mutluluğu”, “yardımlaşmak”, “iyilik”, “fedakârlık” yazma konuları çıkartılmıştır. İki ankette bu yazma konularıyla ilgili öyküler okutulmadan öğrencilerin görüşleri alınmış, ikinci ankette de öyküler okutulduktan sonra öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Öyküleri okumayanlara bilgi vermek amacıyla, öyküleri genel bir çözümleme yaptık. İlk olarak çözümleme yaptığımız öykü Gülten Dayıoğlu'nun *Neşeli Boyacı* adlı öyküsüdür.

1. “NEŞELİ BOYACI” ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ

Erhan, beşinci sınıfı henüz bitirmiştir. Erhan'ın sekiz kardeşi olup ailesi geçim sıkıntısı içindedir. Erhan eve katkıda bulunmak için kundura boyamaya ailesiyle karar verir. Erhan, bir sabah erkenden işe çıkar, boyacı çocukların iş tuttuğu yere gelir ve boyacı çocukların yanına oturmak ister.

Boyacı çocuklar onu yanlarında istemezler. Erhan'ın hevesi kırılır gibi olsa da istasyon çevresinde yeni bir yer arar. Erhan, on beş gün sırtında sandık, istasyonun oralarda dolaşır durur; günlerce tek kuruş kazanamaz. Erhan ümidini yitirmez ve nihayet istasyonun arkasında fırınla gazetecinin arasında, koca bir çınarın altına tezgâhını kurmaya karar verir. Dördüncü gün ilk müşterisi bir polistir. Erhan polisin ayakkabılarını öyle güzel boyar ki ertesi gün, başka polisler de gelirler. Erhan'ın

kazancı henüz öğlen azığını bile karşılamaz. Üstelik öteki boyacılar, sözleriyle Erhan'ın hevesini kırmaya çalışırlar. Erhan kimsenin lafına kulak asmaz. O, sadece işini geliştirmekle meşguldür. Erhan boya sandığının yüzüne, çiçek ve kuş resimleri çizer okuldan kalma sulu boya ile çizdiği resimleri boyar, sandığı artık ilgi çekicidir. Polis ağabeylerinin de içini açan sandık övgüler alır. Giderek, başka müşteriler de benzer görüşlerle Erhan'ı yüreklendirmeye başlarlar. Erhan şevklenir. Ağabeyinden kafesiyle ödünç aldığı bir çift saka kuşunu çalıştığı yerdeki çınara asar. Havalar soğuyuncaya dek, bu kuşlar neşeli cıvıltılarla öterek Erhan'a müşteri kazandırır.

Erhan, para kazanmaya başladığında parasını iyi değerlendirir. Parasının bir kısmını ev giderlerine katsın diye annesine, bir kısmını da ilkokula giden kardeşlerine, ayırır. Yeterince para edince, küçük bir radyo alır. Kış bastırmak üzereyken kafesin yerine radyoyu asar.

Ayakkabı boyatanlar Erhan'dan çok memnundurlar. Müşteriler bir yandan ayakkabılarını boyatırken bir yandan Erhan'ın radyosundan maç sonucu ya da haberlerin özetlerini öğrenirler. Halk ona "Neşeli Boyacı" adını takmıştır. Çünkü Erhan işini büyük bir keyifle yapmaktadır.

Kış bastırınca, Erhan ağaç dallarına naylondan bir tente yapar. Annesi Erhan'a yünden, çoraplarla içlik ve kazak örür; istasyondaki boyacı çocuklar ise kötü havalarda işi bırakmak zorunda kalırlar.

Bir gün, istasyondaki çocuklardan Boyacı Bekir, yanına gelir. Erhan Bekir'i dostça karşılar. Bekir kış nedeniyle işlerin istasyonda kötü gittiğini gecekondularının borcunu ödemek zorunda olduğunu çekinerek anlatır. Erhan, Bekir'in iş istediğini anlar. Önce onun kendiliğinden gitmesini bekler çünkü kendisini istasyonda çalışmasını istemeyip oradan kovan çocukların arasında Bekir de vardır. Vicdanı Bekir'i kovmaya elvermez onu yanına alır ve birlikte çalışmaya başlarlar. Çok geçmeden, çınarın çevresine beş boyacı daha yerleşir. Erhan onlara da ses çıkarmaz.

Baharla birlikte öteki boyacılar, yeniden istasyonun oraya dizilirler. Bekir, Erhan'dan ayrılmaz. Erhan askere gidinceye dek, bu işi sürdürür. İki yıl sonra, askerden dönen Erhan Çınarın altında küçük bir çocuk görür. Bu çocuk Bekir'in kayınbiraderidir. Bekir inşaatlarda duvar boyacılığı yapmaya başladığından işleri bu

çocuğa devretmiştir. Küçük çocuğun ideali ise “Neşeli Boyacı” olmaktır çünkü hala müşteriler “Neşeli Boyacı”yı sevip sormakta onu hala anmaktadır (Dayıoğlu, 2002: 6-19).

1.1. ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Neşeli Boyacı öyküsünü dört ve beşinci sınıf öğrencileri zorlanmadan keyifle okumuştur. Yaptığımız alan araştırmasında öğrenciler bu öyküyü takılmadan anlamışlar, özümsemişlerdir. Bu da öykünün dört ve beşinci sınıf öğrencileri için rahatlıkla okutulabileceğinin göstergesidir. Öyküde cümleler kısa ve sağlam yapıdadır: “Erhanlar sekiz kardeştiler. Erhan beşinci sınıfı bitirmişti. Ailesi geçim sıkıntısı içindeydi” gibi... Öyküdeki diyalogların yeterince olması okuyucunun zihnini canlı tutmuştur. Öyküde, çocuğa görelilik ve çocuksu öğelere yer verilmiştir.

1.2. ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ

Yapılan kötülüğe karşın gösterilen iyiliğin, fedakârlığın ve yardım severliğin modelini bu öyküde görmekteyiz. İstasyondaki boyacılar Erhan’ı çalıştığı yerden kovmuşlardır. Erhan ise tüm masumiyeti ve temizliğini bir başka ifadeyle kötü duygulardan arınık hali ile kendisini kovanlara kucak açmıştır. Çocuktaki saflığı, masumiyeti, iyilikseverliği bu öyküde görmekteyiz.

“Neşeli Boyacı”, azimli çalışmanın, alın terinin, işini zevk alarak yapmanın, sonucunda işini geliştiren ve işe ihtiyacı olanlara olanak sunan Erhan’ın öyküsüdür. Bu öyküde, çaresizlik, ümitsizlik reddedilir. Öyle ki Erhan on dokuz gün sonra ilk müşterisini boya sandığına alır. O zamana kadar tek kuruş kazanmaz. Yine de Erhan yılmadan işini geliştirir. Boya sandığını cıvıl cıvıl yapar, saka kuşuyla ve radyoyla müşteriye kendine çeker. Öykü de alın teriyle, helal para kazanan Erhan’ın etrafına saçtığı neşe de görülür. Erhan, kendisini istasyondan kovan Bekir’e kışın yanına alarak iş ortamı sağlaması başka bir anlamda gelirine ortak etmesi yapılan fedakârlığı, iyiliği ortaya koyar. Bu öykü yine yardım etmenin mutluluk verici olduğunu, fedakârlık ve iyilik yapmak gerektiğini okuyucuya iletir.

2. “AZAT KUŞU” ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ

Yoksul bir köylü çocuğu olan İdris, yeni geldiği büyük kentte yükçülük yaparak para kazanır. İdris, pazaryerinde yükçülük yaptığı esnada adına Azat kuşu adı verilen sakacık kuşu satan başka bir satıcı çocukla karşılaşır. Kuşçu Çocuk, İdris’i kuşu alıp azat ederse cennetlik olacağı vaadiyle kandırır. İdris, kendisinin neden azat etmediğini sorar. Kuşçu Çocuk, İdris’e kedinin pençesinden kuşu kurtardığını, kendisinin aç olduğunu, para kazanması gerektiğini söyleyerek İdris’i kuşu satın alıp azat etmeye ikna eder. İdris “Azat buzat, beni ahrette gözet” diyerek kınalı başlı, sakacık kuşunu gökyüzüne doğru salıverir.

İdris bir hafta sonra Kuşçu Çocuk’la bir kez daha karşılaşır. Çocuğun elindeki kınalı başlı, sakacık kuşunu görür ve çocuğu kolundan tutarak sorgular. Kuşçu Çocuk kırlarda tuzak kurarak yakaladığı kuşları önce evine alıştırır, sonra belli yerlerde durup satar. Satarken, alıcısına göre türlü türlü yalanlar uydurur. İdris’in azat edip salıverdiği kuşu, Kuşçu Çocuk o gün birçok kişiye satmıştı. Kuşçu Çocuk, yoksul olduğunu para için bu işi yaptığını bu işi ona hapishaneden yeni çıkmış komşusunun öğrettiğini İdris’e itiraf eder.

İdris, Kuşçu Çocuk’un kendisi gibi yükçülük yaparak korku ve utanç olmadan daha rahat ve dürüst yaşayabileceğini öğütler. Kuşçu Çocuk iç rahatlığıyla İdris gibi dürüst bir iş yapmaya karar verir. Kuşçu Çocuk’la İdris bir küfe almak üzere el ele kalabalığa karışırlar (Dayıoğlu, 2002: 6-14).

2.1. ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Azat Kuşu öyküsünü dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin zorlanmadan keyifle okudukları gözlemlenmiştir. Yaptığımız alan araştırmasında öğrenciler bu öyküyü takılmadan anlamışlar, özümsemişlerdir. Bu da öykünün dört ve beşinci sınıf öğrencileri için rahatlıkla okutulabileceğinin göstergesidir. Öyküde cümleler kısa ve sağlam yapıdadır: Ne kuşu bu? Azat kuşu. Bizim köyde buna sakacık derler. Satıyor

musun? Öykü tamamen diyalog üzerine kurulmuştur. Bu da öyküye canlılık vermiş ve hareket katmıştır. Çocuğa görelilik ve çocuksu öğelere yer verilmiştir.

2.2. ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ

Öykü dürüstlüğü temel alır. Yalan dolanla para kazanmanın, haksız kazancın kötü olduğunu vurgulayan bir öyküdür. Öyküde Kuşçu Çocuk, yalan dolanla para kazanırken İdris onu doğru yola sokmayı başarır. Kuşçu Çocuk, esasında kötü değildir kötü olan komşusunun gittiği yoldan gitmiştir. Öyküde insanın temiz ruhlu olduğu, ancak dikkat edilmezse bu pak ruhun kirlenebileceği anlatılır. Herkes hata yapabilir, yanlış yola sapabilir. Herkesin İdris gibi bir kurtarıcısı olmayabilir. Ancak İdris gibi arkadaşlarımızı doğru dürüst yola çekmek için gayret etmemiz gerekir, mesajı öyküde işlenir. Karşılıksız yardım etmenin, dürüstlüğün modelidir İdris. Alın teriyle çalışmanın huzur verici olduğu öyküde vurgulanır.

3. GÖKÇEN KIZ ÇEŞMESİ ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ

Gökçen Kız bacakları tutmayan, gün boyunca yalnızlıktan bunalan; ikide bir sakatlığını düşünüp dertlenen biridir. Harman sırasında köydeki tüm çocuklar, ana babalarına yardım ederlerken Gökçen Kız, güneş doğmadan evden çıkan ana babası ve kardeşlerini güneş batıncaya dek, yarı aç yarı tok, köye dönmelerini bekleyen biridir.

Gökçen Kız'ın durumuna üzülen annesi ona, örmesi için harmandan bir demet buğday sapı getirir. İşsizlik can sıktığını, bunalıtığını kızına salık verir.

Gökçen Kız, önce buğday saplarına aldırılmaz sonra buğday saplarından süs eşyası örmeye başlar. Gökçen Kız, mısır gömleğinden seccade ve sepet örmeyi ninesinden öğrenmiştir. Ninesinin önceleri söylediği “ayakların yoksa ellerin var, çevrene yararlı olmaya çalış,” sözleri kendisinde çalışmaya kuvvet uyandırır.

Herkes, Gökçen Kız'ın yaptıklarına gülüp geçse de O, istekle süs sepeti ve nazarlık örmeye devam eder. Ördüklerini de sokak kapısının tokmaklarına asar.

Gökçen Kız'ın köylerinin yakınında tarihi bir kalıntı vardır. Burayı gelen gezginlerden bir kadın Gökçen Kız'ı fark eder ve ördükleri süs eşyalarından alır. O günden sonra Gökçen Kız, yalnızlıktan ve can sıkıntısından kurtulur.

Gökçen Kız, el becerisini geliştirir. Yaptıklarını yol kavşağındaki söğüdün altında sergilemeye başlar ve buradan çok para kazanır. Artık sakatlığını düşünüp dertlenmeye fırsat bulamaz.

Ertesi yaz, Gökçen Kız ile birlikte, başka çocuklar da elişi yapmaya başlar. Gökçen Kız, hepsine yol gösterip yardım eder.

Birkaç yıl sonunda Gökçen Kız'ın yol kavşağındaki küçük sergisi, büyük bir dükkân olur. Satıştan elde edilen paranın bir bölümünü elişlerini yapan çocuklara; bir bölümü de köye kalmaktadır. Bir süre sonra köye kalan paralarla elektrik üretici alınır ve köylüler, petrol lambasından kurtulup elektrik ışığına kavuşur. Yine biriken paralarla köye içme suyu getirilir ve köy meydanına güzel bir çeşme yapılır (Dayıoğlu, 2002: 27-35).

3.1. ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Gökçen Kız Çeşmesi öyküsünü dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin zorlanmadan keyifle okudukları gözlemlenmiştir. Yaptığımız alan araştırmasında öğrenciler bu öyküyü takılmadan anlamışlar, özümsemişlerdir. Bu da öykünün dört ve beşinci sınıf öğrencileri için rahatlıkla okutulabileceğinin göstergesidir. Öyküde cümleler kısa ve sağlam yapıdadır. Öyküde diyaloga yeterince yer verilmiştir.

3.2. ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ

Öykü, iş yapmadığı için, sabahtan akşama kadar ailesini evde beklemekten sıkılan, yalnızlaşan ve hayata küsen Gökçen Kız'ın hayata yeniden tutunmasının öyküsüdür. Gökçen Kız, hayata boş boş bekleyerek, sakatlığına üzülen yaşmaya devam etseydi köyün çocuklarına el becerisi öğretemeyecek yine köyüne elektrik, su getiremediği gibi çeşme de yaptıramayacaktı. Sakat bir kızın, önce kendisine sonra köydeki çocuklara ve nihayet köye sağladığı yarar umudu tükenmiş olanlara umut

vermekte, daima hayatta tutunacak bir dalın olabileceğini göstermektedir. Bu öykü karamsarlığın, kötümserliğin boş durmaktan olduğunu herkese göre yapılacak iş olduğunu okuyucuya iletmektedir. Üretmenin değerine, boş durmanın can sıkmaktan başka bir işe yaramadığına, çalışmanın ruhu rahatlattığına öyküde model kişilerle tanık olmaktadır. Görebilen için insanın çevresinde hazine yatar. Gökçen Kız, bu hazineyi, cevheri keşfetmiş model biridir. Şüphesiz, insanın çevresine farklı bakmayı öğrenmesi için tecrübeye ihtiyacı vardır. Gökçen Kız, ninesinin kendisine kazandırdığını kullanır, annesinin yol göstericiliğine uyar. O hayat tecrübesini kullanarak gelişir. Aynı fikri okuyucu da hissetmektedir.

4. ANNEMİN SALATALARI NİNEMİN TURPLARI ADLI ÖYKÜNÜN OLAY ÖRGÜSÜ

Gülcanlar, Pendik yakınlarında güzel bir köyde yaşıyorlar. Gülcan'ın babası pazarcı olup bahçelerinde yetişen sebzeleri, salatalıkları, meyveleri, çevre pazarlarda satarak geçimini sağlar.

Bir gün, Gülcan'ın babası Pazar dönüşünde kamyonun tepesinden düşer ve uzun süre hastanede yatmak zorunda kalır. O yıl, bahçelere sebze ekemezler, Gülcan'ın annesinin ektiği, salatalık, soğan, maydanoz, roka ve tereleri satarak geçinmeyi düşünürler. Pazarda salatalık kasalarını bekleyecek kişiye ihtiyaçları vardır. Babası Gülcan'ın bu işi yapacağını düşünür ama Gülcan, utangaç, biraz da kendini beğenmiştir. Pazarda saatlerce sandıkların başında beklemek de zoruna gidecektir. O, zaten babasının işini hiç beğenmiyordur.

Gülcan, televizyona çok düşkündür. Oradaki güzel giyimli kızlara özendiği gibi ailesinin evinin de televizyondaki evler gibi olmasını ister. Gülcan'ın istekleri babası hasta yatağındaiken de sürer. En son Gülcan, halk oyunlarına seçilmiştir ve halk oyunları elbisesi ister. Daha önce de Gülcan'ın reklâmlarda gördüklerini, canının çektiklerini al demesi anne ve kızı arasında sert tartışmaya sebep olur. Gülcan'ın babası araya girmek zorunda kalır. Herkesin bir geçim parası olduğunu kendilerinde de bu paranın kazadan sonra iyice azaldığını söyler ve pazarda

salatalıkların başını beklemek üzere Gülcan'ı görevlendirir. Anne de eğer malların tümünü sattıkları takdirde halk oyunu giysini alacağını vaat eder.

Kasaları, sabah erkenden, Sadık adlı bir tanıdıklarıyla pazara anne kız götürür. Gülcan, pazarda utanır, sıkılır, döner durur herkesin kendisine baktığı hissine kapılır. Saatler geçer, Gülcan üşür, acıkır. Annesinin getirdiği açmayı yer ve “Annemin salatalıkları, ninemin turpları taze taze salatalık var!” diye televizyondaki reklâmlardan esinlenerek bağırıma başlar.

Kıvırcığı, gelen müşteriye annesinin “gerekirse ucuza satarız” sözünü hatırlayarak az bir paraya verir. Bu ucuzluğu duyan müşteriler sandıkları az bir zamanda boşaltır. Sandıkların boşalması onu hem bekleme zahmetinden kurtarmış hem de ona halk oyunu giysisini alma umudu doğmuştur.

Annesi kızının, kıvırcıkları yok pahasına sattığını, pazarın öte kıyısında duyar. Ürünlerini yetiştirmek için haftalardır verdiği emeği hatırlar. İçinden kızının yüzüne, güçlü bir tokat indirmek gelir. Anne kendine hâkim olmayı başarır.

Gülcan yaptığı işten keyif almıştır. Annesine babası iyileşinceye kadar pazara gelme sözünü verir. O gün, halk oyunu giysisi alamazlar.

Ertesi pazar, belediye görevlisi Gülcan'ın annesinin ricasıyla Gülcan'ı ürünleri kolayca ve çabucak satmaması için uyarır

Gülcan, mallarını usulünce satar ve halk oyunu kıyafetini alır. Anne: “İyi ki geçen hafta öfkeli olduğum sırada, çocuğun yüzüne tokadı indirmemişim” diye içinden geçirir. Eve giderken Gülcan'a, televizyon reklâmındaki çikolatadan almayı teklif eden anne Gülcan'dan: “eve helva aldık ya, çikolataya gerek yok” cevabını alır (Dayıoğlu, 2002: 23-36).

4.1. ÖYKÜNÜN DİL VE ÜSLUP YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Annemin Turpları Ninemin Salataları öyküsünü dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin zorlanmadan keyifle okudukları gözlemlenmiştir. Yaptığımız alan araştırmasında öğrenciler bu öyküyü takılmadan anlamışlar, özümsemişlerdir. Bu da öykünün dört ve beşinci sınıf öğrencileri için rahatlıkla okutulabileceğinin

göstergesidir. Öyküde cümleler kısa ve sağlam yapıdadır: “Tüm sandıklar boşalınca da orda bekleyecek miyim? Elbette bekleyeceksin. Eğer malların tümünü satarsak, folklor giysini alırım belki” gibi cümlelerle öyküde bol bol diyalog kurulmuştur. Bu da öyküye canlılık vermiş ve hareket katmıştır. Çocuğa görelik ve çocuksu öğelere yer verilmiştir.

4.2. ÖYKÜDE VERİLEN İLETİ

Tüketici toplumun esiri olarak bitmez tükenmez isteklerimiz var. Gülcan’ın da reklâmlardan etkilenip, çevresinden gördükleriyle istekleri ailesinin bütçesini aşmaktadır. Babasının kazadan sonra çalışamaması aile ekonomisini giderek zorlar ama Gülcan isteklerine devam eder. Etrafımıza dikkatlice bakarsak bu denli düşüncesiz hareket eden çocukların çoğaldığını gözlemleriz. Bu çocukların bitmek tükenmek bilmeyen arzularını frenlemesini öğrenmesi gerekir. Bu da ancak kendi kendine farkındalıkla olur. Gülcan, hesabını bilmeyen, isteklerini kontrol edemeyen çocuklara örnek olmayı başarır. Gülcan pazarda paranın nasıl kazanıldığını öğrenince annesinin çikolata teklifini reddeder evdeki helvayla yetinmeyi annesine teklif eder. Bu öyküyü okuyan çocuklar ayakları yere basan, kendi isteklerine hâkim bir birey olmayı tecrübe edineceklerdir. Aynı zamanda çalışmanın, para kazanmanın zorluğunun farkına varan çocuklar, gerçek ihtiyaçlarıyla suni ihtiyaçlarını ayırt etmeye başlar. Çocuklar için Gülcan, bunun farkına varmış bir modeldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

1. KAVRAMLAR VE OKUMA ÖNCESİ TUTUMLAR

Çalışmamız Afyonkarahisar’da Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu 5/B sınıfında, (Bundan sonra MFÇ İO olarak geçecek) MFÇ İO 5/A sınıfında, MFÇ İO 5/C sınıfında Atatürk İlköğretim Okulu 5/B sınıfında, (Bundan sonra Atatürk İO olarak geçecek) MFÇ İO 4/B sınıfında, İscehisar Fatih İlköğretim Okulu 4/B sınıfında (Bundan sonra İF İO olarak geçecek) Atatürk İO 4/C sınıfında uygulanmıştır. Toplam üç farklı okul ile yedi farklı sınıfta yapılan yazdırma anket çalışması 4. ve 5. sınıflara yönelik hazırlanmıştır. Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine, yukarıda çözümlemesini yaptığımız öyküler okutulmadan önce açık uçlu sorularla anket yapılmıştır. Öyküler okutulduktan sonra, aynı açık uçlu sorularla yine yazma çalışması yaptırılmıştır. Her iki anket çalışmasının örnekleri ekler bölümünde verilmiştir.

Hazırladığımız açık uçlu sorular Gülten Dayıoğlu’nun *Neşeli Boyacı, Azat Kuşu, Gökçen Kız Çeşmesi, Annemin Salatalıkları Ninemin Turpları* adlı öykülerden seçilmiştir. Anket sorularının örneğini ekler bölümünde verdik. Bu öykülerde “çalışmak”, “yılmadan çalışmak”, “işini zevkle yapmak”, “mecburiyetten çalışmak”, “alın teri”, “helal para kazanmak”, “dürüstlük”, “yalan dolanla para kazanmak”, “üreticilik”, “yetinmeyi bilmek”, “can sıkıntısı”, “insanlara faydalı olmanın mutluluğu”, “yardımlaşmak”, “iyilik”, “fedakârlık” kavramları mevcuttur. Öğrencilerin bu öyküleri okumadan önce yukarıda zikredilen konularla ilgili ne düşündükleri tablolar halinde ortaya konmuştur.

Yazılı anket çalışması toplam 222 kişiye uygulanmıştır. Ancak ilk ankete katılanların birçoğu değişik nedenlerle ikinci ankete katılmamıştır. Biz, ikinci ankete katılan ve soruların birçoğunu bilinçli olarak cevaplayanların kâğıtlarını değerlendirmeye aldık. Değerlendirmeye alınan toplam öğrenci sayısı 132’dir. Değerlendirmeye alınan öğrencilerden bazıları, anket sorularına net cevap vermemiş,

görüş ifade edememiştir. Bazı öğrenciler de bazı soruları boş bırakmıştır. Biz hazırladığımız tablolarda bu öğrencileri ve sayılarını belirttik.

Öğrencilerin bir konuyla ilgili birden fazla görüşü ve kavramları değerlendirmeye alınmıştır. Bundan dolayı öğrenci mevcuduyla belirtilen görüşler aynı sayıda değildir.

Hazırladığımız tabloların en sağındaki konu, öğrencilerin görüşlerinin istendiği konudur. Aynı satırda öğrencilerin okul ve sınıfları yer almaktadır. Onun altındakilerse ana konuyla ilgili alt konulardır ve ana konunun öğrenciye düşündürtükleridir. Alt konuların karşısındaki rakamlar da öğrencilerin belirttikleri görüşlerin adedidir. Unutmamak gerekir ki bir konuyla ilgili birden fazla görüş belirten öğrenciler vardır. Örneğin Mareşal Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu 5.sınıf öğrencisi Hatice Nur Öz, “çalışmak” konusuyla ilgili şunları söyler: “Çalışmak bir konu üzerine bilgi edinmektir. Çalışmak, yemek gibidir. Nasıl biz yemek yiyince doyuyorsak çalışınca da bilgiye doyarız. Çalışmak sadece ödev yapmak değildir. Çalışmak araştırmak, bilmediğimiz bir konuyu öğrenmektir. Hayatta başarılı olmak için her zaman yeteri kadar çalışmalıyız. Eğer çalışırsak her zaman mutlu oluruz.” Biz bu tür öğrencilerin belirttiği düşüncelerin tümünü rakamlarla ifade ettik. Bu öğrencinin “çalışmak” kavramıyla ilgili, öğrenmek için çalışmak, ders çalışmak, çalışmak zevkli olmalıdır, başarı için gayret gibi anlamları çıkardık. Öğrenci mevcudiyeti ve belirtilen görüşler arasındaki sayı farkının nedenini açık uçlu soruların birden fazla görüşe müsaade etmesinden kaynaklanır. Öğrencilerin sorulara uyduma cevap vermelerinin önüne geçmek için açık uçlu sorular sormayı tercih ettik. Tabloda, “Yatay toplam”daki rakamlar öğrencilerin alt konularla ilgili görüşlerinin toplam sayısıdır. “Dikey toplam” da ise sınıfların tüm alt konularla ilgili belirttiği görüş sayısıdır. En fazla olan görüş, kalın puntoyla tabloda gösterilmiştir.

1.1. ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

“Çalışmak” kavramı TDK sözlüğünde şöyle tarif edilir: (TDK, 2005, :387-388) 1. Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. 2. Herhangi bir iş üzerinde olmak. 3. İş veya görevi bulunmak. 4. Makine veya aletler işe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak. 5. Bir şeyi yapmak için gereken çarelere

başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak çaba harcamak. 6. Bir şeyi öğrenmek için emek vermek. Biz bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin çalışmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 1.Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Bilmek, Öğrenmek İçin Gayret	6	1	1	1	8	1	3	21
1.1.Ders Çalışmak	9	8	6	-	8	5	4	17
1.2.Kitap Okumak	1	5	1	-	3	1	1	12
3.Emek, Uğraş	1	2	5	-	-	-	1	9
3.1.Başarı, Başarı İçin Gayret	13	6	4	4	11	2	4	44
6.İş Görmek, Görevi Olmak	4	5	5	2	5	-	1	22
7.İnsan Zorunlu Olarak Çalışır	6	4	4	-	5	3	4	26
8.Çalışmak Zevkli ve Eğlenceli Olmalıdır	-	1	1	3	2	1	2	10
Dikey Toplam	40	32	27	10	42	13	20	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	29	12	16	

Tablodan anlaşılacağı gibi öğrencilerin çoğu çalışmayı, başarı için gayret, olarak görmektedir. Öğrenciler başarıyı, derslerdeki notların yüksek olması, olarak görmektedir. Görüşlerin kitap okumak, ders çalışmak ve bilmek, öğrenmek için gayret etmek, zorunlu olarak çalışmak, anlamlarında yoğun olarak kullanılması öğrencilerin çalışmayı ders yapmak, derslerinde başarılı olmak, derslerine zorla çalışmak, anlamında kullandıklarını gösterir. Öğrenciler, ana babaların hakkı yenmesin diye ders çalışmanın onlar için zorunlu olduğuna değinirler. Tabloda, yatay toplamın içindeki sayılar arasında fark gözetilmektedir. Bu da bize, öğrencilerin kavramları çokanlamlı kullanmadıklarını, kavramları sığ açıkladıklarını ortaya koyar.

1.2. YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Yılmak kavramı TDK sözlüğünde şöyle tarif edilir: 1. Bir işten gözü korkup vazgeçmek. 2. Bıkmak, usanmak (TDK, 2005, :2182). Biz, bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin yılmadan çalışmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 2.Yılmadan Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Yılmadan Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Bıkmadan, Usanmadan Çalışmak	5	3	6	3	11	2	4	34
2.Pes Etmemek	10	7	8	5	13	4	7	54
3.Durmaksızın Çalışmak	5	4	4	4	10	2	4	33
4.Zorluklarla Mücadelecilik	7	12	8	4	11	3	4	49
5.Başarı İçin Azim	5	4	3	4	11	2	4	33
6.Ders Çalışmak, Sınava Çalışmaktan Vazgeçmeme	11	4	2	2	4	3	6	32
Dikey Toplam	43	34	31	22	60	16	29	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	29	12	16	

Öğrencileri çoğu, yılmadan çalışmayı, pes etmemek, olarak görmüşlerdir. Yine çoğu öğrenci, dersteki başarının artması için pes etmenin yanlış olduğunu, savunur. Tabloda görüldüğü gibi yılmadan çalışmak ile ilgili zorluklarla mücadelecilik, diyen de çoğunluktadır. Yılmadan çalışmayı zorluklarla mücadelecilik, olarak görenler de ödevlerin zorluğundan bıkmamak gerektiğini zor derslerle mücadele etmek gerektiğini düşünürler. Bu kavramı başarı için azim, olarak niteleyenler önüne somut bir başarı koymamıştır veya öğrenciler için başarılı bir kişi model değildir. Durmadan çalışmak, diyenlerin bir kısmı yılmadan çalışmayı, olumsuz anlamda kullanmıştır. “Durmadan ders çalışılmaz” görüşünü savunmuşlardır. Bu da dersler konusunda yılmak gerekir, anlamı çıkarılabilir. Yılmadan çalışmak, konusunda öğrencilerin çoğu okul başarıları için azmetmenin

gerektiğini, pes etmemenin önemini vurgulamıştır. Az da olsa verilen örnekler de ders tecrübeleriyle alakalıdır. Tabloda, yatay toplamda sayılar arasında fark gözetilmektedir.

1.3. İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

İşini zevk olarak yapmak kavramını açıklamak için öncelikle zevk kelimesini açıklamak gerekecektir. TDK sözlüğünde zevk şöyle açıklanır: 1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz. 2. Güzeli çirkinden ayırt etme yetisi, beğeni. 3. Lezzet, tat. 4. Eğlence (TDK, 2005, :2231). Biz, bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin işini zevk olarak yapmak ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 3.İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

İşini Zevk Alarak Yapmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Zevkle Ders Çalışmak	4	7	2	4	7	3	1	28
2.Hoşlanarak Beğenerek İş Yapma	4	3	7	2	7	3	6	32
2.1.İşini Zevkli Hale Getirmek	1	4	2	1	4	1	1	14
2.2.İşini Sevmek ve İstekli Yapmak	14	9	14	4	12	8	9	59
Dikey Toplam	23	23	25	11	30	15	17	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	29	12	16	

İşini zevk olarak yapmak, konusunda öğrencilerin çoğu işini sevmek ve istekli yapmak gereklidir, görüşündedir. Öğrenciler, derslerine zorla çalışmadıklarını,

zorlamayla başarısız olduklarını, derslerini eğlenerek yapmalarının iyi olduğunu, ödevlerinin zevkle yapılması gerektiğini, test çözmeyi zevkli hale getirilmesi gerektiğini belirtirler. Bu ankette zevkle ders çalışmak, diyenler dersle ilgili not yükseltme, ödev yapma, proje ödevini bitirme gibi şeyler kastedilir. Tablodan da anlaşılacağı üzere öğrenciler anket konusuyla işin sevmek gibi genel bir kaniya varmışlar bu konuda örnek verememişler, yeterince bu konuyu açamamışlardır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir.

1.4. MECBURIYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Mecburiyet kelimesi TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: 1. Zorunluluk 2. Yükümlülük (TDK, 2005, :1359). Biz bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin mecburiyetten çalışmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 4.Mecburiyetten Çalışmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Mecburiyetten Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Zorunluluk, Yükümlülük	8	4	9	3	9	5	7	45
1.1.Başarı İçin Katlanmak	4	4	2	1	1	-	3	15
2.Başkasının Zoruyla İş Yapmak	14	11	10	6	12	7	10	70
2.1.Derse Mecburiyetten Çalışmak	7	7	2	3	5	4	5	33
Dikey Toplam	33	26	23	13	27	16	25	
Ankete Katılan	27	20	17	10	29	11	16	

Öğrenciler, mecburiyetten çalışmak kavramını başkasının zoruyla iş yapmak, olarak görmektedir. Öğrenciler kendileri ders çalışmak istemeseler de gerek ailenin gerekse öğretmenlerinin zoruyla ders çalıştıklarını belirtirler. Öğrenciler, yükümlülüğü, işi, şöyle görürler: Proje ve araştırma ödevi, sevmediği derslere anne ve babanın zorla çalıştırılma, dersi pekiştirmek için verilen sorular vb... Sınavlarda başarılı olmak için, gelecekte iyi mevki sahibi olmak için de öğrenciler mecburen okul derslerine çalışmaları gerektiğini belirtir. Anne babanın zoruyla ders çalışmaktan nefret edenler de hayli çoğunluktadır. Bu kavramı geçimini sağlamak için çalışmak, mecburiyetinde olmak, anlamında kullanan çok azdır. Bu anlamda kullananlar da çevresinden, kendi tecrübesinden örnek vermemişlerdir. Kimi öğrencilerse mecburiyetten çalışmakla ilgili sıkıcı olur, çok kötüdür gibi duygusal yorumlar yapmıştır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir.

1.5. ALIN TERİ KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Alın teri kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: Emek (TDK, 2005, : 74). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin alın teri kavramıyla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 5. Alın Teri Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Alın Teri	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1. Bir İşe Emek Vererek Çalışmak	14	11	10	5	16	6	8	70
1.1. Derslerine Emek Vererek Gayet Gösterme	4	3	3	-	1	-	1	12
2. Dürüstçe Hak Yemeden Kazanmak	10	6	11	7	13	3	11	61
3. Başarmak, Kazanmak İçin Gayret Gösterme	3	5	-	1	2	-	-	11
Dikey Toplam	31	25	24	13	32	9	20	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	29	10	16	

Öğrenciler, alın teri kavramını bir işe emek vermek, bir işte gayret göstermek, anlamında kullanmışlardır. Burada öğrenciler, alın teri kavramını ders, araştırma, proje, ödev dışında kullanmışlardır. Yakın çevresinden ve edindiği tecrübeden bahseden çok azdır. Alın teri kavramını inşaat işçileri ve fırıncılar gibi somut örnek gösteren beş altı kişidir. Yine alın teri kavramını, dürüstçe, hak yemeden çalışmak, anlamında kullananlar da çoğunluktadır. Alın teri kavramını derslerine emek vererek gayret gösterme ve başarmak kazanmak için gayret gösterme, anlamında kullananlar okulla, ödevle, dersle ilgili görüş bildirmişlerdir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir.

1.6. HELAL PARA KAZANMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Helal kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: 1. Dinin kurallarına aykırı olmayan, dini bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı. 2. Kurallara geleneklere uygun. 3. Kurallara geleneklere uygun olarak (TDK, 2005, : 874). Biz, bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin helal para kazanmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 6. Helal Para Kazanmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Helal Para Kazanmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Dürüstçe Para Kazanmak	15	13	12	8	17	5	12	82
2.İçine Haram Karıştırmadan Para Kazanmak	4	2	2	3	7	5	3	26
Dikey Toplam	31	23	22	17	30	14	23	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	17	10	26	11	16	

Helal para kazanmayı, kendi alın teriyle emeğiyle parayı hak etmek, yani dürüstçe para kazanmak, anlamında kullananlar çoğunluktadır. Helal para kazanmayı öğrenciler, hak ettiği parayı kazanmak, çabalayarak, emek dökerek para kazanmak, alın teri dökmek gibi kavramlarla genelleyerek anlatmışlardır. Öğrencilerden içine haram para karıştırmadan kazanmak diyenler ayrı olarak değerlendirilmiştir. Somut örnek veren birkaç kişi dışında yoktur. Kendi yaşam tecrübesinden, çevresinden, televizyonda izlediğinden örnekler veren yoktur. Ankete katılanlardan bu soruya cevap verenlerin sayısında bir azalma göze çarpmaktadır. Helal para kazanmak ile ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/B’de bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de üç kişi, boş

bırakmış, İF İÖÖ 4/B’de bir kişi, boş bırakmıştır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir.

1.7. DÜRÜSTLÜK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Dürüst kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: 1. Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse). 2. Kurallara uygun, yanlışsız (TDK, 2005, : 588-589). Biz, bütün bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin dürüstlükle ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 7.Dürüstlük Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Dürüstlük	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Yalan Söylememek	18	14	12	10	17	7	14	92
2.Davranışla Doğruluktan Ayrılmayan İşini Doğru Yapan	14	8	8	-	8	4	4	46
2.1.Dolandırıcılık, Sahtekârlık Yapmayan	6	3	3	-	3	-	-	18
Dikey Toplam	38	25	23	10	25	10	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	26	11	16	

Dürüstlüğü, öğrencilerin çoğu yalan söylememek, olarak algılamışlardır. Öğrenciler, hangi konuyla ilgili yalan söylememek konusunda bir bilgi vermemişlerdir. Öğrenciler, dürüstlüğü, daha çok yalan söylememelidir, yalan söylemek iyi değildir, iyi olmalıyız yalan söylememeliyiz, gibi genel yargılarla

açıklamışlardır. Bazı sınıflarda dürüstlikle ilgili verilen örnekler vardır bu örnekler de kopya çekmemek, arkadaşını kandırmamakla, ilgilidir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Dürüstlikle ilgili görüşü, MFC İÖO 4/B’de üç kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de bir kişi, boş bırakmıştır.

1.8. YALAN DOLANLA PARA KAZANMA KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Yalan dolanla kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: 1. Gerçek olmayan birçok söz. 2. Dolaşık, yolsuz davranış (TDK, 2005, : 2115). Biz, bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin yalan dolanla para kazanmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 8.Yalan Dolanla Para Kazanma Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Yalan Dolanla Para Kazanma	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1-Yalan Söyleyerek Para Kazanma	12	7	8	5	8	7	7	54
2- Hak Etmeden Kazanmak	16	12	9	4	16	5	10	72
2.1- Dolandırıcılık, Sahtekârlık, Kumar ve Hileyle Kazanmak	8	3	6	1	10	3	5	36
2.2- Hak Etmeden Kazanmak Helal Değildir	3	5	7	2	4	1	7	29
Dikey Toplam	39	27	31	12	38	16	29	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	20	17	9	26	11	16	

Yalan dolanla para kazanmayı, öğrencilerin çoğu, hak etmeden kazanmak, anlamında kullanmışlardır. Yalan söyleyerek para kazanmaktır, deyip genelleyenlerin sayısı da fazladır. Bazı öğrenciler, hak etmeden kazanmanın helal olmadığını düşünürler. Yine bazı öğrenciler, dolandırıcılığın, kumarın, hileli işle para kazanmak, derler. Kendisini kazıklayan bakkal örneğini bir kişi vermiştir. Diğer öğrenciler yalan dolanla para kazanmanın kötüdür, doğru değildir gibi genel yargılarla görüş bildirmişlerdir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Yalan dolanla para kazanmayla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/B’de iki, kişi, boş bırakmış, Atatürk İÖO 5/B’de bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 4/B’de üç kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de bir kişi, boş bırakmıştır.

1.9. ÜRETİCİLİK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Üreticilik kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanmaktadır: 1. Üreticinin işi 2. Üretici olma durumu (TDK, 2005, : 2060). Biz, bu anlamları göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin üreticilik ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 9. Üreticilik Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Üreticilik	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1-Mahsul Yetiştirme, Üretme	6	5	10	2	3	4	2	32
2- İmal Etmek	13	9	6	4	10	5	6	53
2.1- Dersle İlgili Bilgi Üretmek	1	1	2	1	4	2	2	13
Dikey Toplam	20	15	18	7	17	11	10	
Ankete Katılan Toplam Kişi	18	15	12	7	20	11	14	

Üreticilik kavramından öğrencilerin birçoğu imal etmeyi, anlamışlardır. Öğrencilerin bir kısmı imal etmeyi bulmak, keşfetmek, icat etmek, anlamında kullanmışlardır. Üreticilik konusunu dersle bağlantı kurarak anlatanlar da vardır. Bu konuda bile somut örnekler azdır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Tabloda ankete katılan öğrenci sayısında bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun nedeni üreticilik kavramıyla ilgili belirsiz ve boş bırakılan görüşlerdir. Örneğin, MFÇ İÖO 5/B’de altı kişinin neden bahsettiği belirsizdir. Dört kişi ise üreticilik konusuna, hiç cevap yazmamıştır. MFÇ İÖO 5/A’da iki kişi ise belirsiz yazmış, üç kişi de konuyu boş bırakmıştır. MFÇ İÖO 5/C’de beş kişi, Atatürk İÖO 5/B’de üç kişi, MFÇ İÖO 4/B’de dokuz kişi, Atatürk İÖO 4/C’de iki kişi, belirsiz yazmıştır. İF İÖO 4/B’de bir kişi bu kavram hakkında görüş bildirmemiştir. Görüldüğü gibi üreticilik kavramıyla ilgili öğrenciler daha az görüş beyan etmişlerdir.

1.10. YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Yetinmek kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: Bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görmemek, daha çoğunu istememek, kanaat etmek, iktifa etmek (TDK, 2005, : 2175). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin yetinmeyi bilmekle ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 10.Yetinmeyi Bilmek Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Yetinmeyi Bilmek	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1-Kanaat Etmek	20	16	17	9	18	8	13	101
2- Tasarruf Etmek	1	3	-	2	7	-	3	16
2.1- Hesabımı Bilip Elindekiyle İdare Etmek	1	-	-	-	3	2	2	8
Dikey Toplam	22	19	17	11	28	10	15	
Ankete Katılan Toplam Kişi	25	19	17	10	24	10	16	

Yetinmeyi bilmek, konusunda öğrencilerin geneli kanaat etmeyi anlamaktadır. Belli bir parayla ihtiyaçlarını almak, ihtiyaçtan fazlasını istememek, az ile yetinmeyi bilmek, anlamlarında kullanmışlardır. Bu konuda verilen birkaç güzel örnek de vardır. Bir ayakkabısı varken başka bir ayakkabı istememelidir, şeklinde güzel örnekler. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Yetinmeyi bilmekle ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/B’de üç kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 5/A’da bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de beş kişi, boş bırakmış, İF İÖÖ 4/B’de iki kişi boş bırakmıştır.

1.11. CAN SIKINTISI KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Can sıkıntısı kavramını TDK sözlüğünde şöyle açıklanmaktadır: Yapılacak bir işi olmaması ve hiçbir şeyle oylanma imkânı bulunmaması sebebiyle tedirginlik bunalım (TDK, 2005, : 351). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin can sıkıntısıyla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 11.Can Sıkıntısı Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Can Sıkıntısı	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1-Boş Durmaktan, İşsiz Kalmaktan İçi Sıkılmak	14	10	9	5	12	5	8	63
2- İçinden Bir Şey Yapmak Gelmeme, Keyfi Kaçmak, Üzülme	13	8	11	7	17	7	12	75
Dikey Toplam	27	18	20	12	29	12	20	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	18	16	10	26	11	16	

Can sıkıntısı konusunda öğrencilerin çoğu içinden bir şey yapmak gelmeme, keyfi kaçmak, üzülme, anlamında görüşler belirtmişlerdir. Can sıkıntısının bunaltıcı, sıkıcı olduğunu düşünürler. Boş durmaktan işsiz kalmaktan sıkılmak, diyenlerdeki iş, dersle ilgilidir. Sevmedikleri derse çalışmak, konudan sıkılmak, kitap okumaktan dolayı sıkılmayı kastetmektedir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Can sıkıntısıyla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/B’de iki kişi, boş bırakış, MFC İÖÖ 5/A’da iki kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 5/C’de bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de üç kişi, boş bırakmış, İF İÖÖ 4/B’de bir kişi boş bırakmıştır.

1.12. İNSANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu, konusunda öğrencilerin söylediklerinden hareketle, aşağıdaki tabloyu açıkladık.

Tablo 12.İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1- Faydalı İşler Yapmak Deyip Genelleyenler	14	4	7	5	5	4	4	43
2- Yardım Etmek, İyilik Yapmak Mutluluk Verir	9	11	6	5	13	5	10	56
Dikey Toplam	23	15	13	10	18	9	14	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	15	14	10	21	9	16	

İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu, konusunu öğrencilerin çoğu yardım ve iyilik yapmak, olarak görmüşlerdir. Bu konuda genellemeler fazladır. İnsanlara faydalı olunmalıdır, yardım etmek mutluluk verir, gibi genellemeler... Öğrenciler bu konuda akıllarından geçenleri genellemeler yoluyla anlatmışlardır. Bu da bize öğrencilerin bir konu hakkında yazarken çevresinden, okuduklarından çağrışımlar kuracak, kendilerini eğiten estetik donanımdan yoksun olduklarının göstergesidir. Düşüncesini toplayamayan öğrenciler de vardır. Yazarken hangi konudan bahsettikleri, neyi anlatmaya çalıştıkları belli değildir. Öyle ki bazı cümlelerin sonu bile yoktur. Verilen kavramlarla ilgili, bir cümleyi dahi kurmaya erinip, kavramlara bir sözcükle karşılık verenlerin çoğunlukta olduğunu belirtmekte fayda vardır. İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu, konusunda sekiz kişi haricinde kimse örnek göstermemiştir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu konusundaki görüşü, MFC İÖÖ 5/C’de üç kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 4/B’de dört kişi, belirsiz yazmış, sekiz kişi, boş, bırakmış İF İÖÖ 4/B’de üç kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 5/A’da iki kişi, boş bırakmış üç kişi de belirsiz yazmıştır.

1.13. YARDIMLAŞMAK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Yardımlaşmak kavramını açıklamak için öncelikle yardım sözcüğünü açıklamak gerekir. Yardım kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanmıştır: 1. Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet. 2. Bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri. 3. Etki. 4. Bağış, iane (TDK, 2005, : 2134). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin yardımlaşmakla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 13.Yardımlaşmak Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Yardımlaşmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.İhtiyacı Olana Para, Mal, Eşya vb. Bağışlamak	5	7	6	1	8	1	5	33
2.Paylaşmak	8	5	5	3	3	2	3	29
3.Zor Durumda Olanın Yardımına Koşmak	7	3	3	1	7	3	5	29
3.1.Ders Konusunda Yardımlaşma	1	5	1	-	2	-	-	9
4.Dayanışma, Karşılıklı İyilik	8	4	4	3	4	-	5	28
Dikey Toplam	29	24	19	8	24	6	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	23	19	17	7	20	7	15	

Yardımlaşmak konusunda öğrencilerin çoğu ihtiyacı olana para, mal vb. bağışlamak, anlamında kullansa da tabloya bakıldığında yatay toplamda rakamlar arasında fazla bir fark yoktur. Yani öğrenciler yardımlaşmak konusunda paylaşmak, zor durumda olanın yardımına koşmak ve dayanışma, karşılıklı iyilik, olduğunu bildirmişlerdir. Bu konuda somut örnek gösteren çok azdır. Dersle ilgili

yardımlaşmak diyenler de vardır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Yardımlaşmak konusundaki görüşü, MFC İÖO 5/B’de dört kişi, belirsiz, bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 5/A’da bir kişi, boş bırakmış, Atatürk İÖO 5/B’de üç kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖO 4/B’de beş kişi, belirsiz yazıp, dört kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de dört kişi, belirsiz yazıp, bir kişi, boş bırakmış, Atatürk İÖO 4/C’de bir kişi, boş bırakmıştır.

1.14. İYİLİK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

İyilik kavramı TDK sözlüğünde şöyle tarif olunur: 1. İyi olma durumu salah. 2. Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet. 3. Sağlığı yerinde olma durumu, esenlik. 4. Yarar veya elverişlilik, nimet (TDK, 2005, : 1007). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin iyilikle ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 14.İyilik Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

İyilik	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1. İyi Davranış	4	2	1	4	3	-	3	17
1.1. Yardım Etme Faydalı Olma	15	9	5	9	13	-	6	57
1.1.1. Zor Durumda Olanın Yardımına Koşma	3	6	-	8	1	-	2	20
1.1.2. Karşılıksız Yardım	2	2	9	6	1	1	4	25
Dikey Toplam	29	24	19	8	24	6	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	20	16	15	5	17	4	10	

İyilik konusunda öğrencilerin çoğu yardım etme, faydalı olma anlamında görüş beyan etmişlerdir. İyilik konusunda iyilik güzeldir, mutluluk verir, iyilik yapmak sevaptır, herkes iyilik yapmalı gibi genellemeler yapılmıştır. İyiliği karşındaki kişinin her istediğini yapmak, olarak algılayanlar da vardır. İyi davranış diyenler ve bu davranışa örnek verenler çok değildir. Bunun nedeni öğrencilerin somut davranışlara örnek göstermemesinden kaynaklanır. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. İyilikle ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/A’da bir kişi, boş bırakmış, üç kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 5/C’de iki kişi, belirsiz yazmış, Atatürk İÖÖ 5/B’de beş kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 4/B’de sekiz kişi, belirsiz yazıp dört kişi, boş bırakmış, İF İÖÖ 4/B’de yedi kişi belirsiz yazıp, bir kişi de boş bırakmıştır.

1.15. FEDAKÂRLIK KAVRAMI VE ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Fedakârlık kavramı TDK sözlüğünde şöyle açıklanır: 1.Özveri, özverili davranmak. 2. Azlığa katlanmak az oluşu ile yetinmek, vazgeçmek (2005, : 686). Biz, bu anlamı göz önünde bulundurarak ve öğrencilerin fedakârlıkla ilgili görüşlerini değerlendirerek, aşağıdaki tabloyu hazırladık.

Tablo 15.Fedakârlık Kavramı Ve Öğrencilerin Görüşleri Tablosu

Fedakârlık	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Özverili Davranış	12	6	11	6	11	5	8	59
2.Paylaşmak Yardım Etmek	10	5	5	1	5	1	6	33
Dikey Toplam	22	11	16	7	16	6	14	
Ankete Katılan Toplam Kişi	22	10	14	6	23	7	14	

Fedakârlık konusunda öğrencilerin çoğu özverili davranış, görüşünü bildirmiştir. Özverili davranış konusuna öğrencilerden, kendi hayatından, bir anısından, okuduğu kitaptan, izlediği televizyondan görüş bildiren, örnek veren birkaç kişi dışında yoktur. Bir kısım öğrenci de fedakârlık konusunda, paylaşmak, yardım etmek olarak görüş bildirmişlerdir. Tabloda, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Öğrencilerin fedakârlık kavramıyla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/B’de altı kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖO 5/A’da üç kişi, boş bırakıp, yedi kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖO 5/C’de üç kişi, belirsiz yazmış, Atatürk İÖO 5/B’de üç kişi, belirsiz yazıp bir kişi boş bırakmış, MFC İÖO 4/B’de beş kişi, belirsiz yazıp, bir kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de dört kişi, belirsiz yazıp bir kişi, boş bırakmış, Atatürk İÖO 4/C’de iki kişi, belirsiz yazmıştır.

2. OKUMA SONRASI TUTUMLAR

Gülten Dayıoğlu'ndan seçtiğimiz öyküler, öğrencilere okumaları için ödev verilmiştir. Sınıf ortamında, öğrencilerin belirtilen öyküleri okuyup okumadıkları kontrol edilmek istenmiş. Öykülerle ilgili sınıfta sorular sorulmuş, sınıftan tatmin edici cevap gelmemesi ve öyküleri tartişmaya sınıfın tamamının katılmaması yüzünden öyküler yeniden sınıfta okutulmuştur. Öyküler sınıfta hem sessiz okuma yöntemi hem de sesli okuma yöntemi kullanılarak teker teker okutulmuştur. Her öykünün arkasından öğrencilere soru sorulmuş ve öyküler tartişmaya açılmıştır. Öğrencilerin öyküleri idrak ettikleri anlaşılınca ikinci yazılı anket çalışması uygulanmıştır. İkinci ankette görüş bildirirken öğrenciler, öykülerden kişileri örnek göstermişlerdir. Örnek gösterilen kişiler hangi kavrama karşılık geliyorsa ona göre değerlendirme yapılmıştır. Yani öğrencilerin kavramlar ile ilgili görüşleri ikinci ankette değerlendirilirken verdikleri kişilerin öyküdeki durumları düşünölmüştür. Çünkü öğrencilerin öyküleri anladıkları bizzat kontrol edilmiştir. Hatta anlaşılmayan yerleri kendi aralarında münakaşa etmek suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur. Aşağıda, anketimizi uyguladığımız sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterildiğini de tablolar halinde belirttik.

2.1. ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 16.Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.1.Bilmek, Öğrenmek İçin Gayret	-	-	-	-	-	-	-	-
1.1.Ders Çalışmak	1	1	-	-	-	-	-	2
1.2.Kitap Okumak	-	-	-	-	-	-	-	-
2.Emek, Uğraş	26	11	14	9	23	12	13	108
2.1.Başarı, Başarı İçin Gayret	26	11	14	10	21	12	14	108
3.İş Görmek, Görevi Olmak	26	14	14	9	23	12	13	111
4.İnsan Zorunlu Olarak Çalışır	26	10	12	9	19	12	13	101
5.Çalışmak Zevkli ve Eğlenceli Olmalıdır	1	5	2	1	3	-	-	12
6.İstedğini Elde Etmek İçin Para Kazanmak	26	11	13	9	20	12	13	104
Dikey Toplam	132	63	69	47	109	60	66	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	17	10	26	12	16	

Çalışmak kavramını öğrencilerin çoğu iş görmek, görevi olmak anlamında kullanmıştır. Öğrencilerden çalışmak kavramını dersle ilgili çalışmak olarak görenler neredeyse yok gibidir. Bu yargıya 16. tablodan varabiliriz. Tabloda, bilgi öğrenmek

için gayret, kitap okumak, ders çalışmak, bölümlerinin sayısal verileri incelendiğinde çalışmayı dersle ilgili çalışmanın dışında iş görmek, anlamında görüş bildirdikleri açıktır. İlk anketten farklı olarak istediğini elde etmek için para kazanmak, şıkkı eklenmiştir. Bu şık bize, öğrencilerin çalışmakla ilgili esaslı düşüncelerini ortaya koyar. İsteğini elde etmek için çalışmak çok kapsamlı bir şıktır. Buradaki başarı için gayret, emek verip işleri yoluna koymak için gayret etmek anlamında kullanılmıştır. Tabloya dikkatli bakıldığında yatay toplamdaki rakamlar arasında sayı olarak fazla bir fark yoktur. Bu da bize, öğrencilerin çok anlamlı düşündüklerine delil teşkil eder. Çalışmak kavramıyla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/A'da bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 4/B'de üç kişi, belirsiz yazmıştır. Çalışmakla ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 16.1.Çalışmak Kavramıyla İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
Erhan	25	15	11	5	16	12	10	94
Bekir	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	16	8	9	2	4	3	6	48
Gökçen Kız	10	6	8	3	4	3	10	44
Gülcan	11	5	5	1	1	1	5	29
Dikey Toplam	62	34	33	11	25	19	31	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	17	10	26	12	16	

Görüldüğü gibi çalışmak konusunda en fazla, Erhan, örnek gösterilmiştir.

1.2. YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 17. Yılmadan Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Yılmadan Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Bıkmadan, Usanmadan Çalışmak	25	15	15	8	25	12	11	111
2.Pes Etmemek	25	15	15	8	23	12	11	109
3.Zorluklarla Mücadelecilik	24	17	13	8	23	12	11	108
4.Başarı İçin Azim	24	15	12	8	23	12	12	106
5.Ders Çalışmak, Sınava Çalışmaktan Vazgeçmeme	-	-	-	-	-	-	-	-
Dikey Toplam	122	77	67	32	117	60	55	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	17	10	28	12	16	

Yılmadan çalışmayı, öğrencilerin birçoğu bıkmadan, usanmadan çalışmak, olarak görmektedir. Yılmadan çalışmayı, ders çalışmak, sınava çalışmaktan vazgeçmeme olarak görenler bu ankette yoktur. Tabloda gösterilen pes etmemek kavramı, işlerin yolunda gitmemesine rağmen mücadeleciliği temsil eder. Başarı için azim, para kazanmak, iş kurmak ve işini geliştirip insanlara faydalı olmak için kendinde hissedilen gücü temsil eder. Durmaksızın çalışmak, diyen bu anketimizde yoktur. Yılmadan çalışmak ile ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/B’de bir kişi, belirsiz yazmış, bir kişi de boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de bir kişi belirsiz yazmıştır.

Yılmadan çalışmakla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 17.1.Yılmadan Çalışmak Kavramıyla İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	23	14	12	7	23	12	10	101
Bekir	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	1	3	1	-	-	-	2	7
Gökçen Kız	3	2	-	-	3	1	4	13
Gülcan	1	1	-	-	-	-	2	4
Dikey Toplam	28	20	13	7	26	13	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	17	10	28	12	16	

Görüldüğü gibi yılmadan çalışmak kavramıyla ilgili en fazla, Erhan, örnek gösterilmiştir.

2.3. İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 18.İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

İşini Zevk Alarak Yapmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Zevkle Ders Çalışmak	-	-	1	-	-	-	-	1
Hoşlanarak Beğenerek İş Yapma	23	15	13	10	23	9	12	105
İşini Zevkli Hale Getirmek	23	14	13	10	25	9	12	106
Başarmak Zevktir	-	-	-	-	-	-	-	-
İşini Sevmek ve İstekli Yapmak	28	19	15	10	27	11	15	125
Dikey Toplam	74	48	42	30	75	29	39	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	16	10	29	11	16	

İşini zevk alarak yapmakla ilgili öğrencilerin birçoğu işini sevmek ve istekli yapmak, anlamında kullanmışlardır. Buradaki iş, boyacılık, pazarcılık, yükçülük gibi somut ve ekmek parası kazanmaya yönelik işlerdir. Tablodan da anlaşıldığı üzere işini zevkle yapmak, konusunda öğrencilerden bir kişi hariç, dersle ilgili zevkle ders çalışmak ve başarmak zevktir, kavramları hakkında görüş bildirmemişlerdir. Hatırlanacağı üzere başarmak zevktir, kavramından birinci ankette dersle ilgili not yükseltmek, ödev yapmak gibi şeyler kast olunmuştur. Bu ankette bu konuyla ilgili görüş bildiren yoktur. İşini zevk alarak yapmakla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/A’da bir kişi, düzgün ifade edememiş, MFC İÖÖ 5/C’de bir kişi, düzgün ifade edememiş, İF İÖÖ 4/B’de bir kişi, düzgün ifade edememiş, Atatürk İÖÖ 4/C’de bir kişi, düzgün ifade edememiştir. İşini zevk alarak yapmakla ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden, örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların,

okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 18.1.İşini Zevk Alarak Yapmak Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	23	14	12	7	23	12	10	101
Bekir	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	1	3	1	-	-	-	2	7
Gökçen Kız	3	2	-	-	3	1	4	13
Gülcan	1	1	-	-	-	-	2	4
Dikey Toplam	28	20	13	7	26	13	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	16	10	29	11	16	

İşini zevk alarak yapmak, konusunda tabloda görüldüğü gibi en fazla, Erhan, örnek gösterilmiştir.

2.4. MECBURIYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 19.Mecburiyetten Çalışmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Mecburiyetten Çalışmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Zorunluluk, Yükümlülük	24	14	13	10	21	11	19	112
1.1.Başarı İçin Katlanmak	25	15	12	10	19	11	19	111
2.Başkasının Zoruyla İş Yapmak	15	16	10	9	11	5	11	77
2.1.Derse Mecburiyetten Çalışmak	-	-	-	-	1	-	-	1
Dikey Toplam	64	45	35	29	42	27	39	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	16	10	28	11	16	

Mecburiyetten çalışmak, konusunda öğrencilerin çoğu zorunluluk, yükümlülük ve başarı için katlanmak olarak görüş bildirmişlerdir. Buradaki başarı için katlanmak, hedefe ulaşmak için dişini sıkmak, işlerini yoluna koymak, geliştirmek, anlamındadır. Zorunluluk ve yükümlülüğü ise insanlar karınlarını doyurabilmek, yaşamlarını idare etmek için çalışmak zorundadır, anlamında kullanmışlardır. Derse mecburiyetten çalışmak, anlamını bir kişinin dışında kullanan yoktur. Mecburiyetten çalışmakla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/C’de bir kişi belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 5/B’de bir kişi, belirsiz yazmış, İF İÖÖ 4/B’de bir kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 4/B’de bir kişi, belirsiz yazmış, bir kişi de boş bırakmıştır. Mecburiyetten çalışmakla ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 19.1.Mecburiyetten Çalışmak Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	9	3	8	-	6	6	8	40
Kuşçu Çocuk	3	2	-	1	-	-	-	6
İdris	2	-	1	1	1	1	1	7
Gökçen Kız	1	2	1	-	3	-	-	7
Gülcan	14	12	7	9	8	5	9	64
Dikey Toplam	29	19	17	11	20	12	18	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	16	10	28	11	16	

Mecburiyetten çalışmak konusunda en fazla, Gülcan, örnek gösterilmiştir.

2.5. ALIN TERİ KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 20. Alın Teri Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Alın Teri	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1. Bir İşe Emek Vererek Çalışmak	26	15	12	10	21	11	15	110
1.1. Derslerine Emek Vererek Gayret Gösterme	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Dürüstçe Hak Yemeden Kazanmak	27	18	16	10	26	11	15	123
3. Başarmak, Kazanmak İçin Gayret Gösterme	26	13	11	10	19	11	14	104
Dikey Toplam	79	46	39	30	66	33	44	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	16	10	26	11	16	

Alın teri kavramı, konusunda dürüstçe, hak yemeden para kazanmak, anlamında görüş bildirenler çoğunluktadır. Bu görüşü bildirenler başkalarını kandırmadan, sahtekârlık yapmadan, dürüstçe para kazanmayı kasteder. Tabloda da görüldüğü gibi alın teri kavramını, derslerine emek vererek gayret gösterme, anlamında kullanan hiç yoktur. Bu kavramı başarmak, kazanmak için gayret gösterme, anlamında kullananlar insanlara faydalı olmak, yardım etmek için para kazanmalıyız, çalışmalıyız, işimizdeki olumsuzluklar bizi yıldırılmaz, anlamında kullanmışlardır. Alın teri kavramıyla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/A'da bir kişi, düzgün ifade edememiş, MFC İÖÖ 5/C'de bir kişi, düzgün ifade edememiş, İF İÖÖ 4/B'de bir kişi, düzgün ifade edememiş, MFC İÖÖ 4/B'de üç kişi de düzgün ifade edememiştir. Alın teri kavramıyla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden

örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 20.1. Alın Teri Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	6	2	12	6	15	9	8	58
Kuşçu Çocuk	1	1	3	-	1	-	1	7
İdris	5	6	20	6	6	-	6	49
Gökçen Kız	-	3	6	1	4	3	6	25
Gülcan	-	-	4	-	2	3	-	9
Dikey Toplam	12	12	45	13	28	15	21	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	16	10	26	11	16	

Alın teri kavramı konusuna en çok Erhan, ondan sonra da İdris, örnek gösterilmiştir.

2.6. HELAL PARA KAZANMA HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 21. Helal Para Kazanma Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Helal Para Kazanmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1. Dürüstçe Para Kazanmak	27	16	16	9	20	11	15	114
2. İçine Haram Karıştırmadan Para Kazanmak	27	16	15	9	21	11	13	112
Dikey Toplam	80	51	45	28	58	33	41	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	17	10	29	11	16	

Helal para kazanmak, konusunda öğrenciler en çok dürüstçe para kazanmak olarak görüş bildirmişlerdir. Dürüstçe para kazanmaktan, sahtekârlık, üçkâğıtçılık, dolandırıcılık yapmadan, alınının teriyle emek sarf ederek kazanılan para, kastolunur. Yatay toplamda, dürüstçe para kazanmakla, içine haram karıştırmadan para kazanmak, arasında fazla sayı farkı yoktur. Helal para kazanmakla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/A'da bir kişi, düzgün ifadeyle anlatamamış, İF İÖÖ 4/B'de bir kişi, düzgün ifadeyle anlatamamıştır. Helal para kazanmakla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden, ve bu kişilerin yaşadıklarından örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 21.1. Helal Para Kazanma İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	12	2	7	5	9	10	11	56
Kuşçu Çocuk	3	-	-	-	3	-	1	7
İdris	22	10	7	6	8	2	5	60
Gökçen Kız	8	3	1	2	6	2	4	26
Gülcan	4	1	-	2	1	1	2	11
Dikey Toplam	49	16	15	15	27	15	23	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	19	17	10	29	11	16	

Helal para kazanmak konusunda öğrenciler, en çok İdris'i örnek vermişlerdir.

2.7. DÜRÜSTLÜK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİLERİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 22.Dürüstlük Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Dürüstlük	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.Yalan Söylememek	25	18	13	9	20	4	11	100
2.Davranışla Doğruluktan Ayrılmayan İşini Doğru Yapan	26	16	13	8	22	7	12	102
2.1.Dolandırıcılık, Sahtekârlık Yapmayan	26	14	13	8	7	20	12	100
Dikey Toplam	77	48	39	25	49	31	35	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	9	29	10	13	

Öğrenciler, dürüstlük konusunda, en çok davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, işini doğru yapan, dolandırıcılık sahtekârlık yapmayan olarak görüş bildirmişlerdir. Dürüstlüğü yalan söylememek, olarak görenler de çoğunluktadır. Dürüstlikle ilgili görüşü, Atatürk İÖÖ 5/B’de bir kişi düzgün ifadeyle anlatamamış, İF İÖÖ 4/B’de iki kişi, düzgün ifadeyle anlatamamış, Atatürk İÖÖ 4/C’de üç kişi, düzgün ifadeyle anlatamamıştır. Dürüstlikle ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 22.1.Dürüstlük Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	6	1	3	2	8	5	3	28
Kuşçu Çocuk	3	-	-	1	-	-	-	4
İdris	22	14	10	6	6	2	10	70
Gökçen Kız	3	1	-	2	2	1	-	9
Gülcan	3	1	1	1	2	-	-	8
Dikey Toplam	37	17	14	12	18	8	13	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	9	29	10	13	

Öğrenciler, dürüstlük konusunda en çok İdris'i örnek göstermişlerdir.

2.8. YALAN DOLANLA PARA KAZANMA HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 23.Yalan Dolanla Para Kazanma Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Yalan Dolanla Para Kazanma	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1-Yalan Söyleyerek Para Kazanma	26	21	17	9	24	6	15	118
2- Hak Etmeden Kazanmak	24	19	15	9	22	8	15	112
2.1- Dolandırıcılık, Sahtekârlık, Kumar ve Hileyle Kazanmak	24	19	16	8	23	8	15	113
2.2- Hak Etmeden Kazanmak Helal Değildir	24	19	15	7	22	6	14	107
Dikey Toplam	98	78	63	33	91	28	59	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	17	9	29	10	16	

Yalan dolanla para kazanmakla ilgili öğrenciler, en çok yalan söyleyerek para kazanmak, olarak görüş bildirmişlerdir. Yine öğrenciler, yalan dolanla para kazanmanın dolandırıcılık, sahtekârlık ve kumarla para kazanmakla eş değer olduğu görüşündedir. Usulsüz yollarla kazanılan paranın helal olmadığını düşünürler. Yalan dolanla para kazanmakla ilgili görüşü, MFC İÖÖ 5/B’de bir kişi, muğlak ifade etmiş, Atatürk İÖÖ 5/B’de bir kişi, muğlak ifade etmiş, İF İÖÖ 4/B’de iki kişi, boş bırakmıştır. Yalan dolanla para kazanmakla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 23.1.Yalan Dolanla Para Kazanma İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuşçu Çocuk	12	18	24	7	21	6	13	101
İdris	-	-	-	-	-	-	-	-
Gökçen Kız	-	-	-	-	-	-	-	-
Gülcan	-	-	-	1	-	1	-	2
Dikey Toplam	12	18	24	8	21	7	13	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	20	17	9	29	10	16	

Yalan dolanla para kazanmak, konusunda öykülerden en çok örnek gösterilen Kuşçu Çocuk'tur. Diğer kişilerin gösterilmeme sebebiyse öyküde yalan dolanla para kazanmayı temsil eden tek şahsın "Kuşçu Çocuk" olmasındandır.

2.9. ÜRETİCİLİK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 24. Üreticilik Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Üreticilik	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1-Mahsul Yetiştirme, Üretme	11	10	4	4	9	2	8	48
2- İmal Etmek	13	12	15	5	19	7	7	78
2.1- İş Yapmak İşlemek	4	-	1	1	2	4	2	14
3.Dersle İlgili Bilgi Üretmek	-	-	-	-	-	-	-	-
Dikey Toplam	28	22	20	10	30	13	17	
Ankete Katılan Toplam Kişi	23	19	17	10	27	12	16	

Üreticilikle ilgili öğrencilerin birçoğu, imal etmek, anlamında görüş bildirmişlerdir. Üreticilik kavramı imal etmek, anlamından sonra en fazla mahsul yetiştirme, üretme manasında kullanılmıştır. *Annemin Salataları Ninemin Turpları* adlı öyküde de mahsul yetiştirmekten bahsedildiğini hatırlayalım. Dersle ilgili bilgi üretmek, anlamında kullanan hiç yoktur. Üreticilik kavramıyla ilgili görüş bildirenlerden, MFC İÖÖ 5/A’da bir kişi, düzgün bir ifade etmemiş, MFC İÖÖ 5/B’de iki kişi, düzgün bir ifade etmemiş, üç kişi, boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de bir kişi boş bırakmış, bir kişi, düzgün bir ifade etmemiştir. Üreticilikle ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 24.1. Üreticilik Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	5	-	-	1	2	4	-	12
Kuşçu Çocuk	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	-	-	-	-	-	-	-	-
Gökçen Kız	13	9	11	4	16	7	6	66
Gülcan ve Ailesi	11	10	2	5	8	3	7	46
Dikey Toplam	29	19	13	10	26	14	13	
Ankete Katılan Toplam Kişi	23	19	17	10	27	12	16	

Üreticilik konusunda en fazla Gökçen Kız, örnek gösterilmiştir. Örnek gösterilen kişilerin çokluğu bakımından ikinci olarak Gülcan ve ailesini sınıflandırabiliriz.

2.10. YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 25.Yetinmeyi Bilmek Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Yetinmeyi Bilmek	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1-Kanaat Etmek	25	20	17	10	23	7	14	116
2- Tasarruf Etmek	22	16	13	9	22	5	12	99
2.1- Hesabını Bilip Elindekiyle İdare Etmek	22	18	15	10	22	6	13	106
Dikey Toplam	69	54	45	29	67	18	39	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	17	10	28	10	15	

Öğrenciler, yetinmeyi bilmek konusunda en fazla kanaat etmek, görüşüne hâkimdirler. Yetinmeyi bilen kişi, onlara göre aynı zamanda hesabını bilen, elindekiyle idare edip yetinmeyi bilendir. Tabloda yatay toplama bakıldığında, şıklar arasında fazla bir sayı farkı göze çarpmaz. Yetinmeyi bilmekle ilgili görüşü, İF İÖÖ 4/B’de iki, kişi boş bırakmış, MFC İÖÖ 4/B’de bir kişi, düzgün ifade edememiş, Atatürk İÖÖ 4/C’de bir kişi, düzgün ifade edememiştir. Üreticilikle ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Anketimizde örneklem olarak seçtiğimiz sınıfların, okutulan öykülerdeki kişileri, kaç defa örnek gösterdiği, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 25.1.Yetinmeyi Bilmek İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	4	1	3	2	2	3	2	17
Kuşçu Çocuk	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	3	2	-	-	-	-	-	5
Gökçen Kız	3	-	-	1	1	1	-	6
Gülcan	19	14	12	8	17	3	10	83
Dikey Toplam	29	17	15	11	20	7	12	
Ankete Katılan Toplam Kişi	23	19	17	10	27	12	16	

Yetinmeyi bilmek konusuna öğrenciler, tablodan da görüldüğü üzere en çok, Gülcan'ı örnek göstermişlerdir.

2.11. CAN SIKINTISI KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİLERİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 26. Can Sıkıntısı Kavramı Hakkında Öğrencilerin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Can Sıkıntısı	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1-Boş Durmaktan, İşsiz Kalmaktan İçi Sıkılmak	26	17	15	10	28	9	11	116
2- İçinden Bir Şey Yapmak Gelmeme, Keyfi Kaçmak, Üzülme	27	20	15	10	23	10	16	121
Dikey Toplam	53	37	30	20	51	19	27	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	19	16	10	28	12	16	

Can sıkıntısı konusunda öğrenciler, içinden bir şey yapmak gelmeme, keyfi kaçmak, üzülme anlamına gelen görüşlerde bulunmayı tercih etmişlerdir. Bu kavramı boş durmaktan, işsiz kalmaktan içi sıkılmak anlamında kullanan da epey fazladır. Can sıkıntısı konusunu MFC İÖO 5/B’de bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 5/A’da bir kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 5/C’de bir kişi, belirsiz ifade etmiş, MFC İÖO 4/B’de bir kişi belirsiz yazmıştır. Can sıkıntısı ile ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. Hangi sınıftan, hangi kişinin kaç defa örnek verdiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 26.1.Can Sıkıntısı Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
Erhan	-	-	1	-	-	4	-	5
Kuşçu Çocuk	-	-	-	-	-	-	-	-
İdris	-	-	-	-	-	-	-	-
Gökçen Kız	25	16	12	8	23	4	11	99
Gülcan	2	1	1	1	-	2	4	11
Dikey Toplam	29	17	15	11	20	7	12	
Ankete Katılan Toplam Kişi	27	19	16	10	28	12	16	

Can sıkıntısı kavramıyla ilgili öğrencilerin çoğu Gökçen Kız'ı örnek göstermişlerdir. *Annemin Salataları Ninemin Turpları*, adlı öykünün olay örgüsünden hatırlanacağı üzere, can sıkıntısını en yoğun olarak yaşayan Gökçen Kız'dır.

2.12. İNSANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI
HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 27. İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı Hakkında Öğrencinin
Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1- Faydalı İşler Mutluluk Verir	28	17	14	9	25	9	15	117
2- Yardım Etmek, İyilik Yapmak Mutluluk Verir	23	18	15	8	24	9	14	111
Dikey Toplam	75	51	44	24	69	26	43	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	20	17	10	27	9	16	

İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu, konusunda öğrenciler, en fazla faydalı işler mutluluk verir, anlamında görüş bildirmişlerdir. Yardım etmek, iyilik yapmak mutluluk verir, diyenlerin sayısı da epey fazladır. Faydalı işlere, yardım etmeye, iyilik yapma kavramlarına öğrenciler, görüşlerini bildirirken okutulan öykülerden faydalanarak örnekler vermişlerdir. Öykülerdeki yararlı işler yapanları, karşılıksız yardım edenleri, hem kendi hem de çevresi için çalışanları, okutulan öykülerdeki kişilerden, o kişilerin yaşadıklarından, örnek göstermişlerdir. Hangi sınıftan, hangi kişinin kaç defa örnek verdiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. İnsanlara faydalı olmanın mutluluğuyla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/B’de iki kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de bir kişi, boş bırakmış, bir kişi de belirsiz yazmış, MFC İÖO 4/B’de iki kişi, düşüncelerini düzgün bir ifade tarzıyla anlatamamıştır.

Tablo 27.1.İnsanlara Faydalı Olmanın Mutluluğu Kavramı İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	5	7	9	4	9	4	9	47
Bekir	1	2	1	-	-	2	5	11
İdris	5	2	3	-	5	2	2	19
Kuşçu Çocuk	2	2	1	-	-	-	1	6
Gökçen Kız	17	8	5	3	9	2	8	52
Gülcan	2	1	-	1	-	-	1	5
Dikey Toplam	32	22	19	8	23	10	26	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	20	17	10	27	9	16	

İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu, kavramıyla ilgili en çok Gökçen Kız, örnek gösterilmiştir. Okutulan öykülerdeki kişilerden , çevresinin mutluluğu için en çok çaba sarf eden ve bu konuya en güzel misal Gökçen Kız'dır.

2.13. YARDIMLAŞMAK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 28.Yardımlaşmak Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Yardımlaşmak	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
1.İhtiyacı Olana Para, Mal, Eşya vb. Bağışlamak	2	4	1	2	4	1	2	16
2.Paylaşmak	26	19	15	7	22	8	15	112
3.Zor Durumda Olanın Yardımına Koşmak	26	18	13	7	20	8	15	107
3.1.Dayanışma, Karşılıklı İyilik	26	17	13	7	20	8	15	106
4.Ders Konusunda Yardımlaşma	-	-	-	-	-	-	-	-
Dikey Toplam	80	58	42	23	66	25	32	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	16	10	28	10	16	

Yardımlaşmak konusunda öğrencilerin çoğu, okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle paylaşmak, demişlerdir. Buradaki paylaşmak, işini, kazancını paylaşmak, anlamındadır. İhtiyacı olana mal, para, eşya bağışlamakla ilgili öykülerde bir model olmadığı için öğrenciler bu şıkta daha az görüş bildirmişlerdir. Yardımlaşmayı ders konusunda yardımlaşma şeklinde kullanan yoktur. Yatay toplamdaki sayılar arasında fazla bir fark yoktur. Yardımlaşmak konusuyla ilgili görüşü MFC İÖÖ 5/C’de bir kişi, belirsiz yazmış, İF İÖÖ 4/B’de iki kişi, belirsiz yazmış, MFC İÖÖ 4/B’de bir kişi, belirsiz yazmıştır. Yardımlaşmakla ilgili okutulan

öykülerden hangi sınıftan, hangi kişinin kaç defa örnek verdiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 28.1.Yardımlaşmak Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	20	9	10	4	17	6	13	79
Bekir	13	-	-	3	6	4	11	37
İdris	7	6	1	1	2	2	1	20
Kuşçu Çocuk	5	5	-	-	-	-	-	10
Gökçen Kız	2	4	1	1	2	1	1	12
Gülcan	2	7	1	3	-	1	-	14
Dikey Toplam	49	31	13	12	27	14	26	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	16	10	28	10	16	

Yardımlaşmakla ilgili öğrenciler, en çok Erhan'ı örnek göstermişlerdir. Yardımlaşma konusunda öğrenciler en iyi model olarak da Erhan'ı görürler.

2.14. İYİLİK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMLARI

Tablo 29.İyilik Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumlar Tablosu

İyilik	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
1. İyi Davranış	24	18	14	10	21	9	13	109
1.1. Yardım Etme Faydalı Olma	25	20	16	10	26	9	16	122
1.1.1. Zor Durumda Olanın Yardımına Koşma	23	18	13	10	20	9	13	106
1.1.2. Karşılıksız Yardım	20	15	14	10	20	9	12	100
Dikey Toplam	92	71	57	40	87	36	54	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	20	17	10	29	10	16	

İyilik konusunda, öğrencilerin çoğu, okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle yardım etme, faydalı olma, demişlerdir. Öykülerdeki kişilerin çoğu çevresine, arkadaşını hatta kendisine kötü davrananlara bile yardımcı olmaktadır. Öğrenciler kişileri okuduklarından hareketle, özel örnekler vererek, iyilik konusunda görüş bildirmişlerdir. Karşılıksız yardım diyenler, öykülerde karşılıksız olarak iyilik yapanları örnek göstererek bu konuda görüş bildirmişlerdir. Zor durumda olanın yardımına koşmak diyenler, öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle bunu söylemişlerdir. İyilik konusuyla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/B’de iki kişi, boş bırakmış, İF İÖO 4/B’de bir kişi düzgün ifade edememiş, bir kişi de boş bırakmıştır. Yardımlaşmakla ilgili okutulan öykülerden, hangi sınıftan, hangi kişinin kaç defa örnek verdiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 29.1.İyilik Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 5/A	MFC İÖÖ 5/C	Atatürk İÖÖ 5/B	MFC İÖÖ 4/B	İF İÖÖ 4/B	Atatürk İÖÖ 4/C	Yatay Toplam
Erhan	12	6	8	10	12	5	8	61
Bekir	8	6	5	6	5	-	4	34
İdris	11	9	5	-	8	2	8	43
Kuşçu Çocuk	5	4	2	-	-	-	6	17
Gökçen Kız	4	1	1	1	4	3	1	15
Gülcan	1	6	-	-	3	-	1	11
Dikey Toplam	41	32	21	17	32	10	28	
Ankete Katılan Toplam Kişi	26	20	17	10	29	10	16	

İyilikle ilgili, öğrenciler en çok Erhan'ı örnek göstermişlerdir.

2.15. FEDAKARLIK KAVRAMI HAKKINDA ÖĞRENCİNİN OKUMA SONRASI TUTUMARI

Tablo 30.Fedakarlık Kavramı Hakkında Öğrencinin Okuma Sonrası Tutumları Tablosu

Fedakârlık	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
Özverili Davranış	20	18	14	8	21	10	13	104
Paylaşmak Yardım Etmek	20	20	16	8	22	10	14	110
Dikey Toplam	40	38	30	16	43	20	27	
Ankete Katılan Toplam Kişi	28	20	15	9	26	10	16	

Fedakârlık konusunda öğrencilerin çoğu, okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle paylaşmak, yardım etmek demişlerdir. Okutulan öykülerde özverili davranış örnekleri de çok olduğundan bu şıkla ilgili görüş bildirenler diğer şıkka çok yakındır. Fedakârlıkla ilgili görüşü, MFC İÖO 5/B’de altı kişi, boş bırakmış, MFC İÖO 5/C’de iki kişi, düşüncelerini doğru ifade edememiş, MFC İÖO 4/B’de üç kişi, düşüncelerini doğru ifade edememiş, Atatürk İÖO 5/C’de bir kişi, düşüncelerini doğru ifade edememiştir. Fedakârlıkla ilgili okutulan öykülerden hangi sınıftan, hangi kişinin kaç defa örnek verdiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 30.1.Fedakarlık Kavramı İle İlgili Öykülerdeki Kişilerin Örnek Verilmesini Gösteren Tablo

Öyküdeki Kişiler	MFC İÖO 5/B	MFC İÖO 5/A	MFC İÖO 5/C	Atatürk İÖO 5/B	MFC İÖO 4/B	İF İÖO 4/B	Atatürk İÖO 4/C	Yatay Toplam
Erhan	10	9	10	6	15	5	9	64
Bekir	7	7	3	6	4	3	5	35
İdris	8	2	1	-	2	3	1	17
Kuşçu Çocuk	6	-	1	-	-	-	-	7
Gökçen Kız	1	7	-	1	1	2	-	12
Gülcan	4	2	1	2	3	-	6	18
Dikey Toplam	36	27	16	15	25	13	21	

Öğrenciler, fedakârlık ile ilgili en çok Erhan'ı örnek göstermişlerdir.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Uyguladığımız iki farklı yazılı anket çalışmasının değerlendirilmesini yaparak iki anket çalışmasından çıkan sonuçları aralarındaki benzerlik ve farkı vermeye çalışacağız. İki anket arasındaki farklılıkları verirken daha önce hazırladığımız tablolardan ve uyguladığımız anketlerden faydalanılacaktır.

3.1. ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, öğrencilerin çoğu çalışmayı, “başarı için gayret” olarak görmektedir. Öğrenciler, “başarıyı” ise derslerdeki notların yüksek olması, olarak görmektedir. Görüşlerin kitap okumak, ders çalışmak ve bilmek öğrenmek için gayret etmek, zorunlu olarak çalışmak, anlamlarında yoğun olması öğrencilerin çalışmayı ders yapmak, derslerinde başarılı olmak, derslerine zorla çalışmak, anlamında kullandıklarını gösterir. İkinci ankette öğrencilerin çoğu, çalışmak kavramını iş görmek, görevi olmak, anlamında kullanmıştır. İkinci anket sonuçlarında öğrenciler çalışmak kavramını sadece dersle ilgili görmemektedir. Bu yargıya 16. tablodan varabiliriz. Tablo 16’da, bilgilenmek için gayret, kitap okumak, ders çalışmak bölümlerinin sayısal verileri incelendiğinde, çalışmayı, dersle ilgili çalışmanın dışında iş görmek, anlamında görüş belirttikleri açıktır. İkinci ankette başarı için gayret, emek verip işleri yoluna koymak için gayret etmek, anlamında kullanılmıştır. Birinci ankette öğrencinin okuduklarından, seyrettiği, duyduğu tecrübelerden verilen örnekler çok azdır.

İkinci ankette birçok öğrenci okuduğu öykülerden örnekler vermişlerdir. İkinci ankette, öğrenciler okudukları öykülerdeki kişilerden örnek göstererek, o kişileri model almışlardır. Okutulan dört öykünün dört ana kişisinden de örnekler verildiği 16.1. tablodan da gözlemlenmektedir. Aynı zamanda diğer tablolar da incelenirse bu tablolardan da anlaşılacağı üzere öğrencilerin okudukları öykülerden faydalanarak, öykülerdeki kişilerden örnekler verdiği görülecektir. Çalışmak konusunda en fazla Erhan olmak üzere sırasıyla İdris, Gökçen Kız ve Gülcan, örnek

gösterilmiştir. Erhan'ın öyküdeki durumunu hatırlarsak öğrencilerin neden onu seçtiğini daha iyi anlamış olacağız. Erhan, ailesinin geçimine katkı sağlamak için kendisini çalışmak zorunda hisseder. Ailesi ve sekiz kardeşinin daha rahat bir hayat sürmesi için para kazanmak onun boynunun borcu olmuştur. Böyle bir zorunluluktan Erhan, “Neşeli Boyacı” olmayı başarmıştır. Çünkü Erhan, işini çeşitlendirmiş ve müşterisine hep daha iyi hizmet sunmuştur. Erhan'ın başarısı, hiç yoktan iş tutmakla ve kendisini zamanında kovan kişilere iş vermekle gerçekleşir. Çalışmak ve çalışmakla ilgili belirlediğimiz alt konularla Erhan öğrencilere iyi bir model olmuştur. Çalışmak kavramını öğrenci, Erhan ve yaşadıklarını düşünerek içselleştirmiştir. Çalışmak kelimesindeki ruhu, duyguyu ve somutluğu öykülerdeki örnek kişiler ve olaylar vasıtasıyla öğrenciler daha iyi anlamış, çok anlamda kullanmışlardır. Birinci ankette muğlak, kapalı, genel ifadeler çokken ikinci ankette düşünceler daha net, belirgindir. Gözlemimize göre, çalışmak kavramını ve öyküdeki kişileri öğrenciler, öyküleri okuduktan sonra hem ders esnasında tartıştılar hem de teneffüste... Konuşulan kavramlar, olaylar, öğrenciye ileriki yaşamında birer tecrübe sağlamış oldu. Öyküde somut olarak çalışan kişiler vardır. Erhan boyacılık, İdris yükçülük yapar, Gökçen Kız sepet ve nazarlık örer, Gülcan pazarda sebze satar. Öğrenciler, yaşam kavgası için, ihtiyaçları görmek için türlü türlü işler yapıldığını hatırlayıp tecrübe ettiler. Çalışmak kavramı beyinlerinde canlılık ve hareket kazandı. Yatay ve dikey toplamlar her iki ankette karşılaştırıldığında ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür.

3.2. YILMADAN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, öğrencileri çoğu, yılmadan çalışmayı, pes etmemek, olarak görmüşlerdir. Yine çoğu öğrenci, dersteki başarının artması için pes etmenin yanlış olduğunu, savunur. Zorluklarla mücadelecilik, diyen de çoğunluktadır. Yılmadan çalışmayı, zorluklarla mücadelecilik, olarak görenler de ödevlerin zorluğundan bıkmamak gerektiğini, zor derslerle mücadele etmek gerektiğini, düşünürler. Başarı için azim, olarak niteleyenler önüne somut bir başarı koymamıştır veya başarılı bir kişi, model değildir. Yılmadan çalışmak kavramını, durmadan çalışmak, diyenlerin

bir kısmı yılmadan çalışmayı, olumsuz anlamda kullanmıştır. Durmadan ders çalışılmaz, görüşünü savunmuşlardır. Yılmadan çalışmak konusunda öğrencilerin çoğu, okul başarıları için azmetmenin gerektiğini, pes etmemenin önemini vurgulamıştır. Az da olsa verilen örnekler de ders tecrübeleriyle alakalıdır.

İkinci ankette yılmadan çalışmayı, öğrencilerin birçoğu bıkmadan, usanmadan çalışmak, olarak görmektedir. Yılmadan çalışmayı, ders çalışmak, sınava çalışmaktan vazgeçmeme, olarak görenler bu ankette yoktur. Çünkü okutulan öykülerdeki kişiler, para kazanmak için hayatın yükünü omuzlarında taşırlar. Edebiyat, farklı bakış açısı kazandırmalıdır demiştik. Okutulan öykülerle öğrenciler, çocukların da yetişkinler gibi, geçim derdiyle mücadele ettiklerini gördüler ve “yılmadan çalışmak” kavramına bu açıdan baktılar. “Yılmadan çalışmakla” ilgili öğrenciler en çok Erhan’ı daha sonra sırasıyla Gökçen Kız, İdris ve Gülcan’ı örnek gösterdiler. Erhan’ın paraya ihtiyacı vardır, istasyondan kovulur on beş gün boyunca da tek kuruş kazanamaz ama o yine de yılmaz, dirayet gösterir. Bunun için ikinci ankette pes etmemek kavramı, işlerin yolunda gitmemesine rağmen mücadeleciliği temsil eder. Başarı için azim kavramı da para kazanmak, iş kurmak ve işini geliştirip insanlara faydalı olmak için kendinde hissedilen gücü, temsil eder. Yılmadan çalışmak kavramına, öyküleri okuduktan sonra öğrenciler, Erhan’ın yaşadığıyla bakmışlar, İdris’in yükçülüğe sabrını, metanetini örnek almışlar, Gökçen Kız’ın sakatlığına rağmen güçlüklerle başa çıkmasını takdirle karşılamışlar, Gülcan’ın şımarıklığına rağmen ailesi için pazarda sebze satmaya alışmasının mücadelesini yılmadan çalışmakla özleştirmişlerdir. Kısaca öyküdeki kişiler çocuklara hem bir tecrübe hem de ir model olmuştur. Birinci ve ikinci anketteki tablolardaki yatay ve dikey toplamları dikkatlice incelediğimizde, her iki ankette arasında sayısal fark ortaya çıkar. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.3. İŞİNİ ZEVK ALARAK YAPMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, işini zevk alarak yapmak konusunda öğrencilerin çoğu, işini sevmek ve istekli yapmak gereklidir, görüşündedir. Öğrenciler, derslerine zorla çalışmadıklarını, zorlamayla başarısız olduklarını, derslerini eğlenerek yapmalarının iyi olduğunu, ödevlerinin zevkle yapılması gerektiğini, test çözmeyi zevkli hale getirilmesi gerektiğini, belirtirler. Birinci ankette, somut örnek veren çok azdır. Verilen örneklerin çoğu da dersler ve notlara yöneliktir. Öğrenciler, diğer kavramlarda olduğu gibi bu kavrama da farklı bakış açılarıyla bakamamışlardır.

İkinci ankette, işini zevk alarak yapmakla ilgili öğrencilerin birçoğu, işini sevmek ve istekli yapmak, anlamında kullanmışlardır. Buradaki iş, boyacılık, pazarcılık, yükçülük gibi somut ve ekmek parası kazanmaya yönelik, somut anlamda iştir. Dersle ilgili olan örnekler bu ankette yoktur. Dersle ilgili görüşler de bu ankette bir kişi müstesna yoktur. İşini zevk alarak yapmakla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnek vermiştir. En çok da Erhan, örnek gösterilmiştir. Çünkü Erhan çaresizliğin, umutsuzluğun karşısında bir modeldir. Günlerce işsiz kalmasına rağmen o işinde dikiş tutturmayı, işini zevkli hale getirerek başarmıştır. O boya sandığını renkli çizgilerle süsleyerek, saka kuşunu işinde kullanarak, birikimiyle aldığı radyoyu müşterilerin hizmetine sunarak, hem “Neşeli Boyacı” unvanını almış hem de müşteri memnuniyetini işinin merkezi yapmıştır. Erhan, öğrencilere çalışmanın istenirse sıkıcı olmayacağını, işini sevmenin, zevkli hale getirmenin başarıya ulaştıracağını, öyküyü okuyanlara hissettirmiştir. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.4. MECBURİYETTEN ÇALIŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette öğrenciler, mecburiyetten çalışmak kavramını başkasının zoruyla iş yapmak, olarak görmektedir. Öğrenciler, kendileri ders çalışmak istemeseler de gerek ailenin gerekse öğretmenlerinin zoruyla ders çalıştıklarını belirtirler. Öğrenciler yükümlülük kavramını şöyle açıklarlar: Proje ve araştırma ödevi, sevmediği derslere anne ve babanın zoruyla çalıştırılma, dersi pekiştirmek için verilen sorular vb... Sınavlarda başarılı olmak için, gelecekte iyi mevki sahibi olmak için de öğrenciler, mecburen okul derslerine çalışmalarını gerektiğini belirtir. Anne babanın zoruyla ders çalışmaktan nefret edenler de hayli çoğunluktadır. Mecburen çalışmak kavramını, geçimini sağlamak için çalışmak mecburiyetinde olmak, anlamında kullanan çok azdır. Bu anlamda kullananlar da çevresinden, kendi tecrübesinden örnek vermemişlerdir. Kimi öğrencilerse, mecburiyetten çalışmakla ilgili sıkıcı olur, çok kötüdür gibi duygusal yorumlar yapmıştır.

İkinci ankette, mecburiyetten çalışmak konusunda öğrencilerin çoğu zorunluluk, yükümlülük ve başarı için katlanmak, olarak görüş bildirmişlerdir. Buradaki başarı için katlanmak, hedefe ulaşmak için dişini sıkmak, işlerini yoluna koymak, geliştirmek, anlamındadır. Zorunluluk ve yükümlülüğü ise insanların karınlarını doyurabilmesi, yaşamlarını idare etmesi için çalışmak zorundadır, anlamında açıklamışlardır. Derse mecburiyetten çalışmak, anlamını bir kişinin dışında kullanan yoktur. Mecburiyetten çalışmakla ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. En çok verilen kişi de Gülcan'dır. Aslında Erhan, Bekir, İdris, Kuşçu Çocuk, hep kendilerinin ve ailelerinin karınlarını doyurabilmek için çalışırlar, kendilerini çalışmak zorunda hissederek. Yani bu kişilerde gönüllülük esastır. Gülcan'da ise durum farklıdır. Gülcan, babası hasta yatağında olmasına, annesinin bahçede yetiştirdiklerini satarak evi zar zor geçindirmesine rağmen annesine bile yardım etmek istemez. Babasının ona tembihi, kendisinin de halk oyunu kıyafetini almak istemesi, onu çalışmaya zorlar. İlk başta Gülcan, halk oyunu giysisini almak için mecburiyetten çalışmış, başarılı olunca da çalışmak onun için gönüllük esasına dayalı olmuştur. Öğrenciler okudukları öykülerdeki türlü türlü mecburiyeti algılamışlardır. Herkes, kendi sorumluluğunu

bilirse mecburiyetin de ortadan kalkarak gönüllülüğe dönüşebileceğini Gülcan'la, Gökçen Kız'la, görmüşlerdir. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.5. ALIN TERİ KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette öğrenciler, alın teriyle çalışmayı, bir işe emek vermek, bir işte gayret göstermek anlamında kullanmışlardır. Burada öğrenciler, alın teriyle çalışmayı, genel olarak, ders, araştırma, proje, ödev dışında kullanmışlardır. Yakın çevresinden ve edindiği tecrübeden bahseden çok azdır. Alın teriyle çalışmaya inşaat işçileri ve fırıncılar gibi somut örnek gösteren beş altı kişidir. Yine alın teriyle çalışmayı, dürüstçe hak yemeden çalışmak, anlamında kullananlar da çoğunluktadır. Alın teriyle çalışmayı derslerine emek vererek gayret gösterme ve başarmak kazanmak için gayret gösterme, anlamında kullananlar okulla, ödevle, dersle ilgili görüş bildirmişlerdir. Tablo 5'te, yatay toplamın kendi içinde sayısal fark gözetilmektedir. Buradan yola çıkarak, öğrencilerin bu kavramı çok anlamlı kullanmadıkları, bu konuda görüşlerin sığ olduğu söylenebilir.

İkinci ankette, alın teriyle çalışmak konusunda dürüstçe hak yemeden para kazanmak, anlamında görüş bildirenler çoğunluktadır. Bu görüşü bildirenler başkalarını kandırmadan, sahtekârlık yapmadan, dürüstçe para kazanmak kasteder. Alın teriyle çalışmayı, derslerine emek vererek gayret gösterme anlamında kullanan hiç yoktur. Birinci ankette az da olsa derslerine emek vererek gayret gösterme, anlamında görüş bildiren vardır. Başarmak, kazanmak için gayret gösterme, anlamında kullananlar insanlara faydalı olmak, yardım etmek için para kazanmalıyız, çalışmalıyız, işimizdeki olumsuzluklar bizi yıldırılmaz anlamında kullanmışlardır. Alın teriyle ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. En çok Erhan, daha sonra da İdris, örnek gösterilmiştir. Okutulan öykülerde Kuşçu Çocuk, haricindeki herkes alın teriyle para kazanırlar. Erhan'ın ve İdris'in yaptığı işler bedensel olarak ağır işlerdir. Öğrenciler, ağır işlerle kazanılan parayı alın teri

kavramına layık görmektedir. Bu da bize öğrencilerin somut örnekleri daha çok önemsediklerini, bu tür örneklerin bu yaştaki öğrencilerin akıllarında da daha fazla iz bıraktığını gösterir. Alın teri kavramı, öykülerdeki kişilerin yaptığı işlerle öğrencilerin zihnine daha iyi yer etmiş, öğrencilerin zihninde netlik kazanmıştır. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.6. HELAL PARA KAZANMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, helal para kazanmayı kendi alın teriyle, emeğiyle parayı hak etmek, yani dürüstçe para kazanmak, anlamında kullananlar çoğunluktadır. Helal para kazanmayı öğrenciler hak ettiği parayı kazanmak, çabalayarak, emek dökerek para kazanmak, alın teri dökmek gibi kavramlarla genelleyerek anlatmışlardır. Öğrencilerden içine haram para karıştırmadan kazanmak, diyenler ayrı olarak değerlendirilmiştir. Somut örnek veren birkaç kişi dışında yoktur. Kendi yaşam tecrübesinden, çevresinden, televizyonda izlediğinden örnekler veren yoktur.

İkinci ankette, helal para kazanmak konusunda öğrenciler en çok dürüstçe para kazanmak anlamında görüş bildirmişlerdir. Dürüstçe para kazanmaktan sahtekârlık, üçkâğıtçılık, dolandırıcılık yapmadan, alın teriyle emek sarf ederek kazanılan para kastolunur. Yatay toplamda dürüstçe para kazanmakla, içine haram karıştırmadan para kazanmak, arasında fazla sayı farkı yoktur. Öğrenciler, her iki şıkta birbirine yakın sayıda görüş bildirmişlerdir. Helal para kazanmak ilgili öğrenciler okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiştir. En çok görüş bildirilen kişi İdris'tir. Öyküdeki diğer kişiler de helal para kazanmaktadır ancak İdris, yalan söyleyerek, kandırarak para kazanan Kuşçu Çocuk'u da yola getirdiğinden, haksız kazancın Kuşçu Çocuk'ta huzursuzluğa yol açacağını öğütlediğinden öğrenciler İdris'i örnek göstermişlerdir. Haram gibi dini ve vicdani bir kavramı öğrenciler İdris'in Kuşçu Çocuk'a yaptıkları ve söyledikleriyle kafalarında somutlaştırmışlar, aynı zamanda Kuşçu Çocuk'un, huzursuzluğunu, memnuniyetsizliği hissetmişler

böylelikle haram para kazanmanın nasıl olduğunu tecrübe etmişlerdir. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.7. DÜRÜSTLÜK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, dürüstlüğü, öğrencilerin çoğu, yalan söylememek, olarak algılamışlardır. Öğrenciler, hangi konuyla ilgili yalan söylememek konusunda bir bilgi vermemişlerdir. Dürüstlüğü, daha çok yalan söylememelidir, yalan söylemek iyi değildir, iyi olmalıyız yalan söylememeliyiz, gibi genel yargılarla açıklamışlardır. Bazı sınıflarda dürüstlikle ilgili verilen örnekler vardır bu örnekler de kopya çekmemek, arkadaşını kandırmamakla ilgilidir.

İkinci ankette, dürüstlüğü, öğrencilerin çoğu, davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, işini doğru yapan, dolandırıcılık sahtekârlık yapmayan, olarak görüş bildirmişlerdir. Dürüstlüğü, yalan söylememek, olarak görenler de çoğunluktadır. Dürüstlikle ilgili öğrenciler, okutulan öykülerdeki kişilerden örnekler vermiş en çok da “İdris” örnek gösterilmiştir. İdris, sırtında küfe taşır, ekmeğini taştan çıkartır. Kazandığı para içine huzur verir, hayatından memnundur. İdris’in düzenbazlığa tahammülü yoktur. Kuşçu Çocuk’u da iyiliğe yöneltmiştir. Kuşçu Çocuk, evine alıştırdığı saka kuşlarını türlü yalanlarla satarken duyduğu korku ve utançtan İdris’in sayesinde kurtulmuştur. Öğrenciler, ikinci ankette İdris’i model olarak görüş bildirmişler, İdris’in içinin rahatlığını Kuşçu Çocuk’un Utanç ve korkusunu hissetmişler dürüstlüğü bu hislerle cevaplamışlardır. İkinci ankette öğrencilerin açıklamaları birincideki gibi genel ve üstün körü değildir. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu tespit öyküler okunmadan ve öyküler okunduktan sonra hazırlanan tablolar da incelenerek, kıyaslanarak doğrulanabilir. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.8. YALAN DOLANLA PARA KAZANMA KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, öğrencilerin çoğu, yalan dolanla para kazanmayı, hak etmeden kazanmak, anlamında kullanmışlardır. Yine bu kavramı yalan söyleyerek para kazanmaktır, deyip genelleyenlerin sayısı da fazladır. Bazı öğrenciler, hak etmeden kazanmanın helal olmadığını, düşünürler. Öğrenciler, yalan dolanla para kazanmak kötüdür, doğru değildir, gibi genel yargılarla görüş bildirmişlerdir. Örnek çok az verilmiştir.

İkinci anketteyse yalan dolanla para kazanmakla ilgili öğrenciler, en çok yalan söyleyerek para kazanmak, şeklinde görüş bildirmişlerdir. Yine öğrenciler yalan dolanla para kazanmanın dolandırıcılık, sahtekârlık ve kumarla para kazanmakla eş değer olduğu görüşündedir. Bu şekilde, usulsüz yollarla kazanılan paranın helal olmadığını düşünürler. İkinci ankette, okunan öykülerden kişiler ve yaptıkları örnek olarak gösterilmiştir. Okunan öykülerden en çok örnek gösterilen kişi Kuşçu Çocuk'tur. Öğrenciler, evine alıştırdığı kuşları, türlü yalanlarla satan yakalanma korkuyla ve yakalandığında duyacağı utançla iş yapan Kuşçu Çocuk'un huzursuzluğuna şahit olmuştur. Yalan dolanla para kazanan birinin mutlu olmadığını ve olamayacağını öğrenciler, gözlemlemişler ve gözlemlerini ifade etmişlerdir. Birinci ankete kıyasla, ikinci ankette görüş çeşitliliği ve sayı olarak görüş fazlalığı açıkça görülür. Bu da bize, öğrencilerin, okuduğu öykülerden yazarken faydalandığını, öyküleri kendi yaşamına mal ettiklerini, öyküler üzerinde kafa yorduklarını gösterir.

3.9. ÜRETİCİLİK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, üreticilik kavramından öğrencilerin birçoğu, imal etmeyi, anlamışlardır. Öğrencilerin bir kısmı imal etmeyi bulmak, keşfetmek, icat etmek, anlamında kullanmışlardır. Üreticilik konusunu dersle bağlantı kurarak anlatanlar da vardır. Bu konuda bile somut örnekler azdır.

İkinci ankette, üreticilikle ilgili öğrencilerin birçoğu, imal etmek, anlamında görüş bildirmişlerdir. Üreticilik kavramı, imal etmek, anlamından sonra en fazla mahsul yetiştirme, üretme manasında kullanılmıştır. Birinci ankette olduğu gibi dersle ilgili bilgi üretmek, anlamında kullanan hiç yoktur. Bu da bize öğrencilerin bu kavrama farklı bakış açısıyla bakabildiklerini gösterir. Okunan öykülerden örnek gösterilerek üreticilik kavramı açıklanmıştır. Okunan öykülerden en çok Gökçen Kız, örnek gösterilmiştir. Ondan sonra Gülcan ve ailesi örnek gösterilmiştir. Öğrenciler bacakları sakat olan Gökçen Kız'ın buğday saplarından süs eşyası örmesini, üreticilik konusunda örnek almışlardır. Öğrenciler, Gökçen Kız'ın el emeğiyle süs eşyası üretmesini imal etmek, anlamında kullanmışlardır. Gökçen Kız'da umuda giden bir üretim vardır. Kendisine bakamayan bir durumdan, el emeğiyle üreterek köyün elektriğini getiren ve köye bir çeşme yaptıran O'dur. Köyün çocuklarıyla, el birliğiyle vücuda getirdiği üretim, sadece kendi ihtiyaçları için değil içinde yaşadığı köyünün ihtiyaçları da düşünülmüştür. Sadece para kazanmak amacıyla üretimin olmadığını, insanın kendi can sıkıntısını gidermek ve sosyal hayatta karışmak için de üretimin olabileceğini sakat bir kızın üretici olabileceğine göre herkesin üretici olabileceğini Gökçen Kız, okuyuculara hissettirmiştir. Gökçen Kız'ın bu azmini ve bu tür üretimini öğrenciler de takdirle karşılamış ve üreticilik konusunda onu model almışlardır. Gülcan ve ailesinin bahçelerinde ekip biçtikleri ürünlere de örnek veren öğrenciler, Gülcan ve ailesini mahsul üreten olarak örneklendirmişlerdir.

3.10. YETİNMEYİ BİLMEK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, yetinmeyi bilmek konusunda öğrencilerin geneli, kanaat etmeyi, anlamaktadır. Belli bir parayla ihtiyaçlarını almak, ihtiyaçtan fazlasını istememek, az ile yetinmeyi bilmek, anlamlarında kullanmışlardır. Bu konuda verilen birkaç güzel örnek de vardır. Bir ayakkabısı varken başka bir ayakkabı istememelidir, şeklinde güzel örneklerden biridir. Birinci anketlerin diğerlerinde olduğu gibi bunda da somut örnekler birkaç tanedir. Genellemeler fazla, model alınan örnek yoktur.

İkinci ankette, öğrenciler yetinmeyi bilmek konusunda en fazla kanaat etmek, görüşüne hâkimdirler. Yetinmeyi bilen kişi onlara göre aynı zamanda hesabını bilen, elindekiyle idare edip elindekiyle tasarruf edebilendir. Öğrenciler, yetinmeyi bilmek konusunda okuduğu öyküden kişileri ve yaptıklarını örnek göstermişlerdir. Öykülerdeki kişilerden en fazla örnek gösterilen Gülcan'dır. Başlangıçta istek ve ihtiyaçları bitmeyen, reklâmlarda gördüğünü isteyen bir kız olan Gülcan, paranın zor koşullarda kazanıldığını idrak ettiği yetinmeyi öğrenen biri olur. Öğrenciler, Gülcan'ı okurken kendilerini Gülcan'ın yerine koyduklarını söylediler. İkinci ankette öğrencilerin sınıf ortamında hatıralarını anlattıkları, gözlemlerinden, tecrübelerinden ve okuduklarından örnekler aktardıkları ve sınıfta tartıştıkları gözlemlenmiştir. Aile bütçesine göre hareket edilmesi gerektiğini sınıflar, kendi deneyimleri ölçüsünde açıklamıştır.

3.11. CAN SIKINTISI KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, can sıkıntısı konusunda öğrencilerin çoğu, içinden bir şey yapmak gelmeme, keyfi kaçmak, üzülme, anlamında görüşler belirtmişlerdir. Öğrenciler can sıkıntısının bunaltıcı, sıkıcı, olduğunu düşünürler. Boş durmaktan, işsiz kalmaktan sıkılmak, diyenlerdeki iş, dersle ilgilidir. Sevmedikleri derse çalışmak, konudan sıkılmak, kitap okumaktan sıkılmayı kastetmektedir. Öğrenciler bilgi, tecrübe, gözlem, izlenimlerini somut örneklerle açıklamamışlar. Kuru, genel ifadelerle bu konu açıklanmıştır.

İkinci ankette, can sıkıntısı, konusunda öğrenciler, içinden bir şey yapmak gelmeme, keyfi kaçmak, üzülme, anlamında kullanmışlardır. Boş durmaktan, işsiz kalmaktan içi sıkılmak, anlamında kullanan da epey fazladır. Öğrenciler can sıkıntısı konusunda, okuduğu öykülerdeki kişiler ve onların yaptıklarından örnekler vermişlerdir. En çok örnek olarak Gökçen Kız, gösterilmiştir. Gökçen Kız, bacaklarından sakat olan ve ailesi harmanda olduğunda yarı aç yarı tok akşama kadar bekleyen biridir. O'nda can sıkıntısının türlü halleri vardır. Sakatlığına, iş göremezliğine, oyun oynayamamasına dertlenir. Buğday sapından süs eşyaları örmeye başlayınca kadar bu böyle devam eder. Öğrenciler, Gökçen Kız'ın can

sıkıntısını hissettikleri gibi can sıkıntısını gidermenin yolunu da O'nun yaptıklarında görmüşlerdir. Öğrenciler can sıkıntısıyla dertlenmenin çözüm olmadığını, Gökçen Kız gibi en kötü durumda, sakatken köyüne elektrik, su getiren, çeşme yaptıran ve köyün diğer çocuklarına da el becerisini öğreten biri olmak gerektiğini bildirmişlerdir.

3.12. İNSANLARA FAYDALI OLMANIN MUTLULUĞU KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, insanlara faydalı olmanın mutluluğu, konusunda öğrencilerin çoğu, yardım ve iyilik yapmak, olarak görüş bildirmişlerdir. Bu konuda genellemeler fazladır. İnsanlara faydalı olunmalıdır, yardım etmek mutluluk verir gibi genellemeler. Düşüncesini toplayamayan öğrenciler, anlaşılmayan ifadeler de fazladır. İnsanlara faydalı olmanın mutluluğu konusunda sekiz kişi haricinde kimse örnek göstermemiştir. Örneklerin sığ olduğunu da hatırlatalım. Yine açıklamak yerine kavramları cümle bile kurmadan başka kavramlarla açıklayanlar da fazladır.

İkinci ankette insanlara faydalı olmanın mutluluğu, kavramıyla ilgili öğrencilerin çoğu, faydalı işler mutluluk verir, anlamında görüş bildirmişlerdir. Yardım etmek, iyilik yapmak mutluluk verir, diyenlerin sayısı da fazladır. Öğrenciler, faydalı işlere, yardım etmeye, iyilik yapmaya örnekler vermişlerdir. Öykülerdeki yararlı işler yapanları, karşılıksız yardım edenleri, hem kendi hem de çevresi için çalışanları okutulan öykülerdeki kişilerden örnek göstermişlerdir. Bu konuda en çok Gökçen Kız, örnek gösterilmiş sonra Erhan... Gökçen Kız başlangıçta çevresine faydalı olmak şöyle dursun kendisi de can sıkıntısından mutsuzdur. Gökçen Kız, kendisi için bir şeyler yapmaya başladığında önce can sıkıntısı geçer, sonra organize olup köyü için faydalı işler yapar. O'nun bu davranışı ve kendi sorunlarına çözüm buluşu öğrencilere de örnek olmuştur. Erhan ise kendisini istasyondan kovan çocuklardan olan Bekir'i kış günü muhtaç olduğu zamanda yanına almış ona ekmek vermiştir. Öğrenciler, onun bu davranışını onaylamışlar ve O'nu bu konu da model almışlardır.

3.13. YARDIMLAŞMAK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, yardımlaşmak konusunda öğrencilerin çoğu, ihtiyacı olana para, mal vb. bağışlamak, anlamında görüş bildirmişlerdir. Yine öğrenciler, yardımlaşmak konusunda paylaşmak, zor durumda olanın yardımına koşmak ve dayanışma karşılıklı iyilik, olduğunu bildirmişlerdir. Ders konusunda yardımlaşmak, diyenler de vardır. Bu konuda somut örnek gösteren çok azdır. Daha çok genel yargılarla, yüzeysel ifadelerle konu açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci ankette, yardımlaşmayı öğrencilerin çoğu paylaşmak, olarak görmektedir. Öğrenciler, okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle buradaki paylaşmayı, işini, kazancını paylaşmak anlamında kullanırlar. İhtiyacı olana mal, para, eşya bağışlamakla ilgili, öykülerde bir model olmadığı için öğrenciler bu şıkta daha az görüş bildirmişlerdir. Yardımlaşmayı, ikinci ankette, birinci ankette olduğu gibi ders konusunda yardımlaşma, şeklinde kullanan yoktur. Okunan öykülerdeki kişilerden en çok Erhan, örnek gösterilmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere yardımlaşmak konusunda öğrencilerin çoğu Erhan'ı model almıştır. Öğrenciler, çok çeşitli yardım şekillerine tanık olmuşlardır. Erhan'ın Bekir'e yardımına, İdris'in Kuşçu Çocuk'u dürüstlüğe yönlendirmesine, Gülcan'ın ailesine yardım etmesine, Gökçen Kız'ın köyüne yardımına tanık olmuşlar ve bunları ikinci ankette kullanmışlardır.

3.14. İYİLİK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette, iyilik konusunda öğrencilerin çoğu yardım etme, faydalı olma anlamında görüş beyan etmişlerdir. İyilik konusunda iyilik güzeldir, mutluluk verir, iyilik yapmak sevaptır, herkes iyilik yapmalı, gibi genellemeler yapılmıştır. İyiliği karşıdaki kişinin her istediğini yapmak, olarak algılayanlar da vardır. Bu konuda en çok örnek zor durumda olanın yardımına koşma, diyenler tarafından verilmiştir.

İkinci ankette, iyilik konusunda öğrencilerin çoğu, okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle yardım etme, faydalı olma demişlerdir.

Öykülerdeki kişilerin çoğu çevresine, arkadaşını hatta kendisine kötü davranana bile yardımcı olmaktadır. Okunan öykülerde Erhan, Bekir'e, İdris, Kuşçu Çocuk'a, Gökçen Kız, köyüne ve köydeki çocuklara, Gülcan, ailesine iyilikte bulunmaktadır. Öğrenciler kişileri okuduklarından hareketle, özel örnekler vererek iyilik konusunda görüş bildirmişlerdir. İyilik konusunda en çok Erhan örnek gösterilmiştir. Erhan'ın Bekir'i, karda kışta sahiplenip yanında çalıştırmasını öğrenciler model almışlar ve kötülüğe karşı iyiliğin kazandığını bildirmişlerdir.

3.15. FEDAKÂRLIK KAVRAMI VE İKİ ANKET ÇALIŞMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci ankette fedakârlık konusunda öğrencilerin çoğu, özverili davranış, görüşünü bildirmiştir. Özverili davranış konusuna öğrenciler kendi hayatından, bir anısından, okuduğu kitaptan, izlediği televizyondan birkaç kişi dışında, görüş bildirmemiş, örnek vermemiştir. Bir kısım öğrenci de fedakârlığı paylaşmak, yardım etmek, olarak algılamışlardır.

İkinci ankette, fedakârlık konusunda öğrencilerin çoğu okudukları öykülerdeki kişilerin yaptıklarından hareketle paylaşmak, yardım etmek demişlerdir. Okutulan öykülerde, özverili davranış örnekleri de çok olduğundan fedakârlığa özverili davranış, diyenler de çoktur. Fedakârlık konusunda en çok Erhan örnek gösterilmiştir. Öğrenciler Erhan'ın sekiz kardeşi için boya kutusunu sırtlanmasını, zamanında kendisini kovana muhtaç olduğunda iş vermesini model almışlar ve görüşlerinde onun yaptıklarına yer vermişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Konumuzu üç ana bölümde incelemeye çalıştık. Birinci bölümde, dil, edebiyat, öykü, çocuk ve eğitim kavramlarını birbiriyle ilişkili olarak incelemeye çalıştık. Birinci bölüm, daha çok teorik bilgilerin olduğu bölümdür. Dil ve edebiyat eğitimi, dil, edebiyat, çocuk ilişkisi, çocuk edebiyatı ve eğitim içindeki işlevi, çocuk edebiyatında öykü türü ve işlevi, başlıkları altında teorik bilgilerin, araştırmaların, bu konulardaki değişik görüşlerin yer aldığı, daha çok bilgi içerikli bir bölümdür. Dilin tarifi, işlevi, dil kültür ilişkisi, dil yetisi gibi dili genel olarak anlamaya yönelik bilgiler bu bölümde verildi. Dil ve edebiyat ilişkisi, ortak yönleri, birbirini tamamlayıcı özellikleri hakkında görüşler ele alındı. Dil ve edebiyatın eğitimde nasıl kullanılabileceği, eğitimde nasıl bir rol üstlendiği ortaya konuldu. Çocuk ve edebiyat ilişkisi, çocuğun edebiyata gereksinimi vurgulandı. Çocuk edebiyatı kavramı tarif edilip, kapsamı, özellikleri belirtildi. Çocuk edebiyatında öykü türü, tarif edilip içeriği hakkında bilgi verildi. Öykü türünün eğitim içindeki yerine ve bu türden eğitimin nasıl istifade edeceğine değinildi.

İkinci bölüm anket çalışmamızda öğrencilere okuttuğumuz öykülerin çözümlemelerinin yapıldığı bölümdür. Öğrencilere toplam dört adet öykü okutulmuştur. Bu öyküler: *Gülten Dayıoğlu'nun Neşeli Boyacı*, *Azat Kuşu*, *Gökçen Kız Çeşmesi*, *Annemin Salatalıkları* *Ninemin Turpları* adlı öyküleridir. Öğrencilere nasıl öyküler okutulduğu hakkında bilgi vermek ve değerlendirme bölümünde öğrencilerin verdiği cevaplardan hazırlanan tabloları daha iyi analiz etmek için öyküler kısaca çözümlenmiştir. Aynı zamanda bu bölümde, öğrencilere okuttuğumuz öykülerin olay örgüleri sıralanmış, dil ve üslupları hakkında bilgi verilmiş ve öyküler verdiği mesaj yönünden genel olarak incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, açık uçlu sorularla yaptığımız anket çalışmasının sonuçlarını gösteren, değerlendiren bir bölümdür. İki adet anket çalışması yapılmıştır. Birinci anket çalışmasında seçilen kavramlar hakkında, öğrencilerin öyküleri okumadan evvel düşündüklerini, görüşlerini içerir. İkinci anket çalışması da aynı konularda öğrencilerin öyküleri okuyup analiz ettikten sonra görüş ve düşüncelerini içerir. Bu bölüm daha çok araştırmamızın uygulamayla ilgili alanıdır. Öykülerden çıkardığımız

yazma konuları hakkında öğrencilerin öyküleri okumadan ve okuduktan sonra görüşleri tablolar halinde sunarak açık uçlu sorulara verilen cevapları sayısal verilere dökmeye çalıştık. Bu konuda oluşturulan tablolar ayrıntıya girilmeden yorumlandı. Değerlendirme bölümünde, iki anket çalışmasının benzerlik ve farklılıkları ortaya konuldu. Öykülerin, çocuğun kişiliğini, tutumunu ve kavram gelişimini hangi yönde, nasıl değiştirdiği saptanmıştır. Üçüncü bölümde yapılan uygulama çalışmalarının sonuçları başka hiçbir yerde olmadığı için bu konuda daha ayrıntılı bilgi vermek düşüncesindeyiz.

Uygulamaya dayalı yaptığımız anket çalışmasından çıkan sonuçları genel olarak şöyle değerlendirmek mümkündür. Dürüstlük, iyilik, yardımlaşma, çalışmak gibi kavramları açıklamak aslında çocuk için çok basittir. İnterneti, bazı velilerinden daha iyi kullanan, interneti her an elinin altında bulunduran çocuk, bu kavramların anlamını internetten öğrenir bir yere not eder, hatta ezberleyebilir. Ancak bu kavramlar içselleşmezse, bilmekten çok davranışa, tutuma dönüşmezse bir anlamı olmayacaktır. Çocuk için bu kavramları içselleştirmek için onların duygu dünyalarına seslenmek gerekir. Duyguları harekete geçirerek, bilgiyi tutuma, davranışa dönüştürebiliriz. Biz, ikinci ankette öğrencilerin bilmediği kavramları sezdirerek hissettirerek öğretmeye; bildiği kavramları da olumlu tutumlara dönüştürmeye çalıştık. İkinci anket çalışmasında öğrenciler okuduğu öyküleri içselleştirerek görüş bildirmesini istediğimiz kavramlara ruh, canlılık ve duygu katarak cevap vermişler, öyküdeki kişileri model almışlar, onların olumlu tutumlarını benimsemişlerdir. Öyküdeki kişilerin davranışlarını, olumlu tutumlarını onaylayarak, kendi yaşantılardan da örnekler katarak görüş bildirmişlerdir.

Birinci ankette öğrenciler, kavramları yarım yamalak, bildikleri anlaşmıştır. Yine birinci ankette öğrenciler kavramları açık ve net tarif edememişlerdir. Yine bazı öğrenciler düzgün ifade tarzında görüş bildirmemiştir. Birinci ankette bazı öğrenciler iyilik, fedakârlık, dürüstlük, çalışmak gibi kavramları bilgi düzeyinde tanımlayabilmiştir. Örneğin üreticilik kavramına “üretme işi”, “teknolojinin imkânlarıyla üretme” gibi tanımlar verilmiştir. İkinci ankette öğrenciler öyküleri içselleştirdikleri için kavramların içini doldurarak daha samimi, açıklamalarda bulunmuşlardır. İkinci ankette kavramlardaki ruhu, canlılığı öğrenciler hissettirmiştir.

İlk anketteki görüşler açıklanırken sık sık genellemeler yapılmıştır. İlk ankette kapalı ve belirsiz ifadelere, yarım bırakılan cümlelere, yuvarlak ifadelere sık sık rastladık. Kavramları sözlük anlamını bilen öğrenciler kavramların içindeki duygusallığı, ruhu canlılığı aktaramamışlardır. Kavramlar öğrencinin hissiyatından kopup gelmemiş bunun içinde kuru bir anlatım göze çarpmaktadır. Öğrenciler birinci ankette görüşlerini yazmak istemediklerine yazarken de oflayıp pufladıklarına tanık olduk. 222 kişiye uygulanan ilk anket çalışmasında görüşlerini yarım bırakan birçok öğrenci değerlendirilmeye alınmamıştır. 222 kişiden 132'si değerlendirilmeye alınabilmiştir. İkinci ankette öyküler sesli ve sessiz okuma çalışmasıyla öğrencilere okutulmuş bununla yetinilmeyip öyküler sınıf içinde tartışılmaya açılmış, beyin fırtınası yapılmıştır. Hem yaptığımız gözlemlere dayanarak hem de ikinci anketteki öğrencilerin örnek göstermeleriyle ilgili tablolara dayanarak öğrencilerin öyküleri idrak ettikleri, olumlu tutum ve davranışları örnek aldığını söyleyebiliriz. Öğrencilerin öyküdeki kişilerle özdeşlik kurması ve kendi tecrübelerini sınıfta paylaşması da bizim görüşümüzü destekler niteliktedir.

Birçok öğrencinin ikinci ankette gönüllü olarak görüş bildirdiğini gözlemledik. Ders çıkışında öğrenciler kendi arasında bu öykülerden bahsetmiş, yorum yapmış, yapılan yorumlar tartışılmıştır. İkinci ankette öğrencilerden bir kısmı okuduğu öykülerden aynı kişileri örnek gösterirken bir kısım öğrenci de görüşü sorulan kavrama uyan farklı kişileri de örnek göstermiştir. Bir kısım öğrenci de aynı kavrama birden çok kişiyi örnek göstermiş bunların yaptıklarından bahsetmiştir. Bütün bunlardan öğrencilerin bu öyküleri içselleştirdiği sonucuna varabiliriz. Aynı tarz ve aynı konuda öyküler, bu öğrencilere okutulmaya devam edilirse çocukta kalıcı prensipler oluşacağı görüşündeyiz. Çocuk, okuduklarını arkadaşları ve yakın çevresiyle paylaşacak, öykülerde yaşanan güzel hasletleri benimseyecek, kendine ilke edinecek ve hayatı boyunca kullanacağı düsturlar oluşturacaktır. İlk ankette yazma konularıyla ilgili görüşler açıklanırken öğrenciler bilgi, gözlem, yaşantı sonucu oluşturdukları örnekleri çok az vermiştir. Birinci ankete katılan 132 kişiden ortalama 5-6 kişi örnek vermiştir. Birinci ankette verilen örnekler de ödevle, test çözmekle, notla, okuldaki başarıyla kısacası okul ve derslerle ilgili örneklerdir.

İkinci ankette, yazma konularıyla ilgili kavramlar açıklanırken öğrenciler, okudukları öykülerden faydalanmıştır. Öykülerde geçen olaylar, kişilerin yaptıkları

öğrencilere değişik fikirler vermiş farklı bakış açıları kazandırmıştır. Öğrenciler, görüşlerini bildirirken okuduğu öykülerdeki olay ve kişileri örnek göstermişler hatta öyküler kendilerinin yaşamlarındaki anıları hatırlamış ve bu anıları bizimle paylaşmışlardır. İkinci ankette ankete katılan 132 kişinin neredeyse hepsi kavramları açıklarken örnek göstererek açıklamayı tercih etmiştir. İkinci ankette, anket sorularına verilen cevaplarda artma söz konusudur. Bunun da nedeni, öğrencilerin öyküleri okuduktan sonra soruları boş bırakmamasıdır.

Öğrenciler, öyküleri okuyarak kavramları kendi dünyasından ve tanıdığı unsurlarla örneklendirilip somutlaştırmıştır. İkinci ankette öyküden etkilenen öğrenciler, öykülerdeki kişilere öykünerek ve özdeşlik kurarak görüş belirtmişlerdir. Tablolardaki rakamlardan da ulaşılabileceği üzere birinci ankette öğrenciler, kavramlara daha sınırlı cevap vermişlerdir. Yine ankete katılan kişilerin aynı sayıda olmasına rağmen birinci ankette görüş çeşitliliği ve görüş sayısı ikinci ankete göre çok çok azdır. İkinci ankette, aynı kavram birden çok şekliyle düşünülmüş, öykülerdeki anlamı göz önüne alınmıştır. Örnek olarak çalışmak kavramını ilk ankette ders çalışmak, olarak algılayanlar çoğunlukta iken aynı kavram ikinci ankette ders çalışmak da dâhil olmak üzere birçok anlamda kullanılmıştır. Çünkü öykülerde Erhan, boyacılık yaparak, İdris, yükçülük yaparak, Kuşçu Çocuk, kuş satarak, Gökçen Kız, buğday sapından süs eşyası öreerek, Gülcan, pazarda satıcılık yaparak türlü türlü çalışma şekillerini örneklendirmişlerdir. Çalışmak kavramı öğrencilerin kafasında somut olarak ve değişik açılardan yer etmiştir. Çalışmanın meşru olabileceği gibi usulsüz çalışma şekillerinin de olduğunu öğrenci kavramıştır. Öğrenciler, mecbur oldukları için sadece ders çalışmak değil başka ihtiyaçlarını gidermek, ailesine yardımcı olmak için de çalışmak zorunda olduklarını ya da istekli olarak çalıştıklarını öğrenciler, verdikleri örneklerle, öykünün çok anlamı düşündürme boyutu sayesinde idrak etmişlerdir.

Öğrenciler ikinci ankette, çocuk edebiyatında öykü türünün deneyiminden yararlanmışlar, yaşamadan tecrübe sahibi olmuşlar ya da tecrübelerini hatırlamışlardır. Edebiyat âlemine davet edip, edebiyatı çocuğa sunarak, her şeyden önce çocuğa modeller sunmuş olduk. Öğrenciler artık fedakârlık denince aklına Erhan ve Erhan'ın yaptıkları gelmekte daha somut düşünebilmekte bu kavramı öyküdeki diğer kişileri de düşünerek çok anlamlı kullanmaktadırlar.

Birinci ve ikinci anketteki değişimi göstermek için yılmadan çalışmak kavramına MFÇ İO 5/A sınıfı öğrencilerinden Mustafa Aktaş'ın belirttiği görüşü inceleyelim. Mustafa birinci ankette yılmadan çalışmak kavramını şöyle açıkladı: “Yılmadan çalışmak bizi düzenli bir hayata bağlar. Bizler yılmayarak, gayret ederek ve yolumuzdan şaşmayarak çalışırsak ve bunun sonucunda büyüyünce seçtiğimiz mesleği olursak bu bizim için bir mutluluk kaynağı olur.” İkinci ankette Mustafa aynı konuyu şöyle açıkladı: “Erhan boyacıydı. Bir çınar ağacının altında oturdu ve tezgah kurdu. Sonra hiç kimse gelmeyince ayakkabı boya kutusunu süsledi. Daha canlı gösterdi Hiç kimse gelmediği için yılmadı. Çınarın dalına bir kuş koydu ve müşterilerini çoğaltmaya çalıştı. Kış geldi hava soğuktu ve ağaçtaki kuş yerine radyoyu koydu yılmadı ve çalışmaktan zevk almaya başladı.” Görüldüğü gibi Mustafa'nın önünde yılmadan çalışan bir model var. Somut olarak yaşanmış bir “yılmamak” var. Hayat tecrübesini paylaşmak öyküdeki kişiyi örnek almak var. Mustafa bundan istifade etmiş, konuyu daha somut, içten anlatmıştır.

Edebiyat ve dil eğitimi üzerine kaynaklarda teorik birçok bilgi bulabiliriz. Edebiyat ve dil eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunu teorik bilgilerle irdeleyebiliriz. Kanaatimizce edebiyat ve dil eğitimi konusunda uygulayarak ölçülmüş pratik ve işlevsel bilgilere ulaşmak konusunda güçlükler vardır. Bu araştırmayla biz edebiyat eğitimindeki uygulama eksiğin giderilmesine bir nebze katkıda bulunmaya çalıştık. Edebiyat ve dil eğitiminde bu tür uygulama ağırlıklı çalışmaların çoğalmasını temenni ediyoruz. Çünkü dil ve edebiyat eğitiminde teorik bilgilerin uygulamaya geçirilmesi ve bu bilgilerin hayatla örtüőtürülmesi gerekmektedir. Eğitimde, öğrencilere kazandırılmak istenen kavramların bilgi düzeyinde öğretmenin, yeterli olmadığını düşünmekteyiz. Öğrencinin kavramı içselleştirmesi, hissetmesi, zevk ve estetik hazla idrak etmesi gerekir. Bu şekilde bir öğrenme gerçekleştiği takdirde öğrenciler kavramlarla ilgili sadece kuru bilgileriyle yetinmeyip, kendilerinde olumlu tutum ve davranışlar gözlemleyebiliriz. Çocuğa öykü okutmak, çocuğın boş zamanlarını dolduran bir faaliyet olarak görülmemelidir. Çocuğa olumlu tutum ve davranışları kazandıran bir faaliyetin önemsenmemesi çocuğın kişilik gelişiminin önemsenmemesi anlamına gelir. Çocuk edebiyatına bağlı öykü türü, çocuğın eğitim hayatını ciddi bir etkinlik olarak doldurmalı, çocuklara eleştirel okumayı öğreterek, öykü çözümlemeleri yaptırılmalı, yapılan çözümlemeler

günümüz olaylarına uyarlandırılmalıdır. Eğitim içinde ve dışında yapılacak olan bu etkinlikler çocuğun ahlaki, sosyal benlik gelişimi, kendini gerçekleştirmesine hizmet edecektir.

Bu çalışmamızla, sadece okuldaki dersle öğrencilerin çok yönlü ve çok anlamlı düşünemeyeceğini gözledik. Hayat boyu eğitim anlayışında kişi, yaptıklarından estetik haz alarak kişiliğini geliştirmelidir. Bu da sadece ders kitaplarındaki kısa metinlerin okutulmasıyla olacak bir şey değildir. Öğrenciler, yüksek not almaya, ders geçmeye odaklanmış olduklarından, ömür boyu sürecek kişilik gelişimine dikkat etmemekte ve bu konu göz ardı edilmektedir. Ders kitaplarındaki küçük öykü alıntıları çocuğu, öykünün tamamına götürecek bir araçtır.

Anketteki gözlemimizden yola çıkarak çocukların, kendine seslenen öykülerden estetik haz aldıkları, bu öyküleri sevdikleri söylenebilir. Anket çalışmamızın sonucunda çocukların öğrenmeye açık ve meraklı olduklarını gözlemledik. Buradan hareketle söyleyebiliriz ki öğrenciler, anlatarak, dinleyerek, hissederek, sezinleyerek, modelden yola çıkarak, tartışarak öğrenmekten hoşlanıyorlar. Öğrenciler, öyküler sınıfta okutulurken, kendi deneyimlerinden çağrışım kurarak konuyla ilgili hatıralarını bizimle paylaşmışlardır. Bu paylaşımlarda yanlış ve doğular da tartışıldı. Böylece öğrenciler, okutulan öykülerle, insan ilişkilerinde, kendisi ve çevresini tanımada daha faal oldular. Öğrenciler, hakkında görüş bildirilmesi istenen kavramlarla ilgili, yorumlar yaptılar, hatta ararındaki yorum farkı zaman zaman tartışmaya dönüştü. Bu durum da bize, öykünün zihinlerde farklı çağrışımlar uyandırdığını, zihni faaliyetler yönünden okuyanı etkilediği, gerçeğini gösterdi. Ders esnasında, öğrenciye kazandırılacak evrensel ilkelerin benimsetilmesi açısından öykünün bir araç olarak kullanılabileceği böylelikle anlaşılmıştır.

Çocuğun ruh dünyası, yetenekleri elverişli şartlarla daha zengin hale gelecektir. Konumuz açısından, bu elverişli şart, çocuğu edebi ürünlerden biri olan öykülerle karşılaştırmaktır. Bunu yaparken olumsuz şartların oluşmaması için, nitelikli öyküler seçilmelidir.

Eğitimin temel amacı, okuma alışkanlığı kazanmış bireyler yetiştirmektir. Biz yetişkinler dil, edebiyat, çocuk eğitim ilişkisini iyi bilmeliyiz. Çocuk ürünlerini ve

çocuğu küçümsememeliyiz. Çocuklara okutmak amacıyla öykü seçiminin daha titiz bir çalışmayla ve daha bilinçli yapılması gereklidir. Öyle ki çocuk bir kitabı çok sevebileceği gibi niteliksiz bir ürünle de kitaptan soğuyabileceği göz önüne alınması gerekir.

KAYNAKÇA

- AKERSON, F. E. (2000). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.
- AKSAN, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSOY, Ö. A. (1975). *Gelişen ve Özleşen Dilimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ALVER, K. (2005). Çocuk ve Edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 307-308
- ARSEVEN, T. (2005). Mesaj Açısından Çocuk Kitapları. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 42-52
- ATEŞ, Kemal, *Gülten Dayıoğlunun Çocuk Romanları*, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1998.
- BİLKAN, A. F. (2005). Çocuk Edebiyatı Kavram ve Mahiyet. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 7-17.
- CEMİLOĞLU, M. (2001). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. (3. Baskı). Ankara: Alfa, Yayınları.
- CEMİLOĞLU, M. (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Alfa Yayınları.
- ÇAĞAN, K. (2005). Çocuk Edebiyatı ve İdeoloji. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 332-337.
- ÇILGIN, A. S.(2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- DAYIOĞLU, G. (2002). *Azat Kuşu*. İstanbul: Gelincik Dizisi, Altın Kitaplar.
- DAYIOĞLU, G. (2002). *Neşeli Boyacı*. İstanbul: Gelincik Dizisi, Altın Kitaplar.
- DEMİREL, Ö. (2000). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügati*. (17. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİLİDÜZGÜN, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (1991). *Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergah Yayınları.

- ERDEN, M. (2005). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ERGİN, M. (1998). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayım.
- GÖKŞEN, E. N. (1985). *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- GÖNEN, M. (1998). *Çocuk Edebiyatının Hedeflerini Kısaca Açıklar mısınız. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,43-44), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- GÜLERYÜZ, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- GÜREL, Z., Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. (1. Baskı). Ankara: Öncü Kitap.
- HIZLAN, D. (2005). Çocuk Edebiyatı Deyince. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 457-459
- KAPLAN, M. (1986). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, M. (1998). *Kültür ve Dil. İstanbul*. Dergah Yayınları.
- KARAALİOĞLU, S. K. *Edebiyat Sanatı*. (3. Basım). İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- KAVCAR, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- KAVCAR, C. Oğuzkan, F. (1999) *Örnek Edebi Metinlerle Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayınları.
- KIBRIS, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınları.
- MEB, (2000). *İlköğretim Okulu Türkçe Yazı Programı*, İstanbul: Meb Basımevi.
- MUTLUAY, R. (1987). *100 Soruda Türk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- OĞUZKAN, F. (1998). *İyi Bir Kitabın Çocuğun Ruhsal ve Düşünsel Gelişimine Katkısı Var mıdır. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,214-216), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- OĞUZKAN, F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- OKTAY, A. (1998). *Çocuk Eğitiminde Edebiyat Ürünlerinden Nasıl Yararlanılır. M. R. Şirin, 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı, 175-179). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ONARAN, M. Ş. (2005). Çocuk Edebiyatı Üzerine Notlar. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 456-457.

- ÖNAL, M. (1999). *En Uzun Asrın Hikayesi Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- ÖZ, M. F. (2001). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Anı Yayıncılık.
- SENEMOĞLU, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- SEVER, S. (2006). *Çocukla Yazınsal İletişim. Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı 11-12 Kasım 2005 Bildiriler*. T.C. Maltepe Üniversitesi Yayınları,1, 21-35.
- SEVER, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara:Kök Yayıncılık.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Dışında Bağımsız Bir Edebiyat mıdır. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,23-26), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatı Çocukların Keşfettiği Bir Edebiyat mıdır. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,15-18), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatı Kavramı Üzerine Yapılan Tartışmalara Değininir misiniz. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*.(2. Baskı ,36-37), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatı Nedir. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,9-10), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatını Çocuk Edebiyatı Yapan Öncelikler Nelerdir. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,12-14), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Edebiyatının Varoluşunu Sağlayan Duyarlıklardan Söz Eder misiniz. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,10-12), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuklar İçin Yapılacak Edebiyatın Oluşumundaki Temel Kavramlar ve Duyarlıklar Olan Çocuğa Göre Çocuksu ve İçimizdeki Çocuk Kavramlarını Çocuk Edebiyatı Kültürü Çerçevesinde Açıklar mısınız. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,18-21), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

- ŞİRİN, M. R. (1998). *Çocuk Açısından Edebiyatın Anlamı Nedir. 99 Soruda Çocuk Dizisi Çocuk Edebiyatı*. (2. Baskı ,102-103), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TOSUN, N. (2005). Çocuk Hikayeleri. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 213-218.
- UÇAN, H. (2008). *Dilbilim Göstergelilik ve Edebiyat Eğitimi*. (1. Baskı) Ankara: Hece Yayınları.
- UÇAN, H. (2003). *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*. (1. Basım) Ankara: Hece Yayınları.
- UÇAN, H. (2005). Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek/Kalabilmek. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 18-23.
- UÇAN, H. (2006). Dilin İşlevleri ve Edebiyat Eğitiminin Amaçları Çerçevesinde 1929 Müfredat Programı. *İlmi Araştırmalar*, 22, 219-228
- USLUCAN, F. (2005). Okuma Alışkanlığın Kazanılmasında Çocuk Edebiyatının Rolü. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 9, 33-41.
- UYGUR, N. (2006). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- VARDAR, B. (1982). *Dilbiliminin Temel Kavram ve İlkeleri*. Ankara: TDK Yayınları
- VARDAR, B. (1999). *XX. Yüzyıl Dilbilimi*. İstanbul: Muultilingual.
- YALÇIN, A. Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILDIZ, C.(2006).*Yeni Öğretim Kuramına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. (1. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- TÜRK DİL KURUMU. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇELİK S.Ö. Çocuk Edebiyatı. 2010.
<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2275/unitel12.pdf>
- DEMİREL, Ö. Türkçe Öğretiminde Amaç ve İlkeler. 2008,
<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2277/unite02.pdf>
- MEB, (24.12.2008). Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim Kurumları Yönetmeliği. 23.04.2010. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/225_0html

EKLER

EK-1. Araştırma İzinleri Valilik Oluru

EK-2. Araştırma Değerlendirme Formu

EK-3. Öğrencilere Öyküler Okutulmadan Önce Uygulanan Anket Çalışması

EK-4. Öğrencilere Öyküler Okutulduktan Sonra Uygulanan Anket Çalışması